

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra studií občanské společnosti

Bc. Tomáš Cironis

Motivace dobrovolníků pro práci v rozvojových zemích

The Motivation of volunteers to work in developing countries

Diplomová práce

Praha, 2020

Bc. Tomáš Cironis

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Pospíšilová, MA, Ph.D.

Poděkování

Nejdříve bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce PhDr. Tereze Pospíšilové, MA, Ph.D. za pozitivní přístup, podnětné rady a odbornou pomoc, kterou mi poskytovala při zpracovávání mé diplomové práce a za čas, který se mi rozhodla věnovat.

Současně bych chtěl poděkovat všem respondentům, kteří souhlasili se zapojením do výzkumu a také mi poskytli rozhovory za účelem zpracování jejich životních příběhů. A také děkuji koordinátorům organizace AIESEC, kteří mi pomáhali s vyhledáváním respondentů. A v neposlední řadě bych rád také poděkoval své rodině a všem přátelům, kteří mě při vytváření této práce podpořili, a bez jejichž pomoci by nebylo možné práci dokončit.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou motivace k dobrovolnictví v rozvojových zemích. Cílem diplomové práce bylo analyzovat koncepci dobrovolnictví v rozvojových zemích, se zřetelem k motivaci osob, které se rozhodnou pro dobrovolnictví v rozvojové zemi. V teoretické části jsou charakterizovány hlavní pojmy a témata, jakými jsou dobrovolnictví, včetně jeho legislativního vymezení, rozvojové země, motivace k dobrovolnictví. V praktické části je popsán výzkum, jehož cílem bylo analyzovat motivaci dobrovolníků, působících v rozvojových zemích. Výzkumný soubor tvořilo 75 dobrovolníků, kterým byl administrován dotazník vlastní konstrukce. S dalšími dvěma dobrovolníky byly vedeny polostrukturované rozhovory. U dobrovolníků byla zjištěna motivace pomáhat, též motivace spojená s osobním prospěchem. Motivace dobrovolníků se formovala vlivem zkušenosti s účinností pomoci v rámci dobrovolnictví. Identifikovány byly nedostatky, týkající se zejména příprav dobrovolníků před odjezdem do rozvojové země. Součástí práce je doporučení pro vysílající organizace, též pro samotné dobrovolníky.

Klíčová slova:

Dobrovolnictví, motivace, občanská společnost, rozvojová země, voluntarismus, vysílající organizace, vzdělávání.

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the issue of motivation to volunteer in developing countries. The aim of the diploma thesis was to analyze the concept of volunteering in developing countries, with regard to the motivation of people who choose to volunteer in a developing country. The theoretical part characterizes the main concepts and topics such as volunteering, including its legislative definition, developing countries, motivation to volunteer. The practical part describes the research, which aimed to analyze the motivation of volunteers working in developing countries. The research sample consisted of 75 volunteers who were given a questionnaire of Author's own design. Semi-structured interviews were conducted with two other volunteers. Volunteers were found to be motivated to help, as well as motivation associated with personal gain. The motivation of volunteers was formed due to the experience with the effectiveness of aid in volunteering. Weaknesses were identified, in particular regarding the preparation of volunteers before leaving for a developing country. Part of the work is a recommendation for sending organizations, as well as for the volunteers themselves.

Key words:

Civil society, developing country, education, motivation, sending organization, voluntarism, volunteering.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 CHARAKTERISTIKA DOBROVOLNICTVÍ.....	9
1.1 Legislativní vymezení dobrovolnické služby.....	9
1.2 Činnost dobrovolnických center	13
1.3 Význam dobrovolnictví.....	18
2 DOBROVOLNICTVÍ V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH.....	20
2.1 Vymezení pojmu rozvojová země.....	20
2.2 Specifika dobrovolnictví v rozvojových zemích.....	25
2.3 Možnosti dobrovolnictví v rozvojových zemích.....	29
2.4 Pomoc občanské společnosti k rozvoji v rozvojové zemi.....	33
3 DOBROVOLNÍK PŮSOBÍCÍ V ROZVOJOVÉ ZEMI	35
3.1 Vymezení role dobrovolníka v rámci rozvojové pomoci.....	35
3.2 Motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi	38
3.3 Přínosy a úskalí dobrovolnictví v rozvojové zemi.....	41
4 POPIS VÝZKUMU.....	44
4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	44
4.2 Metodika výzkumu.....	44
4.3 Popis výzkumného souboru	48
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	54
5.1 Výsledky dotazníkového šetření	54
5.2 Výsledky analýzy rozhovorů.....	72
5.3 Shrnutí výsledků výzkumu.....	80
6 DISKUSE	84
7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	90
ZÁVĚR	94

SEZNAM LITERATURY	97
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	104
PŘÍLOHY	105

ÚVOD

Když se řekne rozvojová země, mnozí lidé si představí hladomor, chudobu, nemoci. Aktuálně celý svět zažívá pandemii covid-19, nicméně o tom, jak ji zažívají rozvojové země, se lidé dozvídají málo a patrně ani o tyto informace velká část veřejnosti nejeví velký zájem.

Co se však zvyšuje, je zájem pomáhat v rozvojových zemích, a to zejména mezi příslušníky generace Z a Y. Dnes tak již není pomoc rozvojovým zemím realizována jako humanitární pomoc několika neziskovými organizacemi. Do rozvojových zemí jezdí pomáhat celebrity, studenti, mladí rodiče s dětmi. Jaké je k tomu vedou motivy? Jaké motivy jsou správné, pakliže má tato aktivita pomoci lidem v rozvojových zemích? Jezdí pomáhat do rozvojových zemí lidé s tou „správnou“ motivací či existuje vůbec „správná“ motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi?

Na tyto otázky jsou hledány odpovědi v této diplomové práci, jejíž cílem je analyzovat koncepci dobrovolnictví v rozvojových zemích, se zřetelem k motivaci osob, které se rozhodnou pro dobrovolnictví v rozvojové zemi.

Práce tvoří teoretická a praktická část. První tři kapitoly představují teoretická východiska, vztahující se k dobrovolnictví, pomoci rozvojovým zemím a problematice motivace, zejména tedy motivace k pomoci v rozvojové zemi v roli dobrovolníka. Pojednáno je o legislativním vymezení dobrovolnictví, organizacích, které se zaměřují na tuto oblast. Stručně je také nastíněn význam dobrovolnictví.

V praktické části je popsán výzkum, jehož cílem bylo analyzovat motivaci dobrovolníků, působících v rozvojových zemích. Dílčím cílem bylo formulovat soubor doporučení pro dobrovolníky i organizaci vysílající dobrovolníky do rozvojových zemí, zaměřené na zefektivnění realizovaného dobrovolnictví. Výzkumný soubor tvořilo 75 respondentů, kteří vycestovali do některé z rozvojových zemí v roli dobrovolníka. Těmto respondentům byl předložen dotazník vlastní koncepce. Kvantitativní šetření bylo doplněno o dva polostrukturované rozhovory též s osobami, které mají danou zkušenost.

Zjištěné výsledky jsou vztaženy k výzkumným otázkám a komparovány s teoretickými východisky a obdobnými výzkumy. V návaznosti na identifikované nedostatky v organizaci dobrovolnictví v rozvojových zemích byla formulována doporučení pro vysílající organizace a též pro dobrovolníky. Hlavní zjištění jsou shrnut v závěru práce.

1 CHARAKTERISTIKA DOBROVOLNICTVÍ

První kapitola práce přibližuje vymezení dobrovolnictví, resp. dobrovolnické služby v české legislativě. Popsány jsou základní pojmy, které s dobrovolnickou službou souvisí – jedná se např. o vysílající organizaci, roli dobrovolníka, dobrovolnické centrum. Závěr kapitoly je věnován významu dobrovolnictví, a to jak pro dobrovolníka, tak i pro osoby či organizace, v nichž dobrovolníci působí a též pro společnost jako celek.

1.1 Legislativní vymezení dobrovolnické služby

Dobrovolnictví je fenoménem, který může mít různou formu. Předtím, než bude přiblížena dobrovolnická služba, o níž je v práci primárně pojednáno, je vhodné představit i další formy dobrovolnictví.

Značnou tradici má občanská výpomoc, dobrovolnictví jako projev občanské angažovanosti, dobrovolnictví vzájemně prospěšné. Dobrovolnictví jako občanská výpomoc existovalo pravděpodobně vždy. Je realizováno v rámci blízkých vztahů, zejména vztahů rodinných a sousedských. Další dvě formy dobrovolnictví mohou být realizovány organizovaně, resp. v zastoupení určité organizace (neziskové organizace, spolky). Pakliže se jedná o spontánní pomoc, která není výrazně organizovaná, ve smyslu např. písemných smluv, stále se může jednat o dobrovolnictví nenaplňující parametry dobrovolnictví jako dobrovolnické služby. Lidé vypomáhají v rámci spolků a sdružení, jichž jsou členy (hasiči, rybáři), mohou jednorázově vypomoci, aniž by tato forma pomoci byla předem vymezena (Kalvach et al., 2011: 261).

Frič, Pospíšilová a kol. (2010: 9-11) konstatují, že pro dobrovolnictví musí platit, že se jedná o aktivitu realizovanou ze svobodné vůle. Z tohoto hlediska také mnohé dobrovolnické aktivity, které jsou prováděny členy různých organizací, v rámci firem apod., nemohou být považovány za dobrovolnickou práci. Za dobrovolnickou práci podle autorů nebývá často považována ani např. práce pro rodinu či jiná (v rámci kultury, sportu – práce s dětmi), neboť nenaplňuje další podmínku, a to podmínku obecné prospěšnosti. To je ovšem podle autorů značně problematické, neboť se mnoho dobrovolnické práce odehrává v sektorech kultury, sportu, rekreace.

Shoda existuje v rozlišení dobrovolnictví formálního, které je považováno za dobrovolnickou službu, a dále dobrovolnictví neformálního, které zahrnuje všechny další formy dobrovolnictví, které nejsou vymezeny zákonem o dobrovolnické službě (Hruška, 2018a: 17). Friče, Pospíšilová a kol. (2010: 10-11) shrnují, že většinou je neformální

dobrovolnictví vymezeno jako vše, co není dobrovolnictvím formálním – jednat se tak může o občanskou participaci, pomoc druhým mimo rodinu, obecně činnosti, které člověk provádí z pocitu, že by měl tyto úkony dělat (pocituje závazek, morální povinnost – např. pomoci sousedovi odvézt jej k lékaři, pomoci vzdálenému příbuznému, pomáhat dětem a mládeži v rámci komunity atd.).

Formální dobrovolnictví vnímají Tošner a Sozanská (2006: 23) podobně, tedy jako profesionální dobrovolnictví. Zároveň poukazují na existující paradox daný skutečností, že dobrovolnictví je pojímáno jako činnost spontánní, minimálně organizovaná, vyplývající ze základních lidských hodnot, k nimž patří např. solidarita a pomoc blízkým. Profesionalizace dobrovolnictví může tuto filozofii do určité míry rozporovat, avšak tak, jak je profesionální dobrovolnictví koncipováno, má jeho profesionalizace velký smysl, neboť činí dobrovolnictví efektivní, ve smyslu pomoci potřebným. Účinnost dobrovolnictví se dle autorů zvyšuje s jeho organizováním, navíc celosvětově narůstá počet osob, které mají zájem stát se dobrovolníky. Z těchto důvodů se tak ustavilo dobrovolnictví jako služba formální, vymezená zákony, což ovšem zároveň neznamená, že lidé přestávají vykonávat pomoc bližním, ve smyslu neformálního dobrovolnictví, zejména tedy v podobě občanské výpomoci.

V české platné legislativě je vymezena pouze jedna forma dobrovolnictví, konkrétně tedy dobrovolnická služba. Zákonem, v němž je dobrovolnická služba v České republice (dále též jako ČR) zakotvena jako forma pomoci mající zcela konkrétní podobu, je zákon č. 198/2002 Sb. (zákon o dobrovolnické službě). Zároveň ovšem platí, že jiné formy dobrovolnictví, které nejsou dobrovolnickou službou, mají též oporu v zákoně – např. činnost dobrovolných hasičů je upravena v zákoně č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, činnost dobrovolných pracovníků v pečovatelské službě ve vyhlášce č. 182/1991 Sb., apod. (Adorea, 2020).

Dobrovolnická služba je v § 2 zákona č. 198/2002 Sb. pojímána jako pomoc, která může být určena osobám různým způsobem znevýhodněným ve společnosti (jednat se může o jedince zdravotně postižené, seniory, imigranty apod.), ale též se může jednat o pomoc při katastrofách (ekologických, humanitárních apod.), pomoc spojenou s ochranou památek či kulturního dědictví nebo pomoc týkající se ochrany životního prostředí. Třetí velkou skupinu představuje pomoc při uskutečňování rozvojových programů, kdy může docházet mimo jiné k navázání spolupráce s mezinárodními nebo zahraničními organizacemi. Zároveň je dle téhož zdroje pro dobrovolnickou službu charakteristické, že se netýká činnosti sloužící k uspokojení osobních zájmů, dobrovolnictvím také není činnosti v rámci

podnikatelské nebo jiné výtěžné činnosti. Délka dobrovolnictví v tomto ohledu není klíčová. Při dobrovolnictví delším než 3 měsíce se jedná o dobrovolnictví dlouhodobé, v opačném případě je dobrovolnictví označováno jako krátkodobé.

Pro dobrovolnictví, o kterém je v práci pojednáno a které je tedy dobrovolnickou službou zakotvenou v zákoně o dobrovolnické službě, je charakteristické, že je vykonáváno na základě smlouvy, která je uzavírána mezi dobrovolníkem a vysílající organizací. Vysílající organizace je veřejně prospěšná právnická osoba, která má sídlo v ČR. K jejím hlavním činnostem patří výběr, evidence dobrovolníků a jejich příprava na dobrovolnickou službu. Pakliže má tato organizace akreditaci od Ministerstva vnitra České republiky (dále též jako MV ČR), dobrovolník působí dlouhodobě či je vyslán do zahraničí, smlouva musí být uzavřena písemně. Dobrovolnická služba je vykonávána ve prospěch organizace přijímající, tato organizace následně též uzavírá smlouvu s vysílající organizací. Další možností je působení dobrovolníka ve prospěch vysílající organizace. Legislativně je též vymezeno, jaké parametry má mít smlouva mezi dobrovolníkem a vysílající organizací: mimo jiné musí obsahovat ujednání o přípravě dobrovolníka na dobrovolnickou službu, explicitně bývá vymezeno místo, předmět a výkon dobrovolnické služby (zákon č. 198/2002 Sb., § 3-5).

Pro dobrovolníka je charakteristické, že svoji činnost vykonává bez nároku na honorář, ze svobodné vůle, ve volném čase, není odměněn finančně. V případě působnosti v ČR se musí jednat o osobu starší 15 let, při působnosti v zahraničí je věková hranice vyšší, kdy dobrovolníkem může být pouze jedinec zletilý (ICOS, CPDM, 2011: 11). Vysílající organizace mohou také požadovat po dobrovolnících, aby doložili výpis z Rejstříku trestů či potvrzení o zdravotním stavu, ve kterém bude určeno, jaké činnosti nemůže dobrovolník vykonávat. Ve smlouvě bývá také mnohdy zakotveno, jaké bude ubytování a stravování dobrovolníka, což se tedy týká např. výkonu dobrovolnické služby v zahraničí. Obdobně může smlouva obsahovat informace o náhradách výdajů dobrovolníka, které jsou spojeny s přípravou na dobrovolnictví či jeho výkonem, další ujednání se mohou týkat důchodového pojištění, vyplácení kapesného apod. Kapesné však není považováno za odměnu dobrovolníka (zákon č. 198/2002 Sb., § 5), podobně jako např. úhrada výdajů za ubytování, cestování, stravování apod. (Vít, 2015: 140).

Hruška et al. (2018a: 203-204) doplňují, že se zmíněným zákonem o dobrovolnické službě musí řídit pouze organizace, které získaly akreditaci na určitý konkrétní program od MV ČR. Tyto organizace také mohou uzavírat smlouvy o dobrovolnické službě. Další formy dobrovolnictví, např. pro sociální služby, aniž by tedy sociální služba byla vysílající

či přijímající organizací, jsou možné, upraveny bývají předpisy služby. Nicméně realizace dobrovolnictví dle zmiňovaného zákona s sebou přináší mnoho výhod. Holzerová a Dvořáčková (2013: 75) zmiňuje výhodu pro organizace, a to v souvislosti s akreditací, která značí určitou záruku kvality.

Výhody se týkají i samotných dobrovolníků. Dobrovolnictví může být započítáno do náhradní doby zaměstnání při posuzování nároků na podporu v nezaměstnanosti, dobrovolník může mít slevu na daních. Klíčové je však jasné vymezení podmínek dobrovolnictví, které tak chrání dobrovolníka, ale do značné míry i vysílající a přijímající organizaci. Jak autoři zdůrazňují, u této formy dobrovolnictví má dobrovolník právní status, bývá také vysílající organizací pojištěn pro případ ublížení na zdraví nebo majetku, jsou mu hrazeny mnohé náklady, dostává se mu kvalitní přípravy i dalšího zázemí, např. v podobě supervizí (Hruška et al., 2018: 2004).

Zatímco dobrovolník tedy může čerpat mnoho výhod z realizaci dobrovolnické činnosti, na vysílající organizace jsou kladeny značné nároky. Získání akreditace neznamená, že vysílající organizace tuto akreditaci nemůže pozbyt. Ministerstvo vnitra České republiky může kontrolovat, zda vysílající organizace naplňuje všechny stanovené podmínky a není-li tomu tak, akreditace jí může být odejmuta (zákon č. 198/2002 Sb., § 9). Vysílající organizace hradí dobrovolníkovi již zmíněné pojištění odpovědnosti za škodu, v případě vyslání dobrovolníka do zahraničí také hradí jeho zdravotní pojištění. Je zodpovědná za to, že při výkonu dobrovolnické služby nebude dobrovolník ohrožen na zdraví, u osob mladších 18 let musí dbát na to, aby nebyly vystaveny zvýšenému nebezpečí úrazu či jinému poškození zdraví, navíc smlouva musí být sjednána se souhlasem zákonného zástupce osoby mladší 18 let (zákon č. 198/2002 Sb., § 8).

Legislativní vymezení dobrovolnictví lze nalézt i v jiných zákonech, kdy se jedná např. o zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Právní úprava dobrovolnictví zahrnuje také dílčí vyhlášky, např. vyhlášku č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání (Hruška et al., 2018a: 205-206). Pro účely diplomové práce však přiblížení těchto legislativních dokumentů není nutné. Je však vhodné blíže charakterizovat vysílající i přijímající organizace, často označované jako dobrovolnická centra. Tomuto tématu je věnována pozornost v následující podkapitole.

1.2 Činnost dobrovolnických center

Dobrovolnické centrum rozvíjí, ale též zaštiťuje dobrovolnické aktivity. Vztahuje se na něj většinou zákon o dobrovolnické službě, což následně v praxi znamená, že se dobrovolnická centra musí řídit tímto vymezením, včetně plnění povinností, které se na ně vztahují. Kromě organizace dobrovolnictví spočívá význam dobrovolnických center v propagaci dobrovolnictví, osvětě v této oblasti (ICOS, CPDM, 2011: 9-10).

Termín dobrovolnické centrum nenachází oporu v zákoně a je užíván organizacemi volně. Ekvivalentem je dobrovolnická organizace a v praxi se většinou jedná o subjekty, které jsou vysílajícími organizacemi, nicméně jednat se může i o organizace přijímající, organizace fungující jako vysílající či přijímající. Obecně se jedná o organizace, které se zabývají prací s dobrovolníky, velmi často je jejich činnost v oblasti dobrovolnictví komplexní, pokrývající mnoho aktivit spojených s dobrovolnictvím (Hruška et al., 2018b: 6).

Je však důležité doplnit, že dobrovolnické centrum nemusí zajišťovat dobrovolnictví ve smyslu dobrovolnické služby. K tomu by byla zapotřebí akreditace ze strany MV ČR a zajištění všech náležitostí plynoucích ze zákona o dobrovolnické službě, o což mnohá dobrovolnická centra (resp. organizace, které užívají tento název a pracují s dobrovolníky) neusilují. V práci je termín *dobrovolnické centrum* pojímáno jako výraz pro organizace, které zaštiťují, organizují dobrovolnickou službu a které tedy mají také akreditaci od MV ČR. Frič (2011: 8-9) v tomto kontextu užívá termín profesionalizace dobrovolnictví: cílem se s určitým zjednodušením stává naplnění scénáře „*Vyhledat, proškolit, zasmluvnit, a pak řídit!*“ Dle autora však 44 % dobrovolníků, a to i dobrovolníků s vysokým indexem profesionalizace, působí bez organizačního rámce, případně se jedná o organizace malé, s neformálními vztahy. V těchto organizacích, různých spolcích, absentuje management dobrovolnictví. Specializují zejména na komunitní práci. Dle autora platí, že v mnoha oblastech (např. v oblasti sociální práce) je na vzestupu právě tato forma dobrovolnictví, která je tedy v mnohém odlišná od profesionálně pojatého dobrovolnictví, o němž je pojednáno dále v textu. Tento trend se však přenáší i do profesionálně fungujících dobrovolnických center, zajišťujících dobrovolnickou službu, a i tato centra tak musí v rámci svého managementu reagovat na požadavky dobrovolníků, kteří chtějí určitou volnost, flexibilitu a pro které je klíčový zmíněný komunitní přístup.

Jak uvádějí McCurley, Lynch a Jackson (2012: 10-11), rozvoj managementu dobrovolnictví však má i další význam: v minulosti bylo dobrovolnictví (nikoliv ještě jako

dobrovolnická služba) prováděno často jako alternativa k placené práci, která jedinci chyběla. V současné době je však dobrovolnictví pojímána jako specifický způsob nakládání s volným časem, s jinou motivací, než je placená práce (dobrovolník se věnuje tomu, v čem spatřuje smysl, chce pomáhat). V rámci dobrovolnické služby nebo pod patronací určité organizace vstupuje do kontaktu s klientem. Pakliže však takto nejedná za sebe, ale vystupuje jménem organizace, která jej vysílá, je zapotřebí plnit její cíle, provádět takové činnosti, které jsou od něj očekávány. Dobrovolník však může, i když s dobrým úmyslem, překročit tento rámec. Může poškodit organizaci či klienta. Management dobrovolnictví je pak prevencí proti tomuto selhání dobrovolníka.

K hlavním činnostem dobrovolnických center řadí Trutnovská (2016: 69-70) osvětu dárcovství a dobrovolnictví v rámci široké veřejnosti, provádění vlastních dobrovolnických aktivit, včetně dobrovolnických programů, projektů. Jedná se také o vzdělávání, výzkum, navazování spolupráce s dalšími subjekty, jakými mohou být místní organizace, místní samospráva, mezinárodní organizace, další dobrovolnická centra, sociální služby apod. Dle autorky bývají vysílající organizací, zaštiťují velké množství dobrovolnických programů. Mohou být součástí sociálních služeb. Další alternativou je fungování dobrovolnického centra pouze pro své vlastní účely, kdy tedy nedochází k vysílání dobrovolníků do přijímajících organizací – velmi často se však jedná o variantu dobrovolnického centra, přidruženého k sociální službě, která využívá dobrovolníky z tohoto centra. Autorka však takto koncipovaný subjekt nepovažuje za dobrovolnické centrum tak, jak je všeobecně přijímáno a zároveň dodává, že tato forma bývá nejméně častá. Frekventovanější jsou dobrovolnická centra ve velkých městech, která fungují zejména jako vysílající organizace, a to se všemi dalšími náležitostmi, jakými jsou činnosti spojené s dobrovolnictvím.

Hruška et al. (2018a: 246) vysvětluje, že geneze těchto center byla postupná, i když v současné době může být jejich vznik poněkud odlišný, kdy jsou již přímo zakládána centra jako komplexní nabídka služeb a aktivit v oblasti dobrovolnictví. V minulosti však bývaly počátky těchto organizací spojeny pouze s jedním dobrovolnickým programem, který se zaměřoval na jednu cílovou skupinu – např. ohrožené děti, osoby s mentálním postižením apod., případně mohl být zájem spojen s určitým typem subjektu (hospic, kojenecký ústav atp.). Tím, jak však přibývalo činností a bylo nutné tuto práci více organizovat a profesionalizovat, proměňovaly se tyto organizace v metodická a supervizní střediska. Nabídka programů pro dobrovolníky se začala rozšiřovat, organizace začaly spolupracovat s dalšími subjekty. Začalo být nutné více vést dobrovolníky metodicky, posílit personální zastoupení, zejména co se týče koordinace práce dobrovolníků.

V tomto ohledu jsou klíčoví tzv. koordinátoři dobrovolníků. Jedná se o pozici v dobrovolnickém centru, případně v organizaci, která dobrovolnickým centrem není. Koordinátor dobrovolníků dobrovolníky vede, bývá spojovacím článkem mezi dobrovolníkem a přijímající organizací, dobrovolníkem a klientem, dobrovolníkem a zaměstnanci, dobrovolníkem a supervizorem apod. Koordinátor komunikuje s vedením organizace o průběhu dobrovolnického programu, informuje o práci dobrovolníků, reaguje ale též na potřeby dobrovolníků, organizace, veřejnosti (Holzerová, Dvořáčková, 2013: 79).

Tošner et al. (2014: 26-27) spojují činnost dobrovolnických center s managementem dobrovolnictví. Chod těchto zařízení vyžaduje mnoho administrativy, ať již při správě vlastních aktivit, nebo v souvislosti s jednáním s dalšími organizacemi nebo i médii ve snaze posílit osvětu v této oblasti. Nutné je také pečlivé a efektivní vedení dobrovolníků. Dobrovolnická centra tak disponují týmem zaměstnanců, jednu z nejvíce klíčových rolí představuje pozice koordinátora dobrovolníků. Tato práce je natolik náročná, že je dnes zcela běžně funkcí placenou. Dle autorů by měl koordinátor dobrovolníků před započatím realizace své pracovní náplně absolvovat patřičné školení, tedy např. kurz dobrovolnického managementu. Je vhodné, je-li součástí vedení organizace. Ve větších dobrovolnických centrech by měl mít možnost využívat jednoho nebo i více asistentů, důležitá je možnost absolvování supervizi a též kvalita osobnosti koordinátora.

Aktivit, které dobrovolnická centra realizují, je velké množství. Jedná se především o získávání, výběr a evidenci dobrovolníků, jejich vzdělávání, školení, pojištění. Velmi důležitá je komunikace s přijímajícími organizacemi, kterým dobrovolnická centra zajišťují dobrovolníky. Kvalita této spolupráce determinuje kvalitu dobrovolnictví v přijímající organizaci. Jedná se také o spolupráci s dalšími subjekty, přičemž významná je spolupráce s veřejnou správou na lokální úrovni. U velkých center se může jednat o koordinaci dobrovolnických aktivit v regionu, strategické plánování a rozvoj dobrovolnictví v regionu. Součástí aktivit je i administrativa, mimo jiné je evidována dobrovolnická práce, zejména počet dobrovolníků a počet jimi odpracovaných hodin (Hruška et al., 2018a, 249-250).

Co se týká náboru dobrovolníků a jejich výběru, tato činnost probíhá v dobrovolnických centrech velmi často, neboť se dobrovolníci vyznačují značnou fluktuací. Mnozí neplánují věnovat se této činnosti dlouhodobě, někteří mohou zjistit, že nejsou vhodnými kandidáty na dobrovolníka. Důležité je tak mít propracovaný fungující systém získávání a výběru dobrovolníků. Využívány jsou různé zdroje: inzerce v tištěných médiích, nebo i na sociálních sítích, doporučení ze strany stávajících dobrovolníků, besedy na školách apod. Výběr se liší dle toho, jakou činnost bude dobrovolník vykonávat, ale též dle délky

dobrovolnictví. Na dobrovolníky, u nichž je požadavek dlouhodobější spolupráce, jsou kladeny vyšší nároky. Známé organizace mají výhodu, neboť se o tuto činnost lidé spontánně zajímají, přesto i ve velkých dobrovolnických centrech bývá získávání a výběru dobrovolníků věnována velká pozornost (Tošner, Sozanská, 2006: 78).

Administrativní činnost, která na získávání a výběr dobrovolníků navazuje, je dle Janíčkové a Zmeškalové (2011: 15-16) spojena zejména s uzavíráním smlouvy, čemuž předchází seznámení dobrovolníka s jeho právy, povinnostmi, způsobem spolupráce. Velmi často se musí dobrovolník zavázat k mlčenlivosti, týkající se okolností jeho dobrovolnické služby. Dobrovolnická centra také spravují vlastní databázi dobrovolníků.

Hruška et al. (2018a: 256-258) přibližují přípravu dobrovolníka na dobrovolnickou službu. Tato fáze je velmi důležitá, může však mít různou podobu. Opět záleží na typu činnosti, kterou bude dobrovolník provádět, délce působení v dobrovolnické roli, dosavadních znalostech a zkušenostech, které dobrovolník bude ve své pozici využívat. Příprava mívá většinou dvě části: obecnou a speciální, která je částí odbornou. Obecná část probíhá v rámci provádění administrativních činností, resp. je s nimi úzce spojena. Odborná část může být minimalizována, pakliže má dobrovolník vykonávat poměrně jednoduchou činnost, k níž není nutná větší průprava (příkladem může být roznos letáků). Druhým protipólem jsou aktivity, které vyžadují specifické osobní vlastnosti dobrovolníka, určité množství odborných znalostí, získání konkrétních dovedností. V některých případech dochází k provádění psychodiagnostiky, což jsou případy zejména práce s dětmi. V této fázi se však také naskýtá značný prostor pro dotazy dobrovolníka, orientaci v roli, která jej čeká. Lze reflektovat různé obavy, získat větší představu o náplni práce.

Tošner a Sozanská (2006: 79) vysvětlují, že mnohdy má příprava podobu víkendových soustředění, může být i rozložena do delšího časového úseku. K této oblasti přistupují dobrovolnická centra různě. Školení mohou zajišťovat externí pracovníci, centrum může mít sestavený krátký dotazník ke zhodnocení motivace, schopností a dovedností dobrovolníka. Dle Janíčkové a Zmeškalové (2011: 17) nebývá neobvyklé pojmout školení formou prožitkovou. V rámci sebezkušenostní části se mohou dobrovolníci seznámit s metodami práce se skupinou osob, u níž budou působit, jsou vedeni k osvojení si vhodných technik práce s nimi.

Za určitou formu školení nebo přípravy lze považovat i supervizi. Ta je samozřejmě poskytována již fungujícím dobrovolníkům, nicméně z hlediska jejich edukace, posílení identifikace s rolí dobrovolníka, získání jistoty v této roli je velmi důležitá. Supervize zajišťovaná dobrovolníkům je dle Tošnera, Sozanské a Friče (2004: 331) blízká supervizi

v pomáhajících profesích, nicméně má svá specifika. Do vztahu mezi supervizorem a dobrovolníkem vstupuje koordinátor. Nikoliv tak, že by byl přítomen vlastní supervize, avšak pro jeho činnost i kvalitu dobrovolnické práce je důležité, aby získával potřebnou zpětnou vazbu. Podstata supervize dobrovolníků spočívá v reflexi vlastních pocitů, které se vynořují v souvislosti s dobrovolnickou službou, dobrovolník má možnost zabývat se v supervizi problémy, s kterými se potýká při jednání s osobami, u kterých provádí dobrovolnickou službu. Supervizi nemusí dobrovolník absolvovat vždy, což se týká zejména jednodušší náplně práce. Pokud však dobrovolník působí např. u klientů hospiců či dětí s onkologickou diagnózou, supervize se stává nutností a zodpovědný dobrovolník také možnost supervize velmi vítá. V těchto případech má supervize často rysy psychoterapie. Jestliže jsou aktivity dobrovolníků méně složité a nevyžadují odborné znalosti, může supervizi zajišťovat koordinátor dobrovolníků.

Herman et al. (2005: 608-609) zdůrazňují, že supervize slouží také jako prevence před předčasným odchodem dobrovolníků. Mnohá úskalí je možné zvládnout v rámci supervize, posilovány jsou dovednosti dobrovolníků, dobrovolník tak získává ve své roli větší jistotu. Jak autoři dále zmiňují, důvody, proč dobrovolníci odcházejí, bývají různé. Většinou jsou spojeny s nekvalitním managementem dobrovolnictví, vysokými nároky kladenými na dobrovolníky, jejich nedostatečnou přípravou na tuto roli, nevyužíváním schopností dobrovolníků či jejich nedostatečným oceňováním. Všechna tato témata mohou být předmětem supervize a měla by být také zavčas reflektována koordinátorem dobrovolníků.

Hruška et al. (2018a: 258-259) považují oceňování a hodnocení dobrovolníků za další velmi podstatnou část práce koordinátora dobrovolníků. Tím, že dobrovolník není placený, nabývá ocenění dobrovolníka na velkém významu. Odměnou může být poděkování, většinou však dobrovolnická centra využívají další možnosti – může se jednat o možnost účastnit se vzdělávání, které dobrovolníka zajímá, účast na aktivitách centra, velmi časté bývají drobné dárky dobrovolníkům v souvislosti s jejich narozeninami, výročím vstupu do organizace, Vánoce apod. Dobrovolníci také mohou vystoupit v médiích, dostávají ceny od sponzorů apod. Bývá běžné, že je dobrovolníkům poděkováno v rámci výročních zpráv, které musí dobrovolnická centra s akreditovanými programy dobrovolnictví vydávat. Jedním z největších ocenění pak může být jmenování dobrovolníka školitelem nově přichozích dobrovolníků.

Koordinátor musí být v úzkém kontaktu s dobrovolníky. Musí vědět o tom, jak dobrovolnickou službu realizují, s jakými problémy se dobrovolníci potýkají. Jejich úkolem

je tedy také získávání zpětné vazby od dobrovolníků, což se často odehrává jednou ročně, formou krátkého dotazníku. Nicméně koordinátoři musí být v kontaktu s dobrovolníky průběžně, často jsou k dispozici dobrovolníkům více, než např. odpovědná osoba v přijímající organizaci. Jejich úkolem je také výkaznictví o dobrovolnické práci či jednání s osobami, které mají dobrovolníky na starosti v přijímajících organizacích (Janičková, Zmeškalová, 2011: 17).

V případě některých dobrovolnických center může být náplň práce odlišná či v některých ohledech specifická. To bezesporu platí o organizace, které se soustředí na mezinárodní spolupráci a vysílají dobrovolníky do zahraničí. Tato problematika je ústřední v diplomové práci a o zvláštностech činnosti těchto organizací je více pojednáno v kapitole druhé. V závěru této kapitoly je uveden význam dobrovolnictví.

1.3 Význam dobrovolnictví

Hlavní význam dobrovolnictví lze nalézt již v klíčovém zákoně dobrovolnictví, popsaném v kapitole 1.1. Bylo zmiňováno, že dobrovolnictví je chápána jako pomoc osobám různým způsobem znevýhodněným, dobrovolníci pomáhají také při ochraně přírody, majetku v souvislosti s přírodními katastrofami apod. Význam dobrovolnictví tedy primárně spočívá v pomoci potřebným, ovšem touto rovinou se přínos dobrovolnictví nevyčerpává.

Gulová (2011: 63) soudí, že stejně tak, jako je dobrovolnictví prospěšné pro jedince, kterým se dostává tato forma pomoci, má význam i pro dobrovolníky, kdy velmi příznivě působí na jejich hodnotovou orientaci a de facto nepřímo také na hodnotovou orientaci celé společnosti. Dobrovolník vykovává práci, která je prospěšná a smysluplná. Může si více vážít sám sebe, posilována je jeho osobnostní zralost. Dobrovolnictví je také zdrojem nových zkušeností a dovedností a podstatným způsobem obohacuje mezilidské vztahy. Dle autorky lze také spatřovat odlišnosti přínosu dobrovolnictví v různých zemích. V některých, jako např. v Německu, nabývá dobrovolnictví charakter sociálního hnutí, v Anglii se blíží spíše komunitní práci. V Nizozemí velkou měrou nahrazuje činnost státních organizací, např. sociálních služeb. Přínos pro společnost je tak výrazně ovlivněn tím, jak je dobrovolnictví pojímáno v konkrétní společnosti. Pakliže je pomoc potřebným chápána jako výsada státu, což je příklad Francie, je role dobrovolnictví mnohem omezenější než v zemích, které dávají dobrovolnictví značný prostor a patřičně jej také podporují.

Rochester (citován in Frič, Pospíšilová, 2010: 13) vytvořil koncepci dobrovolnictví, která nahlíží na přínos dobrovolnictví ve třech jeho hlavních segmentech, kterými jsou nezisková perspektiva, paradigma občanské společnosti a volnočasová perspektiva.

Z prvního hlediska představuje dobrovolnická služba neplacenou práci a stává se tak specifickým zdrojem pracovníků pro veřejný i neziskový sektor. Velmi významné je nahlížení na dobrovolnictví jako na formu občanské participace. Dobrovolníci chtějí být prospěšní společnosti či komunitě. Třetí rovina se týká smysluplného trávení volného času, kdy se tedy přínos pojí s osobou dobrovolníka.

Tošner a Sozanská (2006: 41-43) přibližují význam dobrovolnictví pro jednotlivé oblasti, v nichž dobrovolníci působí. Dobrovolníci se stávají ochránci životního prostředí, tato forma dobrovolnictví velmi často překračuje hranice České republiky. Působení dobrovolníků v rámci mezinárodních organizací posiluje renomé České republiky, dochází k účasti státu na řešení problémů, které jsou problémy celého lidského společenství. Velmi významné jsou v tomto ohledu humanitární organizace a organizace na ochranu lidských práv. Jak autoři zdůrazňují, čeští dobrovolníci mají v zahraničí vysokou prestiž a podíleli se na této formě pomoci jako jedni z prvních, např. v souvislosti s válečným konfliktem v bývalé Jugoslávii. Dobrovolníci vypomáhají tam, kde stát svými silami nestačí. V současné době jsou dobrovolníci nejpočetněji zastoupeni v oblasti zdravotnictví a sociálních služeb. Dobrovolníci se také podílejí na uchování kulturního dědictví, např. v souvislosti s ochranou a revitalizací kulturních památek. Mnozí dobrovolníci se rekrutují z řad odborníků z různých profesí (uměleckých, finančních), kdy působí u dětí a mládeže, nabízí jim smysluplný způsob trávení volného času, předávají jim své zkušenosti. To se týká i sportovních nebo obecně vzdělávacích aktivit.

Tento výčet by pochopitelně mohl být širší. Zmínit lze také posilování solidarity ve společnosti, předávání tradičních hodnot, které jsou blízké hodnotám křesťanským. Dobrovolnictví znamená osobnostní růst, ale i potenciál růstu společnosti. Cenný je již uváděný přesah pomoci za hranice české společnosti, kdy se může jednat o dobrovolnictví v rozvojových zemích. Této problematice je věnována následující kapitola.

2 DOBROVOLNICTVÍ V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH

Druhá kapitola práce přibližuje problematiku rozvojových zemí. Nastíněn je vývoj přístupu rozvinutých zemí k zemím rozvojovým a zmíněny jsou terminologické obtíže, které se ke koncepci rozvojových zemí váží. Dále je popsán způsob realizace dobrovolné služby v rozvojových zemích, uvedeny jsou organizace, které se zaměřují na dobrovolnictví v rozvojových zemích a v závěru kapitoly je věnována pozornost pomoci občanské společnosti k rozvoji.

2.1 Vymezení pojmu rozvojová země

Termín rozvojová země je známý i laické veřejnosti, nicméně jeho vymezení není jednoznačné. Existují různá hlediska, z nichž je na rozvojové země nahlíženo. Syrovátka a Hamáček (2014: 45-51) podávají klasifikaci rozvojových zemí ze strany tří významným světových institucí, kterými jsou Světová banka, Mezinárodní měnový fond a Rozvojový program OSN. Světová banka považuje za klíčový ukazatel, dle kterého lze určit míru rozvoje konkrétní země, hrubý národní důchod, který je vyjádřen na osobu, v amerických dolarech. Rozlišeny jsou tak čtyři důchodové kategorie zemí (země s nízkým důchodem – např. Etiopie, Jižní Súdán, země s nižším středním důchodem – Vietnam či Mauritanie, země s vyšším středním důchodem – Čína, Maďarsko a země s vysokým důchodem, mezi které patří i Česká republika). Mezinárodní měnový fond vychází též z kritéria důchodu na osobu, ovšem tento indikátor je navíc doplněn o diverzifikaci vývozu a míru integrace do globálního finančního systému. To v praxi mimo jiné znamená, že země vyznačující se vysokým vývozem (např. ropných produktů) nejsou považovány za vyspělé země, i když se může jednat o země s vysokým důchodem. Jak autoři doplňují, třetí kritérium není jednoznačně vymezeno. Rozvojový program OSN volí jiné kritérium, a to index lidského rozvoje. Sledován je rozvoj a kvalita lidského života. V praktické rovině se jedná o zdraví, vzdělání a životní úroveň. Následně lze provést poměrně složitý výpočet, na jehož základě lze země rozdělit do čtyř kategorií: země s velmi vysokým, vysokým, středním a nízkým rozvojem.

Jak však vhodně podotýkají Jurečka et al. (2010: 309), některé ukazatele, jako právě hrubý národní důchod, nelze přesně a objektivně určit. Chybí jednotné vymezení důchodu, každá země navíc může mít odlišnou metodiku evidence těchto dat, nemusí být ani shromažďovány stejné statistické údaje, v některých zemích navíc taková evidence může zcela chybět. Srovnání tak může být spíše obecné, hrubé.

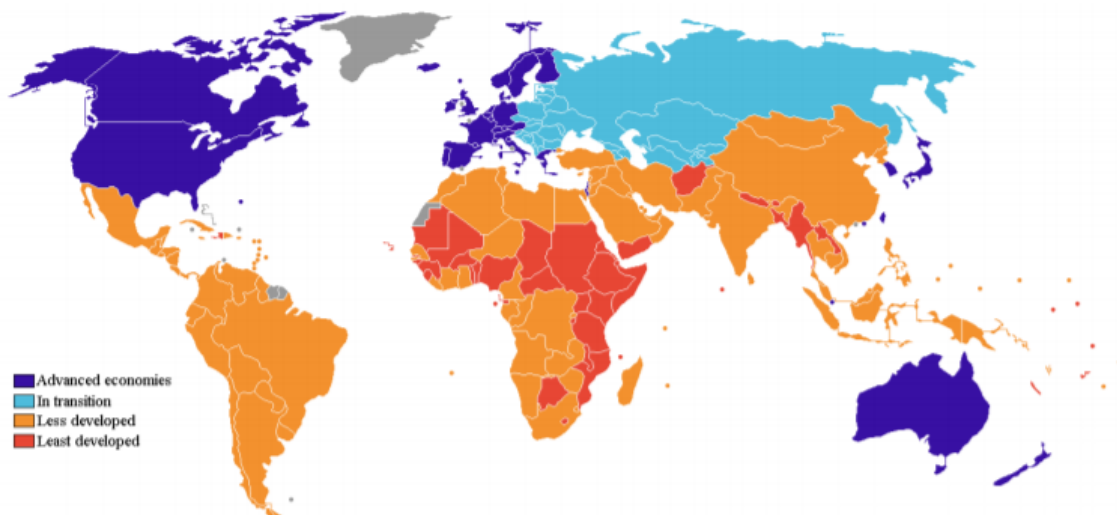
Výše uvedené dělení je výsledkem historického vývoje, resp. přístupu k problematice rozvoje. V 50. a 60. letech minulého století se rozvoj pojil čistě s ekonomickým růstem. Tržní ekonomiky západních zemí v tomto ohledu rychle rostly a bylo předpokládáno, že stejným způsobem se mají vyvíjet i ostatní země. Svět se pomyslně rozdělil na země rozvinuté a rozvojové, které rozvoj teprve čekal. Tento rozvoj měl nastat s využitím pomoci ze strany rozvinutých zemí, které se snažily v rozvojových zemích uplatnit své know-how, tedy přesouvaly do rozvojových zemí finanční prostředky a moderní technologie s domněnkou, že se i v rozvojových zemích rozvine průmysl a masová spotřeba, které povedou k rozvoji. To se ovšem nestalo. I když v některých zemích vzrostl hrubý domácí produkt (HDP), životní úroveň tamějšího obyvatelstva se nezvýšila. Naopak, začal se prohlubovat rozdíl mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi. V 70. letech minulého století tak přišli další teoretici s koncepcí závislosti, nebo též teorií jádra a periferie: základní premisou bylo, že jsou rozvojové země závislé na rozvinutých, nikoliv však stejně. Jádro představují často bývalé kolonie evropských zemí, u kterých lze vlivem provázanosti s původními kolonizátory sledovat určitý růst, u ostatních zemí (periferie) tomu tak není, a to vlivem nerovnoměrné mezinárodní dělby práce a moci. Tato teorie ovšem pro praxi, tj. zlepšení situace rozvojových zemí, nepřinesla nic významného. V 80. letech tak začalo být více akcentováno hledisko rozvojových zemí, bylo zkoumáno, jaký typ ekonomického růstu je pro ně žádoucí. Stále stál v centru pozornosti hospodářský růst, nicméně pozornost začala být věnována i hlediskům materiálním, sociálním, environmentálním, politickým. Rozvoj začal být pojímán jako multidimenzionální koncept, připojen byl přívlastek *dlouhodobě udržitelný rozvoj*. To v praxi znamená, že při úsilí o rozvoj „chudých“ zemí je zapotřebí zohlednit i vývoj populace, přírodní zdroje, životní prostředí. V této době navíc začal růst mnoha rozvojových zemí klesat či stagnovat, neboť vlivem zvýšení úrokových měr v USA musely tyto země splácet své dluhy, namísto toho, aby investovaly do veřejných služeb. Od 90. let vedle sebe existují všechny tyto teorie rozvoje, jsou však považovány za překonané. V souvislosti s rozvojem se zdůrazňuje svoboda, zvyšování možností žít dle vlastních představ, akcentována jsou hlediska environmentální, kulturní, genderová či etická (Exnerová, 2005: 102).

V současné době se pozornost upírá na nejméně rozvinuté státy, označované zkratkou LDC (Least Developed Countries). LDC představují podle Majerové (2011: 8) „*nejchudší a nejméně stabilní prvek světové ekonomiky*“. Jak Majerová (2011: 8-9) dále vysvětluje, tyto země vykazují jak nejnižší úroveň socioekonomického rozvoje a nízké hodnoty indexu lidského rozvoje. Tyto země jsou navíc velmi citlivé na ekonomické či jiné krize (přírodní

katastrofy, infekční choroby). Žije v nich přibližně 13 % světové populace a 36 % těchto osob si musí vystačit v rámci obživy denně s částkou nižší než jeden americký dolar. Téměř třetina obyvatel LDC trpí podvýživou. Děti, které se v těchto zemích narodí, mají 26krát vyšší pravděpodobnost, že zemřou dříve, než dosáhnou 5 let. Téměř polovina dívek nemá základní vzdělání, jen 16 % obyvatel má přístup k elektřině.

Obrázek 1 zachycuje země LDC tak, jak byly pojmány v roce 2016.

Obrázek 1. Rozdělení zemí světa dle míry rozvoje

Zdroj: Ošťádalová (2010: 7)

Země LDC jsou na obrázku znázorněny červenou barvou, země vyznačené barvou oranžovou jsou méně rozvinuté. Světle modrá barva, kterou je označena např. i Česká republika, je určena pro země v přechodu k zemím nejrozvinutějším, které jsou znázorněny tmavě modrou barvou. Přehled zemí LDC, kterých je na obrázku 49, podává tabulka 1.

Jak je z tabulky zřejmé, většina zemí LDC se nachází v Africe, hojně je zastoupena i Asie. Nutno podotknout, že se nejedná o úplně aktuální seznam. Jak uvádí Piknerová (2017: 3-5), v současné době je těchto zemí o jednu méně, tedy 48. Je to dáno tím, že v roce 2017 vystoupilo Vanuatu. Kategorii LDC má v OSN na starosti Vysoký zmocněnec OSN pro LDC, jehož úkolem je upozorňovat na potřeby těchto zemí. Skupina LDC byla vytvořena v roce 1971 ze strany OSN, které tímto usilovalo o věnování zvýšené pozornosti těmto zemím ze strany zemí rozvinutějších.

Tabulka 1. Přehled zemí LDC

Afrika		Asie	
Angola	Mali	Afghánistán	Nepál
Benin	Mauretánie	Bangladéš	Samoa
Burkina Faso	Mozambik	Bhútán	Šalamounovy ostrovy
Burundi	Niger	Kambodža	Východní Timor
Čad	Rovníková Guinea	Kiribati	Tuvalu
Komory	Rwanda	Laos	Vanuatu
Demokratická republika Kongo	Svatý Tomáš a Princův ostrov	Maledivy	Jemen
Džibutsko	Senegal	Myanmar (Barma)	
Eritrea	Sierra Leone	Latinská Amerika a Karibské ostrovy	
Etiopie	Somálsko		
Gambie	Středoafriická republika		
Guinea	Súdán	Haiti	
Lesotho	Tanzanie		
Libérie	Togo		
Madagaskar	Uganda		
Malawi	Zambie		

Zdroj: Ošťádalová (2010: 7)

Aby bylo možné určitou zemi do této skupiny zařadit, musí být splněny tři podmínky: nízký příjem, slabé lidské zdroje a ekonomická zranitelnost. Navíc se nesmí jednat o zemi s počtem obyvatel vyšším než 75 milionů, nicméně pokud počet obyvatel země vzroste poté, co je do skupiny LDC přiřazena, setrvává v ní. Setrvání však přináší určitou stigmatizaci,¹ země tedy mohou požádat o vystoupení, resp. mohou odmítnout, aby je OSN mezi LDC přiřadilo, což učinila v minulosti např. Ghana, Papua-Nová Guinea či Zimbabwe, nicméně jak autorka upozorňuje, členství v LDC s sebou přináší výhody (vyšší rozvojová pomoc, obchodní privilegia). Státy OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) musí poskytovat 0,7 % HDP na rozvojovou pomoc, kdy 0,15-0,2 HDP² by mělo směřovat právě zemím LDC, což se ovšem nezdá neděje. Země může být vyčleněna z LDC, pokud nastane zlepšení alespoň ve dvou ze tří kritérií, a to dva roky po sobě. V roce 2021 by měla vystoupit Angola (Piknerová, 2017: 3-5).

Co je pro země LDC charakteristické? Podle Ošťádalové (2010: 4-5) se jedná o tyto jevy: chudoba obyvatelstva, hlad a podvýživa, nedostatek finančních prostředků a slabá

¹ Stigmatizující či nevhodné je i užívání termínu „rozvojová země“, který se však jeví jako vhodnější než dřívější pojmy chudé státy nebo třetí svět. I když je dosud termín rozvojová země považován za přijatelný, lze se setkat i s označením Světový sever (USA, Kanada, západní Evropa, Japonsko, Jižní Korea a též Austrálie a Nový Zéland, které sice leží na jižní polokouli Země, ale patří k zemím rozvinutým) a Světový jih (Afrika, Asie, Jižní Amerika). Tyto výrazy neakcentují rozvoj, což je fenomén produkovaný rozvinutými státy, ani chudobu a jsou často preferovány jak rozvojovými zeměmi, tak i organizacemi a institucemi, které se zabývají pomocí rozvojovým zemím (INEX, 2018). V práci je tento termín též užíván, zejména v souvislosti s preferencí jednotlivých uváděných autorů.

ekonomika, porušování lidských práv, ozbrojené konflikty a občanské války, nemoci, krátká doba života a vysoká úmrtnost.

Chudoba patří k hlavním fenoménům, které se s rozvojovými zeměmi pojí. Původní přístup akcentoval materiální chudobu, nicméně opět bylo zjištěno, že se jedná o hledisko rozvinutých zemí. Na chudobu v rozvojových zemích je zapotřebí nahlížet v širším kontextu, neboť nejen že pro obyvatele těchto zemí často není prioritou materiální bohatství (pokud ano, jedná se spíše o zdroje obživy, jako např. zvířata, pastviny), ale chudoba má jiný rozměr: v současné době se tak zohledňuje dostupnost základních sociálních služeb, pitné vody, hygienických zařízení, základního vzdělávání, lékařské péče, dále se jedná o přístup k půdě, osobní bezpečnost, svobodu pohybu. Sledováno je i sociální vyloučení, kdy jsou nejvíce chudobou ohroženy ženy, děti a nemocní v sociálně znevýhodněných skupinách obyvatelstva. Je také nutné rozlišovat chudobu chronickou a přechodnou, chudobu venkovskou a městskou chudobu, neboť každá z těchto forem vyžaduje odlišný typ intervence (Dušková et al., 2011: 105-107).

Velkým tématem je zdraví, které zastřešuje některé z výše uvedených oblastí (hlad a podvýživa, nemoci, krátká doba života a vysoká úmrtnost). Zdraví je pojímáno podle Exnerové (2005: 33-36) jako jedna ze tří podmínek lidského rozvoje. Zdravá populace dokáže ekonomicky růst, narušení zdraví má významný negativní sociální dopad (neschopnost naplňovat různé sociální role). I když se v rozvojových zemích mnohem méně vyskytují chronická onemocnění, jsou zde přítomny choroby, které byly v rozvinutých zemích vymýceny (např. tuberkulóza) či jsou na ústupu nebo léčeny (AIDS), případně se jedná o specifické nemoci spojené s danou lokalitou (malárie), které vedou k vysoké úmrtnosti – ročně na malárii zemře přibližně milion lidí, 80 % těchto úmrtí připadá na subsaharskou Afriku, v případě tuberkulózy se jedná o 1,7 milionů lidí ročně, kdy 95 % úmrtí je zaznamenáváno v rozvojových zemích. Velkým problémem je podvýživa, která je odrazem chudoby – její eliminace se pojí se zajištěním vzdělání, přístupem k pitné vodě, zlepšením ekonomické situace obyvatel a též zlepšením sociálního postavení žen a dětí. V případě boje s nemocemi je důležitá též osvěta, ale i dostupnost léků a potřebné léčby, včetně prevence. Zdraví souvisí i s dalšími aspekty, kterým je nutné věnovat pozornost – jedná se o změnu životního stylu, zlepšení životního prostředí, posílení dostupnosti zdravotní péče, zlepšení sociálních a ekonomických faktorů rozvojových zemí.

Problematická je i bezpečnost v těchto zemích. Do těchto zemí byly v minulosti dodávány zbraně výměnou za realizaci obchodů výhodných pro rozvinuté země. Toho následně vyžily autokratické režimy některých zemí. Více než 95 % válek probíhalo od roku

1945 právě v rozvojových zemích. Války mezi státy nahradily vnitrostátní ozbrojené konflikty, jejichž důsledkem je mimo jiné více než 20 milionů uprchlíků. Regiony jsou destabilizované, oběti na životech jsou v řádech milionů. V mnoha zemích stále představují hlavní státní výdaje finance vydávané na nákup zbraní a dalších vojenských prostředků, ze strany rozvinutých států, resp. mezinárodních společenství je patrné úsilí o zamezení dodávání zbraní do rozvojových zemí, nicméně nedaří se dosáhnout konsensu (Exnerová, 2005: 57-58).

Problémů, s nimiž se rozvojové země potýkají, je pochopitelně velké množství a nelze je v textu ani částečně obsáhnout. Zmíněny byly pouze některé z vybraných hlavních obtíží či rizik. Je zřejmé, že pomoc rozvojovým zemím není snadná, nemůže však opomíjet hlavní kritické prvky. Zároveň se ukazuje, že tuto pomoc nelze realizovat „od stolu“, formou rozhodnutí nejmocnějších států světa. Právě proto nabývá na významu pomoc dobrovolníků, o níž je již blíže pojednáno v další části teoretických východisek.

2.2 Specifika dobrovolnictví v rozvojových zemích

Specifika dobrovolnictví v zahraničí, tedy bez ohledu na to, zda se jedná či nejedná o rozvojovou zemi, jsou opět vymezena v zákoně o dobrovolnické službě. V § 3 zákona č. 198/2002 Sb. je uvedeno, že do zahraničí může v roli dobrovolníka vyjet pouze osoba starší 18 let a v případě dobrovolnictví v zahraničí je vždy zapotřebí, aby byla mezi dobrovolníkem a vysílající organizací uzavřena smlouva, a to i v případě, že se jedná o dobrovolnictví krátkodobé.

V § 3 zákona č. 198/2002 Sb. je také blíže specifikováno, jakou podobu tato smlouva musí mít. Kromě osobních dat se jedná o zakotvení ujednání o předvstupní přípravě: dobrovolník musí být mimo jiné informován o tom, jaká rizika dobrovolnická služba v zahraničí skýtá, zejména tedy co se týče ohrožení dobrovolníka na zdraví či životě. Dokládán je výpis z evidence Rejstříku trestů, který nesmí být starší 3 měsíců, součástí smlouvy jsou i informace o zdravotním stavu dobrovolníka, resp. dobrovolník dokládá potvrzení o zdravotním stavu, které vydává lékař. Pozornost je věnována zejména činnostem, které dobrovolník s ohledem na svůj zdravotní stav nemůže vykonávat. Dobrovolník je dále seznámen, o čemž je též učiněn zápis ve smlouvě, o infekčních onemocněních, možnostech prevence (očkování, explicitně zákon zmiňuje antimalariickou profilaxi), pochopitelně v případě, že je tento krok potřebný s ohledem na zemi, do které má dobrovolník vycestovat. Blíže je též určen pobyt dobrovolníka, způsob stravování, výkon dobrovolnické služby. Smlouva obsahuje část o ujednání vrácení poměrné části nákladů

vydaných organizací na dobrovolníka v rámci zajištění dobrovolnické služby, a to v případě, že dobrovolník ukončí dobrovolnickou službu předčasně, a to za situace, která není způsobena jeho vinou, resp. zákon uvádí „z jiných než zřetele hodných důvodů“ (zákon č. 198/2002 Sb, § 5, odst. 2, písm. e).

Ve smlouvě je také uveden rozsah pracovní doby, možnosti čerpání dovolené, odpočinku, kapesného. Pakliže se jedná o dlouhodobou dobrovolnickou službu, což je v tomto případě dobrovolnictví o rozsahu nejméně 20 hodin v kalendářním týdnu, vysílající organizace za dobrovolníka platí důchodové pojištění. Ve smlouvě jsou případně zohledněny i další aspekty dobrovolnické práce, které jsou běžně součástí pracovněprávních vztahů a u nichž se organizace řídí zákoníkem práce (zákon č. 198/2002 Sb., § 5).

V případě dobrovolnictví v zahraničí také vysílající organizace sjednává zdravotní pojištění, pojistnou smlouvu kryjící odpovědnost za škodu na majetku nebo na zdraví (zákon č. 198/2002 Sb., § 7).

Být dobrovolníkem v rozvojové zemi přináší pochopitelně člověku zcela nové, většinou neočekávané zážitky, z nichž některé nemusí být pro jedince snadné zvládnout. Vždy je tak vhodné dobře se na tuto zkušenost připravit, ideálně s využitím organizací či jednotlivců, kteří získali vlastní zkušenost, nabízejí i určité „know-how“, čeho se vyvarovat, na co se zaměřit.

Příkladem organizace, která nabízí tuto formu přípravy, je organizace *INEX*, která nabízí dobrovolnictví v zahraničí, včetně rozvojových zemí, a to již s letitou tradicí. Zájemcům o dobrovolnictví v rozvojových zemích je nabízen balíček služeb, označený jako Dobrovolnický projekt. Pořádáno je předodjezdové setkání, které není soustředěno primárně na praktické informace, typu zajištění očkování, výše kapesného apod., ale které se soustředí na předání poznatků o specifikách pobytu v rozvojových zemích, pozornost je věnována introspekci, ve smyslu reflexe vlastní motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi. Toto setkání je dostupné i pro ty, kteří se o dobrovolnictví v rozvojové zemi teprve zajímají, nejsou ještě pro něj rozhodnutí. Účastníci mají možnost reflektovat svá očekávání, zohledněna je etická rovina dobrovolnictví v rozvojových zemích, setkání se účastní i jedinci, kteří již dobrovolnictví v rozvojové zemi absolvovali, Lze tak získat cenné informace, cestovatelské rady. Součástí balíčku je i ponávratové setkání. Jeho cílem je zpracovat vlastní zkušenosti, sdílet své zážitky, lze se také zaměřit na další možnosti dobrovolnictví (INEX, 2019a). Nutno ovšem podotknout, že uvedená koncepce dobrovolnictví v rozvojových zemích není samozřejmostí. Jak zjistila Kárová (2016: 113), která na vzorku 180 dobrovolníků zkoumala charakteristiku dobrovolníků a motivaci

k mezinárodní dobrovolnické službě, nikoliv tedy pouze v rozvojových zemích, nebývá výjimkou, že je ze strany vysílajících organizací podceňována příprava na dobrovolnickou službu. Chybí průběžné školení, akční plán, pracovní cíle. V důsledku toho může být efektivita následné dobrovolnické služby v dané zemi značně snížena.

S jakými specifiky se dobrovolníci v rámci působení v rozvojových zemích mohou setkat? Dobrovolníci by měli být připraveni na jedinečnost dané kultury, reflektovat své kulturní stereotypy a připravit se na kulturní šok. Nové zážitky a jevy, které jsou pro dobrovolníka neznámé, na něj většinou působí velmi intenzivně. Dobrovolník se může cítit velmi nepříjemně, nabývá dojmu, že místním nerozumí, stejně jako oni nerozumí jemu. Objevuje se frustrace, podráždění, pocity opuštěnosti. K projevům kulturního šoku patří především stesk po domově, blízkých, negativní postoj vůči dané cizí kultuře, zemi, idealizace vlastního domova, vlasti, zvýšená únava. V průběhu kulturního šoku může dobrovolník zvažovat ukončení účasti na dobrovolnictví. Měl by tedy být na tuto situaci dostatečně připraven a důležité je také využít pomoci, mimo jiné vysílající organizace. Důležité je také dodržovat dobrovolnickou etiku, která obsahuje zejména respekt vůči normám a tradicím místní kultury. Bez tohoto respektu pozbývá dobrovolnictví svůj hlavní smysl, navíc nevhodné chování může zhoršit přístup místních k dalším dobrovolníkům, tedy i možnosti dobrovolnické pomoci. Dobrovolnická etika se týká i způsobu prezentace vlastního dobrovolnictví v médiích či na sociálních sítích, kdy by vždy měl být ze strany dobrovolníka kladen důraz na respektování těch, kteří jsou zobrazováni na fotografiích či o kterých je referováno, je nezbytné dbát na princip rovnosti, čestnosti, solidarity (Hladká et al., 2010: 21-26). Jak však uvádí Hechenberger (2019: 151), etických problémů v souvislosti s dobrovolnictvím v rozvojových zemích existuje mnohem více: kritizováno je např. krátkodobé dobrovolnictví, dobrovolnictví vedené primárně motivací získat atraktivní zážitky, jako problematická se jeví také skutečnost, že dobrovolníci mnohdy berou práci místním. Klíčové je předávat zkušenosti a dovednosti místním, což se často neděje. Dle Eyre (2018) může být praxe zejména mladých lidí, kteří se rozhodnou pro dobrovolnictví, aby vhodně vyplnili předěl mezi ukončením určitého studia a následným studiem nebo započatím profesní dráhy, nahlížena jako novodobá forma kolonialismus, kdy mocní, bohatí, bílí lidé opět demonstrují místním v rozvojových zemích svoji nadřazenost a nerovné podmínky.

Poslední oblast, kterou je vhodné v souvislosti s popisem dobrovolnictví v rozvojových zemích zmínit, je finanční stránka. Většinou tato činnost není pro dobrovolníky zcela zdarma. Každá vysílající organizace může mít své podmínky.

Dle organizace INEX (2019a) je v případě dlouhodobých projektů dobrovolníkům většinou zajištěna strava a ubytování, v některých případech také dobrovolníci obdrží i drobné kapesné. Záleží vždy na projektu, do kterého se jedinec zapojí. V některých případech si musí dobrovolníci hradit i stravu, cestovní náklady apod., nicméně jedná se většinou o odlišnou koncepci dobrovolnictví, než o níž je pojednáno v diplomové práci.² V místě působení je dobrovolník v kontaktu s přijímající organizací, zajištěno však má zázemí ze strany vysílající organizace. Před zpracováním přihlášky si organizace účtuje registrační poplatek, který je v případě rozvojových zemí 3 300 Kč. Jak organizace dále upozorňuje, v některých přijímajících organizacích může být požadován navíc účastnický poplatek, který slouží k úhradě stravy a ubytování dobrovolníka. Zájemci jsou také upozorněni na to, že si dopravu, cestovní pojištění, vízum a očkování hradí sami. Hladká a kol. (2010: 10) doporučují ověřit si, k čemu jsou poplatky použity, neboť ne každá vysílající organizace je v tomto ohledu zodpovědná a čestná.

Platby za stravu či ubytování bývají poměrně časté v případě dobrovolnictví v rozvojových zemích, což je dáno tím, že přijímající organizace či obecně partner projektu nemá většinou prostředky na financování dobrovolníků. Pouze výjimečně jsou tyto projekty hrazeny vládou formou dotací. Jediným jejich příjmem jsou tak právě dobrovolníci. Stravu následně zajišťuje místní organizace, či si ji dobrovolníci připravují sami. Ubytování bývá často spojené s tím, kde dobrovolník působí (škola, kulturní dům, ale i hostel, případně stan), někdy mají dobrovolníci zajištěný program na volný čas, který může obsahovat návštěvu zajímavých míst, exkurze apod., nicméně většinou si dobrovolníci své aktivity, realizované ve volném čase, hradí sami. Průměrná pracovní doba činí šest hodin, pět dní v týdnu, opět však záleží na projektu – práce může probíhat v noci (ekologické projekty, jednat se také může o příčiny klimatické, kdy je vhodnější pracovat v noci nebo brzy ráno). Často však hlavní přínos dobrovolníků spočívá v interakci s místními v rámci komunity, v níž se dobrovolník nachází – je vítáno, když dobrovolník zůstává v kontaktu s místními i poté, co si splní své povinnosti (INEX, 2012: 8-10).

² V těchto případech se většinou jedná o tzv. volunturismus (dobrovolnická turistika), který je často v rozporu s myšlenkou rozvojové pomoci. Dobrovolnictví je krátkodobé, je spojené s cestováním, dobrovolníci svojí aktivitou a tím, že přijímající organizaci hradí své náklady, přispívají např. na ochranu želv, této činnosti se také mohou věnovat. Některé typy těchto aktivit mohou být i podvodné, na což upozornila např. i organizace UNICEF (Dětský fond OSN), a to v případě kambodžských sirotků – v kambodžských sirotčincích pobývají většinou děti, které mají své rodiče, ti je však do těchto zařízení poslali kvůli lepší budoucnosti (strava, vzdělání). Do sirotčinců proudí mnoho jedinců, kteří s dětmi stráví čas, předají dary, i finanční. Nicméně pouze třetina těchto prostředků a zdrojů jde skutečně na pomoc dětem (Nováková, 2020). Více je o problematice volunturismu pojednáno v kapitole 3.3.

2.3 Možnosti dobrovolnictví v rozvojových zemích

V zásadě existuje více možností, jak působit jako dobrovolník v rozvojových zemích. Alternativa, kdy člověk vycestuje do rozvojové země a spontánně se zapojí do činností, které lze vnímat jako rozvojová nebo humanitární činnost, realizovaná formou práce dobrovolné, není předmětem této práce. Dále v textu je věnována pozornost pouze takové formě dobrovolnictví v rozvojové zemi, kdy jedinec osloví organizaci, která se na tuto oblast zaměřuje a prostřednictvím dané organizace také vycestuje do rozvojové země, aby v ní působil jako dobrovolník, tedy se statusem dobrovolníka, který vymezuje zákon o dobrovolnické službě.

Organizace či programy, které zajišťují dobrovolnictví v rozvojových zemích, působí v zahraničí i v České republice. Přihlásit se do nich lze kdykoliv, následně se jedinec rozhoduje o konkrétní formě dobrovolnictví. Ta může být krátkodobá nebo dlouhodobá, z hlediska zaměření se může jednat o pomoc rozvojovou či humanitární, dobrovolník nemusí být odborníkem v oblasti, v níž bude působit, nebo se naopak hlásí na místo, u nějž je požadována určitá odborná způsobilost. Podobně mohou některé organizace, v souvislosti s určitou formou dobrovolnictví, požadovat zkušenosti s dobrovolnictvím či jinou, relevantní činností. Volit lze také oblast, v níž chce jedinec působit (NICM, 2017: 15).

Dle délky působení se rozlišují krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé projekty. Pro krátkodobé projekty se užívá označení *workcamp*. Trvají většinou 1-3 týdny a bývají určeny pro širokou veřejnost, tedy nejsou omezeny např. věkem či zdravotním stavem. I tyto programy jsou orientované na pomoc rozvojovým zemím. Hlavním smyslem je vzájemné poznávání odlišných kultur, účast na místních, veřejně prospěšných projektech. Střednědobé projekty trvají 1-3 měsíce. Velmi často se orientují na děti v dané zemi, kdy se jedná např. o výuku angličtiny, organizování kulturních, volnočasových aktivit, jednat se však může také o zemědělskou práci, práci se zvířaty apod. Dlouhodobé projekty trvají 3-12 měsíců. S touto délkou také narůstá intenzita pomoci přijímající organizaci a též pro dobrovolníka je tato zkušenost intenzivnější. Tyto programy také často získávají akreditaci ze strany Ministerstva vnitra České republiky, mnohdy s finanční podporou ze strany hostitelské organizace, Evropské unie apod. (INEX, 2012: 5-7).

Specifickým programem je program GLEN (Global Learning and Education Network). Tento program cílí na rozvojové země. Jedná se o program globálního vzdělávání, zároveň i síť dané organizace, kterou tvoří neziskové organizace z vybraných evropských zemí, včetně České republiky, přibližně 50 partnerských organizací v rozvojových zemích,

přípravné semináře se konají v Německu. Zapojením do tohoto programu dává dobrovolník najevo, že se zajímá o globalizovaný svět, usiluje o budování spravedlivé a udržitelné společnosti. Program je roční, obsahuje přípravné semináře a tříměsíční stáže v neziskové organizaci v rozvojových zemích či v zemích východní Evropy, které nejsou členy Evropské unie. Program je opět určený pouze pro osoby ve věku 21-30 let, soustředí se na rozvoj kritického myšlení v globálních souvislostech, metody globálního vzdělávání. Součástí je též ponávratový projekt, který je mentorovaný a v němž dochází k propojení teorie s praktickou zkušeností dobrovolníků. Dochází ke sdružování 2-3 dobrovolníků, kteří procházejí ročním programem společně (INEX, 2019b).

Co se týče samotné formy pomoci, z hlediska jejího zaměření ji lze rozdělit na pomoc v místě krize, bezprostředně po krizi, humanitární pomoc, pomoc psychosociální, následnou, prevenci katastrof, rozvojovou pomoc a spolupráci, návaznost humanitární a rozvojové pomoci a mezinárodní sociální práci. V kontextu dobrovolnictví v rozvojových zemích se jedná zejména o pomoc humanitární, především pak rozvojovou. Vždy je důležitá komunikace s místními, která cílí na to, aby byla podporována participace komunity na poskytované pomoci, neboť je cílem stimulovat iniciativu a odpovědnost místních za vlastní osud. Humanitární pomocí se rozumí okamžitá, krátkodobá forma pomoci (materiální, psychosociální), s cílem zachránit život, snížit utrpení a obnovit důstojný život těm, kteří byli zasaženi určitou katastrofou (přírodní, války). Pomoc bývá krátkodobá, resp. do té doby, než je daná země schopna pomoci si sama. Důraz je kladen na využívání místních zdrojů, místních kapacit. Psychosociální pomoc, která je pochopitelně součástí běžného působení dobrovolníka v rozvojové zemi, se soustředí na podporu místních, aby v sobě našli potřebné zdroje ke zvládnutí situací, v nichž se ocitají. Významná je prevence (zvládnutí stresu, předcházení stresu). Tato pomoc pracuje též s komunitou jako celkem, která by měla být schopná v případě potřeby pomoci jednotlivci. Prevence katastrof se též zaměřuje na budování odolných komunit. Vytvářeny jsou svépomocné skupiny, posilována je schopnost společné reakce na určité situace (Princová, 2012: 15-20). Dle Hladké a kol. (2010: 11) je akcent na zapojení místních do dobrovolnické pomoci významným rozlišovacím prvkem, co se týče kvality nabízeného programu vysílající organizací. Vždy by mělo platit, že je dobrovolnická pomoc přínosná pro místní a danou zemi, což se ne vždy v rámci dobrovolnictví děje.

Rozvojová pomoc je rozvíjena od druhé poloviny 20. století. Zprvu se soustředila na odstraňování chudoby, později se koncepce paternalistické pomoci měnila na partnerský přístup. Rozvojová pomoc se soustředí sice stále na odstraňování chudoby, ovšem klíčovými

aktéry by měly být místní organizace a komunity. K dalším cílům rozvojové pomoci patří dosažení základního vzdělání u všech obyvatel, rovnost pohlaví, snížení úmrtnosti dětí do pěti let o dvě třetiny, snížení mateřské úmrtnosti tři čtvrtiny, zamezení šíření nemocí (AIDS, malárie, tuberkulóza), zajištění trvalé udržitelnosti životního prostředí, posilování světového partnerství, kdy se pozornost soustředí zejména na obchod a odpuštění dluhů. Jedná se o tzv. Rozvojové cíle tisíciletí z roku 2000, které se však nedaří naplnit v plánovaném termínu. Česká republika se k této koncepci připojila, k hlavním cílům řadí také podporu demokracie, dodržování lidských práv, řádnou správu věcí veřejných (Princová, 2012: 20-21).

V rámci literární rešerše bylo zmapováno, jaké organizace mohou zájemci o dobrovolnictví využít, pakliže chtějí pomáhat v rozvojových zemích. S ohledem na rozsah jsou dále stručně přiblíženy vybrané organizace zaměřené na tuto oblast, a to konkrétně takové, které mají dlouholetou tradici, navázanou a osvědčenou spolupráci s obdobnými organizacemi v zahraničí, včetně organizací v rozvojových zemích. Jednou z nich je organizace INEX, jejíž činnost byla přiblížena v předchozí kapitole. Dále se jedná o organizace AIESEC, Člověk v tísni a Brontosaurus, dobrovolnictví funguje také v rámci spolupráce s OSN nebo s Evropskou unií. Pro bližší informace o dobrovolnictví v rozvojových zemích lze doporučit např. weby *Česko proti chudobě*, *Mladí info*, brožuru *Dobrovolnictví* na webových stránkách Národního ústavu pro vzdělávání. Bližší informace poskytují také konkrétní organizace, které dobrovolnictví v rozvojových zemích organizují. Jak uvádějí Hruška et al. (2018a: 11-12), příkladem dobré praxe je Dobropoint, služba realizovaná Dobrovolnickým centrem 67 v Brně, která zprostředkovává kontakt mezi zájemci o dobrovolnictví a organizacemi, které dobrovolníky hledají.

Organizace AIESEC je mezinárodní organizací, která vznikla v roce 1948. Aktuálně působí ve 126 zemích světa, dobrovolníkům je tak často k dispozici pracovník organizace přímo v dané zemi. I v tomto případě jsou nabízeny projekty, v nichž přijímající organizace zajišťuje stravu a ubytování, pojištění si dobrovolník hradí sám. Dobrovolníci hradí poplatek ve výši 4 990 Kč (AIESEC, 2019).

Nezisková organizace Člověk v tísni se zaměřuje na humanitární pomoc, klade důraz na oblast respektování práv a usiluje o podporu občanské společnosti. Mimo jiné má navázanou spolupráci s iniciativou EU Aid Volunteers. Dobrovolníci se prostřednictvím této aktivity seznamují s humanitární a rozvojovou pomocí ve světě. Dobrovolník musí splňovat požadavek 18 a více let, musí být též občanem některé ze zemí Evropské unie, nebo v ní mít trvalý pobyt. Propláceny jsou veškeré náklady (tj. ubytování, strava, pojištění, kapesné) a též

jsou poskytovány peněžní příspěvky dobrovolníkům po návratu z programu. Působit lze např. v Angole, Kambodži, Myanmar (Člověk v tísni, 2020).

Brontosauři v Himalájích jako pobočný spolek Hnutí Brontosaurus již více než 12 let působí v Himalájích, velkým projektem je v Malém Tibetu založení a rozvoj školy v Mulbekhu. Dobrovolníky mohou být lidé bez kvalifikace, důležití jsou pak dobrovolníci, kteří mohou zajišťovat během svého pobytu výuku v tamější škole. Nekvalifikovaní dobrovolníci působí v oblasti většinou během prázdnin, posléze mohou působit jako vyučující ve škole. Před zahájením pobytu probíhá důkladná příprava, aby se dobrovolníci seznámili s místní kulturou, zvyky apod. (Brontosauři v Himalájích, 2018).

V minulosti bylo možné působit jako dobrovolník prostřednictvím Evropské dobrovolné služby EVS (European Voluntary Service), tedy projektu, který byl součástí programu Erasmus+, určeného pro mladé lidi ve věku 18-30 let. Délka pobytu dobrovolníka byla 2-12 měsíců, vždy 30-35 hodin týdně, s čerpáním dovolené a volna každý týden po dva dny v celku. Formou pomoci mohla být ochrana životního prostředí, rozvoj venkova, pomoc v oblasti sociální, zdravotní, při práci s mládeží apod. (YMCA, 2016). Tento program byl v roce 2018 nahrazen Evropským sborem solidarity ESC (European Solidarity Corps). Dobrovolnictví lze realizovat individuálně nebo skupinově, v rámci dobrovolnických cílů. Se zapojením do programu pomáhají v České republice různé vysílající organizace. Náklady dobrovolníka jsou z většiny proplaceny hostitelskou organizací. Účast může být pouze jednou v rámci dlouhodobého výjezdu (2-12 měsíců), u krátkodobého nebo skupinového projektu je možné později navázat dlouhodobějším individuálním pobytem (Brno Connected, 2020).

Dobrovolnictví pod organizací OSN je specifické. Je zajišťováno ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí České republiky (Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci), a to již od roku 2006. Na dobrovolníky jsou kladeny vyšší nároky. Požadováno je vysokoškolské vzdělání, věk do 29 let, velmi dobrá znalost angličtiny, případně i druhého jazyka, odborné znalosti a zkušenosti, které souvisí s danou pozicí. Ročně je takto vysláno 8-10 dobrovolníků, kterým jsou hrazeny potřebné poplatky. Destinace jsou voleny dle aktuálních potřeb OSN a priorit zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci České republiky (Česká rozvojová agentura, 2019).

Dobrovolnictví pod OSN je známé pod názvem United Nations Volunteers (UNV). Každým rokem vyjíždí kolem 8 000 dobrovolníků ze 160 zemí světa na dobu alespoň 6 měsíců věnovat se dobrovolnické práci. Dobrovolníci působí ve 130 různých zemích, v nichž se podílí na utváření míru, pomáhají při živelných katastrofách, přispívají

k formování místních komunit a celkově se zasahují o udržitelný rozvoj. Dobrovolnickou službu lze vykonávat maximálně 4 roky (UN, 2020). Přínos UNV je ovšem mnohem vyšší, neboť tento program celosvětově napomáhá rozvoji dobrovolnictví: mobilizuje dobrovolníky a povzbuzuje další partnery k účasti na pomoci rozvojovým zemím (UNV, 2015).

Plotzerová (2018) shrnuje, že při rozhodování se o vhodném programu, organizaci, je vždy zapotřebí zvážit vlastní motivaci, ujasnit si, jakým způsobem chce jedinec v rozvojové zemi působit. Dobrovolník by se měl připravit na to, že je dobrovolnictví v rozvojové zemi pro dobrovolníka velmi často nákladné. Ne všechny organizace zajistí to, co slíbí. Poplatky se mohou lišit, též bývá různé chování ze strany vysílajících organizací, zejména co se týče rychlé reakce, koordinace s místními organizacemi v rozvojové zemi. Není vhodné spoléhat se pouze na renomé vysílající organizaci. Vždy je žádoucí získat osobní reference, přičemž každá důvěryhodná organizace by měla být schopná reference od bývalých dobrovolníků nabídnout.

2.4 Pomoc občanské společnosti k rozvoji v rozvojové zemi

Pomáhat je možné i bez toho, že by člověk vycestoval přímo do rozvojové země. Jak již bylo zmiňováno, organizace, které se zaměřují na pomoc v rozvojových zemích, usilují o posílení tzv. občanské společnosti. Loužek (2012: 85-86) vysvětluje, že tento pojem může mít více významů. Šířeji je chápán jako nepolitická politika, ve smyslu doplňku pluralitní demokracie, úžeji pak jako skupina různých organizací, spolků, nadací, ale i odborů, církví či univerzit, které existují mezi státem a občany a které cílí na posílení základních demokratických principů ve společnosti, základní hodnoty, jakými jsou solidarita.

Pomoc občanské společnosti směrem k rozvojové pomoci je tak z velké části prováděna různými organizacemi, které primárně cílí na rozvoj občanské společnosti. Z výše uvedených organizací lze zmínit např. organizaci Člověk v tísni. Jedná se i o další organizace, které se věnují dobrovolnictví v rozvojových zemích, byť v jiné podobě, než je dobrovolnická služba – příkladem je např. organizace Lékaři bez hranic, Salesiánská asociace Dona Boska nebo SIRIRI (obě tyto organizace také vysílají dobrovolníky do rozvojových zemích, ovšem spíše jednotlivce, v rámci různých programů či jejich počátečního formování). Dobrovolnictvím, byť primárně na území České republiky, se zabývá také Hnutí Brontosaurus, které rozvíjí občanskou společnost „zespodu“, tj. již od útlého věku dětí, později mládeže. Pochopitelně opominout nelze ani velká dobrovolnická centra, jakými jsou např. Hestia nebo ADRA.

Prostřednictvím těchto a dalších konkrétních organizací (spolků, nadací atd.) mohou lidé pomáhat v rozvojových zemích. Jako příklad je možné uvést obecně prospěšnou společnost SIRIRI. Lidé pomáhají zasláním finančních příspěvků, mohou nakupovat v e-shopu *Ruku v ruce*, ve kterém lze zakoupit např. trička, háčkované panenky. Pomoc směřuje do Středoafričké republiky (SAR). Společnost také již 10 let spolupracuje se základními školami, které navštěvují dobrovolníci společnosti, kteří společně se žáky zasazují rostliny afrikány, o které pak žáci pečují. Po dvou měsících je prodávají a výtěžek putuje na pomoc SAR. Součástí je globální rozvojové vzdělávání (SIRIRI, 2020).

Centrum narovinu se soustředí na pomoc v Keni. Nabízí již značně oblíbenou adopci dětí na dálku, která podporuje vybrané děti v jejich vzdělávání a též se zajištěním zdravotní péče. Společnost také provozuje komunitní centrum v Keni, je možné v rámci Férového obchůdku zakoupit výroky z Keni či přispívat dárcovskými SMS na vzdělávání dětí v Keni (Centrum narovinu, 2020).

Oblibu v české společnosti má již dlouhodobě prodej fair trade výrobků, vyráběných v zemích globálního Jihu. Tamější pracovníci dostávají za výkup finanční obnos, který odpovídá nákladům, ale též umožňuje důstojný život. Zároveň je dbáno pod záštitou Mezinárodní organizace práce ILO na dodržování důstojné práce (Fair Trade, 2020).

V rámci celé České republiky jsou také konány různé charitativní akce, prodeje, petice apod., kdy se účastí na těchto aktivitách veřejnost podílí na činnosti organizací, které se soustředí na rozvojovou pomoc. Některé organizace, jako např. *Člověk v tísni*, také přímo podporují organizace občanské společnosti v rozvojových zemích, a to např. formou různých školení (správa půdy, lidská práva, téma společenské odpovědnosti, problematika mobilizace komunit) (*Člověk v tísni*, 2020).

3 DOBROVOLNÍK PŮSOBÍCÍ V ROZVOJOVÉ ZEMI

Kapitola přibližuje specifika dobrovolnictví v rozvojových zemích. Pojednáno je o roli dobrovolníka v rozvojové zemi, přínosech a úskalích jeho působení jak pro dobrovolníka, tak i pro samotné rozvojové země, a to zejména v kontextu rozvoje občanské společnosti v rozvojové zemi.

Popsána je také motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi. Mnohé studie prokázaly, že se motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi neliší od motivace k dobrovolnictví prováděného v rámci státu, v němž dobrovolník žije – motivací bývá touha po poznání, zvýšení sociálního statutu, vyhledávání nových zážitků, realizace smysluplné činnosti, rozvoj sociálních dovedností, přání pomoci určité skupině nebo komunitě, touha přispívat k sociálnímu rozvoji (Nyende, 2014, Bulbulia, Van Niekerk, 2012, Fleischer, 2011, McBride et al., 2011 in Butcher, Einolf, 2017: 11-12). V textu je reflektováno, zda tomu tak skutečně je, nebo zda mohou být motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi v něčem odlišné.

3.1 Vymezení role dobrovolníka v rámci rozvojové pomoci

Role dobrovolníka je velkou měrou spojena s cíli udržitelného rozvoje. Těch je celkem 17 a dohodly se na nich státy OSN v roce 2015. Jedná se o tyto cíle:

1. konec chudoby: odstranit do roku 2030 extrémní chudobu všude na světě, zajistit sociální ochranu (přístup k lékařské péči apod.), potřebné finanční a jiné zdroje;
2. konec hladu: odstranit podvýživu, zvýšit zemědělskou výrobu a příjmy drobných farmářů, předcházet suchu, záplavám;
3. zdraví a kvalitní život: snížit úmrť novorozenců, malých dětí a matek při porodu, vymýtit epidemie některých nemocí, šířit zdravotní osvětu, všem zajistit kvalitní lékařskou péči;
4. kvalitní vzdělávání: zajistit všem dětem kvalitní vzdělávání, zlepšit prostředí škol, vzdělávání učitelů;
5. rovnost mužů a žen: ukončit násilí na ženách, zajistit ženám uznání, prosazovat politiky a zákony zajišťující rovnost pohlaví;
6. pitná voda, kanalizace, hygiena: zajistit všem přístup k nezávadné pitné vodě, vytvořit systém kanalizace, vhodně zacházet s odpady, předcházet znečištění vod, zlepšit využívání vody;

7. dostupné a čisté energie: zajistit dostupnost energií, zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů;
8. důstojná práce a ekonomický růst: důstojná práce pro každého, snížit míru nezaměstnanosti u mladých lidí, ukončit dětskou práci;
9. průmysl, inovace, infrastruktura: zajistit dostupnost úvěrů pro malé podniky, zajistit, aby podniky respektovaly koncept udržitelného rozvoje, do roku 2020 zajistit přístup i internetu a novým technologiím;
10. méně nerovností: nediskriminující zákony, zákony na ochranu znevýhodněných a ohrožených skupin obyvatel;
11. udržitelná města a obce: dostupnost kvalitního, bezpečného bydlení a základních služeb, bezpečnou organizovanou dopravu, zajistit participaci obyvatelstva na diskusích o plánování zlepšení měst a obcí, v nichž žijí;
12. odpovědná výroba a spotřeba: zastavit plýtvání potravin, umožnit lidem žít v souladu s přírodou;
13. klimatická opatření: zajistit, aby byli lidé připraveni na změnu klimatu, věnovat pozornost změně klimatu;
14. život ve vodě: snížit znečištění moří, dosáhnout účinné regulace rybolovu, minimalizovat a řešit dopady okyselení oceánů;
15. život na souši: dodržování mezinárodní dohody na ochranu a zachování ekosystémů, snížit odlesňování, zastavit lov a obchodování s chráněnými druhy živočichů a rostlin;
16. mír, spravedlnost a silné instituce: snižovat různé formy násilí, vytvořit transparentní a silné instituce, snížit pohyb nezákonných finančních prostředků a zbraní;
17. partnerství ke splnění cílů: zaměřit se na mobilizaci lidských zdrojů, dostatečných finančních prostředků, usilovat o dosahování dlouhodobé dluhové udržitelnosti (MMI-LAC, 2015: 10-37).

Je zřejmé, že v tomto ohledu jsou možnosti dobrovolníků omezené. Dobrovolník nemůže odstranit problémy rozvojových zemích, nicméně může se významnou měrou podílet na započatí změn, které povedou k jejich postupné eliminaci. Jak již bylo opakovaně uváděno, klíčová je participaci místních. Zde je již role dobrovolníků nezastupitelná, neboť změnu je možné provést zejména v rámci mezilidského kontaktu.

Dobrovolníkům se daří spojovat lidi, státy, eliminovat jevy, které jsou nežádoucí jak pro jednotlivce, tak i skupiny a širší společnosti. Realizace pomoci Světovému jihu již není záležitostí rozhodování shora. Dochází k probouzení a rozvíjení občanské a sociální

odpovědnosti. Dobrovolníci svým jednáním motivují druhé, aby pouze nepřihlíželi tomu, co se děje ve světě, ale sami se snažili přispět k tomu, aby byly naplňovány základní lidské hodnoty i v zemích, v nichž to není běžné. Dobrovolníci reprezentují nové sociální hnutí, existující napříč všemi státy. Naplňují tezi, že je zapotřebí nahlížet na Světový sever a Světový jih odlišně, než tomu bylo v minulosti. Jsou jasné výsledky v tom, že pomoc člověka člověku, byť z jiných kultur, s jinými zkušenostmi má význam a drobná změna může vést ke změně velké, celosvětové (Smith, 2016: 108-110).

Naplňování hlavních cílů udržitelného rozvoje se odehrává prostřednictvím lidské mobility, která se jeví jako efektivnější než koncepce ekonomické pomoci. Každý dobrovolník, který působí v rozvojové zemi, nejen že přímo potřebnou pomoc poskytuje, ale zároveň mění myšlení lidí. Dobrovolník se ze své mise vrací do své země, kde šíří myšlenky o tom, co je potřeba učinit, získává k rozvojové pomoci další, kteří o ní dosud neuvažovali. Mění se paradigma účinné pomoci, a to přímo samotnou praxí, nikoliv na základě teoretických úvah. Zároveň dochází k potvrzování toho, že změna musí přijít přímo z rozvojových zemí, nicméně nutná je intervence ze strany ostatních států, kteří pomohou obyvatelům rozvojových zemí nalézt a rozvinout potřebné zdroje k této změně (Ackers, Ackers-Johnson, 2017: 10-11).

Úkolem dobrovolníků je respektovat místní, jejich kulturu, zvyky, hodnoty. Je zapotřebí také plnit úkoly a povinnosti, které dobrovolník se vstupem do této role přijal. Důležité je nehodnotit, ale pozorovat, naslouchat, a to bez předsudků. Základem je spolupráce s místní komunitou. I když má dobrovolník stanovené určité úkoly, klíčový je neformální kontakt s místními, zájem o tamější obyvatele, jejich radosti a starosti. Zapotřebí je vyvarovat nátlaku, přesvědčování, místní je potřeba získat k diskusi, otevřenosti vůči změně, využívání vlastních zdrojů, posilovat v nich důvěru ve vlastní schopnosti (INEX, 2012a: 29).

Lze konstatovat, že se tradiční paternalistický přístup k rozvojovým zemím jeví jako neefektivní, pakliže má být usilováno o změnu v rozvojových zemích tak, aby se zvýšila např. kvalita života místních. Jak je patrné z výše uvedeného, dobrovolníci se zaměřují na cestu partnerství, průvodcovství. Podobně jako matka dítěte věří v jeho schopnosti, facilituje jeho rozvoj, aniž by byla příliš hyperprotektivní či příliš autoritativní, také dobrovolníci pomáhají rozvinout obyvatelům rozvojových zemí svůj potenciál. Činí tak poskytováním pomoci tam, kde je to skutečně potřeba, bojují za práva obyvatel rozvojových zemí, nabízejí pomocnou ruku, zároveň však na místní netlačí (resp. neměli by tlačit). Ukazují cestu, avšak přijímají autonomii místních, respektují je. Právě v respektu, pokoře,

naslouchání a pozorování, nabízení pomoci, ovšem ve smyslu zplnomocňování místních a rozvojových zemí jako celku, lze spatřovat hlavní roli dobrovolníka v rámci rozvojové pomoci.

3.2 Motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi

„Odjíždět na projekt s mesiášskými představami a s tím, že vaše nadšení a neotřelý přístup všechno spasí a od základu změní věci k lepšímu, s sebou nese riziko deziluze a zklamání a nemůže být tím zdravým motivem.“ (INEX, 2012: 11).

Motivace je faktorem, která vede k pohybu, činnosti člověka, přičemž jeho jednání může být motivováno pudově, častěji se však jedná o stav nedostatku. Deficit v saturaci potřeb, které mohou být základní, ale i vyšší (např. seberealizace), směřuje k obnovení rovnováhy. Motivace se také úzce pojí s hodnotami jedince. Tyto jevy následně ovlivňují chování člověka, nemusí však být vždy uvědomovány (Říčan, 2010: 96-97).

Je velmi důležité, aby si jedinec svoji motivaci k dobrovolnictví uvědomil, přemýšlel o ní a dal jí význam při rozhodování o tom, zda a jakým způsobem vstoupit do role dobrovolníka (Hladká et al., 2010: 14). Toto uvědomění je velmi důležité, neboť zprostředkování možnosti dobrovolníkovi působit na určitém místě stojí vysílající i přijímající organizaci mnoho úsilí, práce, které je možné využít efektivněji, pakliže dobrovolník spíše experimentuje s tím, co jej zajímá. Hodač et al. (2009: 17) zdůrazňují, že sebereflexe vlastní motivace je významná i při rozhodování, jakou formu dobrovolnictví jedinec zvolí. Jestliže chce člověk poznat nové lidi, novou kulturu, vhodnější je krátkodobý pobyt. Pokud se jedinec rozhoduje pomáhat druhým, musí počítat s tím, že tato pomoc nebude jednoduchá. Motivace k dlouhodobému dobrovolnictví tak musí být hlubší, souviset s významnými hodnotami jedince, měla by být dobře promyšlená, se zohledněním vlastních schopností a možností pomáhat.

Dle Princové (2013: 29) i za nejvíce ušlechtilou motivací dobrovolníka může být v pozadí touha po moci. Mnozí dobrovolníci také na sebe kladou vysoké nároky a chtějí podat co nejlepší výkon ve své roli. Výsledkem však může být nejen nepomáhání tak, jak by mělo být koncipováno, ale též vyhoření dobrovolníka či různé psychosomatické projevy. Ve výsledku pak jedinec nepomáhá, může i škodit.

V zásadě existuje shoda v tom, že motivace dobrovolníků je altruistická i egoistická, přičemž toto zaměření je z velké části ovlivněno např. sociodemografickými faktory. Zatímco mladší dobrovolníci jsou často orientováni na sebe, chtějí získat nové zkušenosti, dovednosti, starší dobrovolníci chtějí dávat, vracet to, co sami dříve získali. Uvažováno je

také o prestiži, motivu seberealizace, motivaci poznávat, zvyšovat povědomí o dění ve světě, motivaci výrazně změnit svůj život (Campbell, Warner, 2016: 552).

Princová (2012: 28) zdůrazňuje, že v případě motivace k dobrovolnictví je vždy významná morálka jedince. Nezřídka se jedná o jakési odčinění viny. Čelit lidskému utrpení, pakliže se má jedinec dobře, nebývá snadná a tato situace vytváří vnitřní konflikt. Pocit viny je často vyvoláván v lidech cíleně, např. i spoty organizací, které v rozvojových zemích pomáhají. Jednou z cest, jak pocit viny odstranit, je pomáhat. Nicméně dle autorky bývá motivace dobrovolníků vždy smíšená. Pocit viny může být důležitý, vliv však má i soucit k bližnímu, vyznávání základních lidských hodnot, roli hraje i kultura, která ovlivňuje hodnoty a motivy lidí. V křesťanské výchově tak většinou bývá silně aktualizován altruismus, i když ten nelze zcela oddělit od egoismu, neboť i to, že z pomáhání druhých má člověk dobrý pocit, že egoistické.

Důležité bývá sebepotvrzení a k dobrovolnictví tak mohou inklinovat lidé, kteří pochybují o tom, kým jsou, je pro ně důležité, jak na ně druzí nahlíží. Zde se také objevuje silný sociální tlak. Dobrovolnictví v rozvojových zemích realizují zejména bílé ženy, pocházející z dobrého socioekonomického zázemí. Jejich snahou (motivací) může být potvrzení role, kterou od nich společnost očekává (být dobrou ženou, samaritánkou), případně se může jednat i o odmítnutí některých genderových stereotypů či nároků, které na jedince kladou rodiče. Vliv společnosti na motivaci dobrovolníka působit v rozvojových zemích je tak značný a měl by být vždy zohledněn (Darnell, 2012: 65-66). Mlčoch, Záškodná (2013: 74-77) doplňují, že často jsou přítomny odlišné motivy u mužů a žen. Muži mívají k dobrovolnictví více instrumentální přístup. Dobrovolnictví je pro ně často prostředkem realizace vlastních zájmů, splnění konkrétních cílů, zatímco ženy si dobrovolnictví častěji spojují s vyjádřením vlastní osobnosti. Muži častěji, než ženy vstupují do dobrovolnické role, pakliže nejsou spokojeni v profesní oblasti. U mužů se dobrovolnictví více pojí s principy spravedlnosti, u žen se zásadami péče a výchovy. Roli však mají i další faktory. Ve středním věku, pakliže má člověk rodinu, méně se angažuje jako dobrovolník. Naopak svobodný jedinec, rozvedený apod., který přemýšlí o smyslu svého života, může zvolit cestu dobrovolnictví. Důležité je např. i vzdělání, kdy se dobrovolnictví věnují více lidé s vyšším vzděláním.

Dle Mlčocha, Záškodné (2013: 61) je vhodné v souvislosti s motivací zohlednit koncepci odměn a nákladů. Odměnou je sociální uznání či pozitivní sebehodnocení. Náklady mohou být pocity viny, pokud člověk neposkytne pomoc, negativně prožívané emoce,

sociální odsudek. Dochází pak ke zvažování nákladů a odměň a výsledná rozvaha následně určuje další motivaci lidského chování.

Výše uvedené reflektuje dvě základní teorie, proč se lidé věnují dobrovolnictví. První z nich je psychologická: lidé se stávají dobrovolníky, protože jsou výrazně altruistickými osobnostmi. To ještě neznamená, že dobrovolník není egoistický. Jeho egoismus je však *rozumný*, ve smyslu souladu mezi prospěchem společnosti a jedince. Druhý přístup je sociologický a motivaci k dobrovolnictví vysvětluje různými faktory: sociálním tlakem na jedince, který je v určité komunitě nucen jednat tímto způsobem, jinak by ztratil sociální kredit. Jednat se může i o sociální směnu, kdy z dobrovolnictví plynou pro jedince určité výhody (přijetí druhými, oceňování). Jedinec přebírá a aktualizuje hodnoty a normy určité společnosti (komunity), jíž je součástí. To platí zejména pro komunitní dobrovolnictví, vyznačující se výraznou komunitní identitou (Frič, Pospíšilová a kol., 2010: 105-109).

Claryová a Snyder definovali v 90. letech minulého století 6 základních kategorií motivace, které lze měřit jimi vytvořeným dotazníkem Volunteer Functions Inventory VFI (Dotazník dobrovolnických funkcí). Kategoriemi jsou hodnoty (dobrovolnictví umožňuje projevit hodnoty jedince), porozumění (lidé chtějí rozvíjet své schopnosti, dovednosti, učit se něčemu novému), kariéra (dobrovolnictví je prospěšné pro budoucí kariéru), sociální funkce (možnost být s přáteli, nalézt nové přátele, rozvíjet mezilidské vztahy), protektivní funkce (dobrovolnictví je způsobem, jak ochránit či posílit své sebepojetí) a posílení (dobrovolnictví umožňuje seberozvoj) (Mlčák, Šamajová, 2013: 32).

V úvodu kapitoly bylo zmíněno, že motivace k dobrovolnictví ve vlastní zemi a v zemích rozvojových se nemusí lišit. Výše uvedené lze zcela jistě aplikovat i na dobrovolníky v rozvojových zemích, nicméně existují názory a výzkumy, že je motivace dobrovolníků k rozvojové pomoci v něčem specifická: Kárová (2016: 114) ve své diplomové práci identifikovala altruistické i egoistické motivy u 180 dobrovolníků, kteří působili v rozvojových zemích, silná byla motivace pomáhat potřebným, uplatnit své schopnosti, dovednosti, získat nové zkušenosti pro budoucí uplatnění, zejména tedy kariéru, čtvrtým významným motivem bylo přání získat větší multikulturní porozumění. Podle Tiessen a Huish (2012: 71) je klíčovým motivem potřeba získat globální porozumění, ve smyslu porozumění dnešnímu fenoménu globalizace, velmi důležitá je také možnost vytvořit si či rozvinout potřebné schopnosti, zejména ve vztahu k budoucí kariéře (pracovní dovednosti, porozumění fungování komunit). Georgeou (2013: 119) zdůrazňuje u dobrovolníků v rozvojových zemích jiný motiv – motiv lépe porozumět sobě samému a vnějšímu světu, fungování v něm, což by také mohlo vysvětlit, proč se této formy

dobrovolnictví více účastní lidé mladšího věku (dospívání, vynořující se dospělost), kteří hledají sami sebe, tj. formují svoji identitu.

Patrně lze uvažovat i o jiných druzích motivace – zažít něco nového, do určité míry se pobavit, vybočit z mainstreamu, vyniknout nad druhými, mít zajímavé téma k hovoru s lidmi v blízkém sociálním okolí, zažít dobrodružství. Téma motivace k dobrovolnictví v rozvojových zemích dosud není více prozkoumáno a odpověď na otázku, zda lze tuto formu dobrovolnictví vnímat jako rozdílnou (více či méně) oproti „klasickému“ dobrovolnictví, byla hledána ve vlastním výzkumném šetření, popsaném v dalších kapitolách.

3.3 Přínosy a úskalí dobrovolnictví v rozvojové zemi

Jak uvádějí Campbell a Warner (2016: 570), přínos dobrovolnictví je nutné vnímat šířeji, a to ve smyslu přínosu pro všechny aktéry, kterých se dobrovolnictví týká. Často se uvažuje o přínosu pro rozvojové země, jejich obyvatele, přínosu pro dobrovolníky, nicméně tento přínos je, dle autorů, vhodné vnímat komplexně. Dobrovolnické hnutí vede ke změně myšlení mnoha lidí Světového severu. To je dáno tím, jak se následně dobrovolníci vrací do svých domovů a podávají svému okolí zprávu o dění v rozvojových zemích. To, co je prezentováno v médiích, najednou získává odlišný rozměr, často i zcela jiný obsah. Navíc se mění i prožívání dobrovolníků, jejich hodnoty. Dochází k interakci mezi různými kulturami, jejich vzájemné ovlivňování, a to i na dálku či zprostředkovaně. Autoři popisují zkušenost kanadských dobrovolníků s působením v Gambii, v níž se tamější kultura vyznačuje kolektivismem oproti individualismu kultury kanadské. Nové zkušenosti nelze zapomenout, jsou žity dále a ovlivňují dobrovolníka i jeho blízké sociální okolí.

Přínosy dobrovolnictví byly nastíněny již v kapitole 3.1. Lze doplnit názor Mlčocha, Záškodné (2013: 23-26), který se týká přínosu pro dobrovolníky: dobrovolnictví napomáhá udržet fyzické zdraví, má vliv i na psychiku (zvyšování sociální integrace, zvyšování odolnosti vůči stresu, potvrzení vlastní identity), chování člověka (u lidí, kteří působí jako dobrovolníci, se v menší míře objevuje antisociální chování, kdy byl dle autorů prokázán vliv dobrovolnictví na míru antisociálního chování, byť tento vliv není příliš velký), dochází také k rozvíjení pracovního potenciálu, zvyšování šance na profesní úspěch. Z hlediska společnosti se jedná o posilování občanské odpovědnosti, zvyšování ekonomického kapitálu (práce dobrovolníků je zdarma, zlepšovat se může ekonomika země), fyzického kapitálu (počet zalesněných ploch), lidského kapitálu (získávání nových znalostí, dovedností,

saturace potřeb), sociálního kapitálu (tvorba mezilidských vztahů, budování sociálních sítí, posilování odpovědnosti mezi lidmi).

Důležité je však zmínit i možná úskalí. S ohledem na rozsah a zaměření diplomové práce se pozastavíme pouze u tématu volunturismu, který byl přiblížen v kapitole 2.2. Volunturismus je chápán jako spojení dovolené s aktivní pomocí destinaci, kterou člověk v rámci své dovolené navštíví. Jedná se o nový světový trend v cestovním ruchu, který získává na stále větší oblibě (Jakubíková, 2012: 129).

Lidé se pak pouští do dobrovolnictví často pod vlivem silných romantických představ. Kvalita těchto projektů však bývá různá a často může místním spíše škodit. Mohou být posilovány záměry mocných v dané oblasti, dochází ke zneužívání snahy dobrovolníků, kteří však často jen velmi málo vědí, jak by mělo být dobrovolnictví v rozvojových zemích koncipováno. Problematické je nezohledňování cílů a potřeb komunity, které je tímto způsobem pomáháno. Dobrovolnická aktivita v rozvojových zemích by vždy měla vycházet z důkladné analýzy historického, kulturního, sociálního a geografického pozadí dané komunity. To se však většinou v rámci volunturismu neděje a volunturismus tak představuje negativní aspekt podporovaného dobrovolnictví v rozvojových zemích. Dalším problémem, který se s volunturismem pojí, je vznikající závislost komunity na volunturismu. Ta může existovat v rámci jednotlivců, kdy se např. u dětí, které jsou cíleně vzdělávány, střídají po pár týdnech různí dobrovolníci, aniž by bylo zohledněno to, že se tyto děti často fixují na přítomné dobrovolníky, které ovšem brzy ztrácejí. Nicméně závislost je dána i tím, že se daná komunita stává závislá na aktivitách a financích těchto dobrovolníků, což tedy nevede k potřebnému zplnomocňování. Často také platí, že dílčí projekty na sebe nenavazují, tedy není naplněn ani další požadavek, a to, aby poskytovaná pomoc byla dlouhodobá a především udržitelná (Nováková, 2020).

V závěru se lze zamyslet nad tím, zda je současná koncepce rozvojové pomoci skutečně odlišná od té, která byla uplatňována v minulosti, což souvisí i s otázkou, zda je aktuálně realizované dobrovolnictví v rozvojových zemích spíše přínosné či rizikové, nevhodné, ohrožující. Nastala změna paternalistického paradigmatu, lze se však ptát, zdali skutečně nastala radikální změna. Navrátilová (2013: 133-134) se zabývá problematikou moci a participace. Dobrovolníci vstupují na území, které neznají. Komunity nejsou homogenní. Vždy dochází k jednání s určitou skupinou, která však nemusí zastupovat přání a názory celé komunity. Dobrovolníci a neziskové organizace, které dobrovolníky angažují, sledují své zájmy – i zde je patrný mocenský aspekt, touha uspět, což může vést k dalšímu, snazšímu prosazování vlastních myšlenek. Mnohé komunity v zásadě odrážejí autokratickou

hierarchii, která je založená na klientelismu. Zplnomocňování marginalizovaných skupin je proto těžké či téměř nemožné, že stále existují skupiny, které dokážou velmi dobře hájit a prosazovat své zájmy, a to např. i tím, že je prezentují jako intervence pro blaho potřebných.

Pravděpodobně budou vždy existovat skupiny lidí, které budou profitovat i z bídy a neštěstí druhých. Rozhodnutí, jaké jednání je přínosné či nikoliv, je mnohdy možné až po uplynutí určité doby. Za cennou je však již nyní možné považovat skutečnost, že obyvatelům rozvojových zemí byla dána příležitost, aby byly jejich hlasy slyšet. Dobrovolníci přispívají k tomu, že jsou jejich poselství, přání, potřeby přenášeny dále do celého světa. V současné době je kladen důraz na kritické myšlení a nutnost umět pracovat s informacemi, získávat informace, které jsou validní. I informace předávané dobrovolníky mohou být zkreslené jejich vnímáním. Jedná se však o další zdroj informací, který doplňuje ty stávající. Dát hlas samotným obyvatelům rozvojových zemí, umožnit jim více participovat na změně, byť jen změně vlastního života, může být způsobem, jak doplnit úsilí o změnu shora. Důležitý je pro obyvatele rozvojových zemí princip autonomie, svoboda rozhodování. Ty jsou jistě v případě obyvatel rozvojových zemí prostřednictvím dobrovolníků posilována, a to zvyšováním jejich kompetencí, předáváním informací, nabídkou pomoci. Zda se jedná o přínos či úskalí nelze rozhodnout třetí stranou, ale vždy tím, ke komu je tato forma intervence směřována.

Nabízí se otázka, zda je motivace dobrovolníků v souladu s tím, co je od dobrovolníků očekáváno. Problematika motivace je významná, neboť určuje i výsledek jednání. Motivace dobrovolníků k rozvojové pomoci byla zkoumána ve vlastním výzkumu, popsáném dále v textu. Toto téma bylo dosazeno do širšího kontextu, tedy zkoumáno bylo též, jak se původní motivace dobrovolníků proměňovala, čím byla určena ve svých počátcích a k jakému cíli směřovala, tedy zohledněna byla i zmíněná otázka, zda, jak a pro koho je dobrovolnictví v rozvojových zemích přínosné a zda dobrovolníci naplňují cíle vysílajících organizací.

4 POPIS VÝZKUMU

Kapitola popisuje realizovaný výzkum. Uveden je cíl výzkumu a výzkumné otázky, přibližena je užitá metodika výzkumu. V závěru kapitoly je charakterizován výzkumný soubor.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu bylo analyzovat motivaci dobrovolníků, působících v rozvojových zemích. Dílčím cílem bylo formulovat soubor doporučení pro dobrovolníky i organizaci vysílající dobrovolníky do rozvojových zemí, zaměřené na zefektivnění realizovaného dobrovolnictví.

Stanoveny byly také následující výzkumné otázky (VO):

VO1: Jaká je motivace dobrovolníků k působení v rozvojových zemích?

VO2: Jak se proměňuje motivace dobrovolníků během jejich působení v rozvojových zemích?

VO3: Jaký přínos spatřují dobrovolníci v rámci svého působení v rozvojové zemi?

4.2 Metodika výzkumu

S ohledem na koncepci výzkumu byl zvolen jako nejvhodnější výzkumný design smíšený výzkum, který tak kombinuje výhody, a zároveň eliminuje nevýhody každého z dílčích typů výzkumu (výzkumu kvantitativního a kvalitativního). Jak vysvětluje Reichel (2009: 40-41), v kvantitativním výzkumu pracuje badatel s numerickými daty, kdy jejich sběr a analýza probíhá poměrně rychle, s využitím statistických metod. Závěry tohoto typu výzkumu však mohou být příliš abstraktní pro konkrétní podmínky. Oproti tomu kvalitativní výzkum pracuje s nenumerními daty. Většinou musí badatel opakovaně vstupovat do terénu, sběr a analýza dat probíhají pomalu. Nejsou užívány standardizované postupy a výsledky nelze generalizovat. Prostřednictvím kvalitativního výzkumu může badatel porozumět zkoumanému problému do hloubky.

Pakliže bylo záměrem zkoumat motivaci dobrovolníků, bylo zřejmé, že je zapotřebí oslovit větší počet osob, které působily jako dobrovolníci v rozvojových zemích. Z tohoto důvodu bylo ve výzkumu primárně vycházeno z dotazníkového šetření, které ovšem bylo dále doplněno o realizované rozhovory, byť v menším počtu, než bylo původně plánováno. Data získaná dotazníkovým šetřením bývají značně redukována: respondenti odpovídají

na předem vytvořené otázky, výsledky tak reflektují pouze vybranou výšeč problematiky. Doplnění o rozhovory bylo zvoleno s cílem získat detailnější informace ke zkoumanému tématu a do větší hloubky tak zmapovat téma motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi. Vedení polostrukturovaného rozhovoru dávalo komunikačním partnerům možnost odchytil se od pokládaných otázek, společně s komunikačními partnery se autor práce snažil porozumět, s čím vším se motivace k dobrovolnictví v jejich případě pojila, jaké vlivy na ni působily, jak se motivace promítá do působení dobrovolníka v rozvojové zemi. Dle Hendla (2016: 179) umožňuje polostrukturovaný rozhovor „*udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.*“

Tvorba dotazníku a schématu rozhovoru vycházela z cíle výzkumu a výzkumných otázek. Dotazník tvořilo 18 otázek, z nichž většina byla otázkami uzavřenými nebo polouzavřenými. Další otázky byly otevřené a jako otevřené byly také koncipovány doplňující otázky u vybraných položek (položky č. 4, 5, 7, 8, 10, 15 a 16). V závěru dotazníku byly umístěny identifikační otázky, které umožnily charakterizovat výzkumný soubor. Podoba dotazníku je uvedena v příloze práce (příloha č. 1).

Formulace odpovědí u uzavřených otázek vycházela zejména z dosud existujících teorií o motivaci dobrovolníků, které popisují Frič, Pospíšilová a kol. (2010: 110-112): v zásadě se rozlišují čtyři hlavní skupiny motivace: egoistická (osvícený zájem), altruistická (pomoci i jiné osobě, než sobě), kolektivistická (pomoci skupině, komunitě) a čtvrtou kategorií představuje principlismus, kdy je cílem naplnění nebo podpora určitého morálního principu. Jak autoři dále uvádějí, existuje také dotazník VFI (Volunteer Function Inventory), tedy Inventář funkce dobrovolníka, jehož autory jsou G. Clary a M. Snyder. Tento dotazník reflektuje 6 druhů motivace k dobrovolnictví: hodnotovou (pomáhat potřebným), funkci porozumění (motivace učit se, vyzkoušet něco nového), funkci rozvoje osobnosti (osobnostní růst), kariérní funkci, sociální (posílení sociálních vztahů) a protektivní (vyřešit své problémy, odstranit pocity viny apod.). Tato témata se tedy objevovala jak v otázkách, tak i nabízených odpovědích v dotazníku. Vycházeno bylo také z obdobného výzkumu Kárové (2016), které též provedla ve své diplomové práci dotazníkové šetření, zaměřené na zkoumání motivace k dobrovolnictví, a to velkou měrou v rozvojových zemích.

Schéma rozhovoru je podáno v příloze práce č. 2. Zvolen byl polostrukturovaný rozhovor, který umožňuje badateli pokládat komunikačním partnerům doplňující otázky, prostřednictvím nichž lze lépe porozumět tomu, co badatel sděluje. Mnohdy mohou také tyto doplňující otázky odhalit jevy, které jsou významné z hlediska zkoumaného problému.

U polostrukturovaného rozhovoru je nutné položit komunikačnímu partnerovi všechny připravené otázky, nicméně lze měnit jejich pořadí (Reichel, 2009: 110-113).

Před vlastní realizací výzkumu byl proveden předvýzkum, jehož užití doporučuje Disman (2011: 122), dle kterého je možné tímto způsobem odhalit případné nedostatky v dotazníku nebo schématu rozhovoru a opravit je ještě předtím, než badatel přistoupí k oslovení respondentů nebo komunikačních partnerů.

Výběrový soubor představovali lidé ve věku 18 a více let, kteří v minulosti vycestovali jako dobrovolníci do některé z rozvojových zemí. Zvolen byl příležitostný výběr. Dobrovolníci byli oslovováni s využitím organizace AIESEC, která je dobrovolnickým centrem a mimo jiné zprostředkovává dobrovolnictví v rozvojových zemích. Tímto způsobem byl získán do předvýzkumu jeden dobrovolník, kterému byl předložen dotazník, posléze s ním byl veden polostrukturovaný rozhovor. Na základě jeho zpětné vazby byly přidány doplňující otázky k vybraným položkám v dotazníku, a navíc byla do dotazníku doplněna otázka č. 17. Schéma rozhovoru se po této zpětné vazbě příliš nezměnilo, pouze byly vynechány dvě otázky, které byly duplicitní ke dvěma položkám. Tento dobrovolník se dále nezúčastnil výzkumu, jeho odpovědi nebyly ve výzkumu vyhodnoceny, ovšem byl požádán o oslovení dalších dobrovolníků, kteří v minulosti podobně jako on působil na pozici dobrovolníka v rozvojových zemích, opět s pomocí organizace AIESEC.

Získávání respondentů do výzkumu bylo ztíženo pandemickou situací. Nebyl tedy dosažen plánovaný počet respondentů (přibližně 100 respondentů, kteří by absolvovali dotazníkové šetření). Rozhovoru se zúčastnili pouze dva dobrovolníci. Blíže je výzkumný soubor charakterizován v kapitole 4.3.

Dotazníky byly distribuovány přímo organizací AIESEC (pražskou pobočkou), která oslovila e-mailem dobrovolníky, s nimiž dříve spolupracovala a u kterých bylo předpokládáno, že budou ochotnými a vhodnými osobami k účasti ve výzkumu. Zachován byl požadavek na ochranu osobních údajů (GDPR). Kromě toho byli dobrovolníci požádáni, aby dotazník dále šířili mezi svými známými s obdobnou zkušeností, tedy i mezi dobrovolníky, kteří působili v rozvojových zemích s využitím pomoci ze strany jiných dobrovolnických center či obecně organizací, které vysílají dobrovolníky do rozvojových zemí. Vzhledem k nepříznivé situaci, dané pandemií covid-19, bylo posléze přistoupeno také k tomu, že byly osloveny další organizace, které vysílají dobrovolníky do rozvojových zemí. Konkrétně se jednalo o organizace SIRIRI, Člověk v tísni, Lékaři bez hranic a též organizace Brontosaurus. Tímto způsobem byli získáni další respondenti k dotazníkovému šetření.

Komunikační partneři, s nimiž byly vedeny polostrukturované rozhovory, byli získáni s využitím pomoci organizace AIESEC. Rozhovory probíhaly vždy ve smluvený termín, v místě určeném komunikačním partnerem. Každý rozhovor trval přibližně 45-60 minut a se svolením komunikačního partnera byl nahráván. Účast všech respondentů a komunikačních partnerů byla dobrovolná, přislíbena byla anonymita, ve smyslu obecné charakteristiky výzkumného souboru tak, aby nebylo možné tyto jedince blíže identifikovat. Výzkum probíhal v měsících duben až červen roku 2020.

Zvolen byl tedy záměrný, účelový výběr, což představuje nejvýraznější limit výzkumu. Do výzkumu byli získáni respondenti a komunikační partneři, kteří udržují kontakt s organizací AIESEC, případně se jednalo o osoby, které působily jako dobrovolníci v rozvojové zemi prostřednictvím jiné vysílající organizace. U těchto osob lze tedy předpokládat spíše pozitivní zkušenost s dobrovolnictvím a vysílající organizací. Společným rysem byla zejména ochota sdílet své zkušenosti a motivy, týkající se dobrovolnictví v rozvojové zemi. Výzkumný soubor také nereprezentuje výběrový soubor, tedy všechny dobrovolníky, kteří tuto zkušenost mají – nebylo v možnostech autora práce takto výzkum koncipovat, navíc neexistuje např. databáze dobrovolníků, kteří realizovali dobrovolnickou službu v rozvojové zemi, na jejímž základě by bylo možné odpovídajícím způsobem sestavit výzkumný soubor. Data tedy nelze zobecnit a popsání výzkum lze tak vnímat především jako výzkumnou sondu, která může být přínosná jak pro budoucí dobrovolníky, tak i pro vysílající organizace, ve smyslu upozornění na možná úskalí koncepce dobrovolnictví v rozvojových zemích, včetně navržení možných změn ve vysílání dobrovolníků do rozvojových zemí, které obsahuje kapitola sedmá.

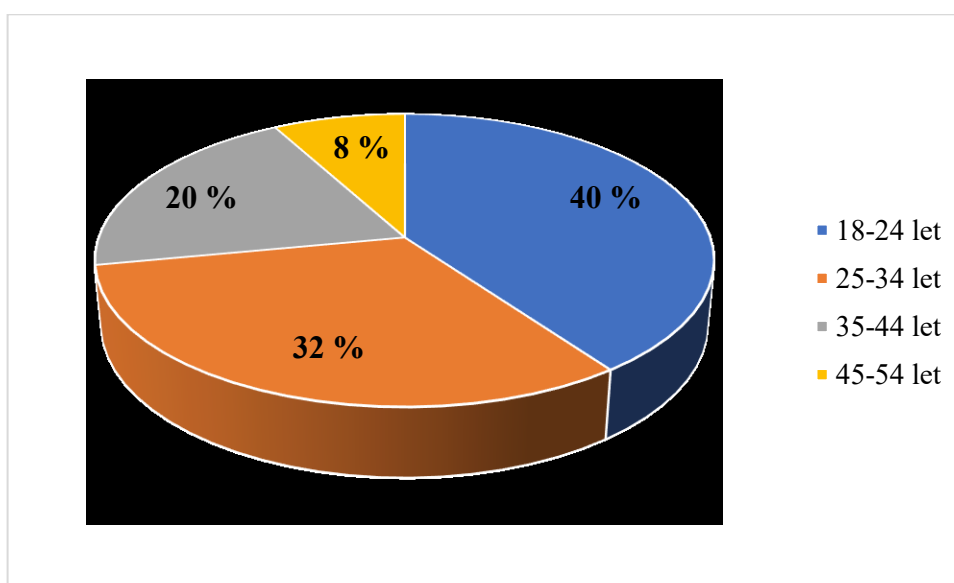
Data získaná z dotazníků byla přepsána do programu Microsoft Office, Excel. Analyzována byla s využitím deskriptivní statistiky, kdy byla u každé položky zjišťována absolutní a relativní četnost odpovědí. U otevřených otázek byla zvolena metoda vytváření trsů. Miovský (2006: 221) vysvětluje, že badatel seskupuje výroky, resp. jejich části, do trsů (skupin), přičemž je možné zvolit různé kritérium pro toto shlukování – jednat se může o časový, tematický nebo prostorový či jiný překryv. Zvolen byl tematický překryv. Věty byly členěny na co nejmenší celky, které nesly určitý význam. Následně byly tyto části seskupovány do trsů, po skončení této analýzy a kontrole zařazených částí výroků byl každý trs označen názvem a byla také provedena kvantifikace takto získaných dat, kdy byla opět zjišťována absolutní a relativní četnost odpovědí v každém z trsů.

4.3 Popis výzkumného souboru

Dotazníků bylo rozdáno 110, vráceno jich bylo 81, tj. návratnost dotazníků činila 73,6 %. Po kontrole dotazníků ovšem bylo vyřazeno 6 dotazníků pro neúplnost (většinou chyběly odpovědi na některé z otevřených otázek). Tuto část výzkumného souboru tedy tvořilo 75 respondentů.

V této části výzkumného souboru převažovali muži, kterých bylo 54 (72 %), zatímco žen bylo jen 21 (28 %). Rozložení této části výzkumného souboru z hlediska věku je podáno v grafu 1.

Graf 1. Věk respondentů

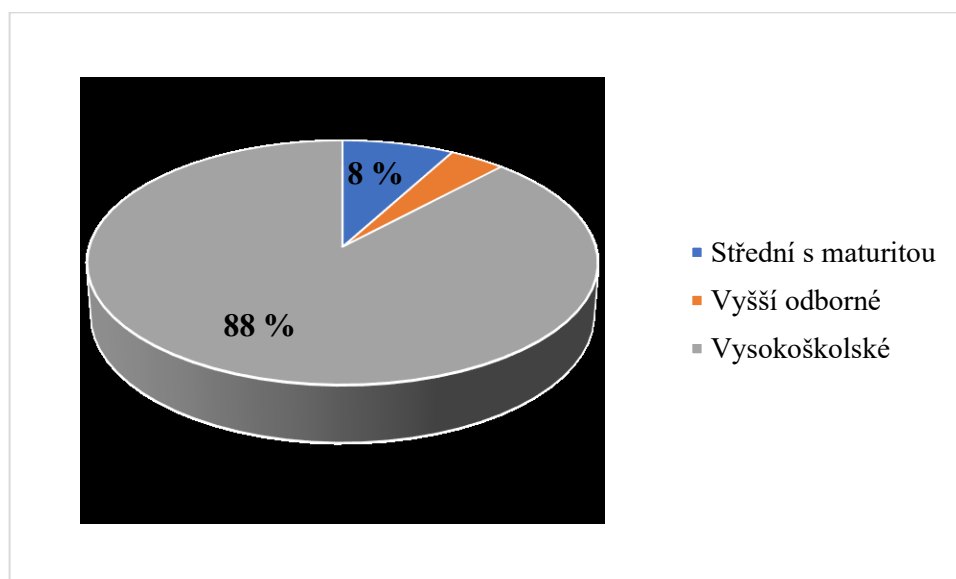

Zdroj: vlastní výzkum

V grafu 1 si lze povšimnout, že nejpočetněji byli zastoupeni respondenti ve věku 18-24 let, kterých bylo v této části výzkumného souboru 30 (40 %). Druhou nejpočetněji zastoupenou skupinu představovali respondenti ve věku 25-34 let, kterých bylo 24 (32 %). Žádný z respondentů nevedl, že je ve věku 55 a více let.

Další identifikační otázkou bylo zjišťováno vzdělání respondentů. Výsledky jsou uvedeny v grafu 2. Žádný z respondentů nezvolil možnost nižší vzdělání, než bylo vzdělání středoškolské s maturitou. Nejvíce respondentů uvedlo, že mají vysokoškolské vzdělání – jednalo se o 66 (88 %) respondentů. Střední vzdělání s maturitou uvedlo 6 (8 %) respondentů.

Graf 2. Vzdělání respondentů

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce 1 jsou prezentovány výsledky týkající se toho, v jaké zemi respondenti působili jako dobrovolníci.

Tabulka 2. Země působení v roli dobrovolníka

Země	Absolutní četnost	Relativní četnost
Bolívie	1	1,3 %
Burkina Faso	1	1,3 %
Etiopie	5	6,7 %
Haiti	8	10,6 %
Indie	2	2,7 %
Indonésie	6	8,0 %
Kambodža	4	5,3 %
Kolumbie	6	8,0 %
Kyrgyzstán	5	6,7 %
Malajsie	3	4,0 %
Nikaragua	3	4,0 %
Peru	5	6,7 %
Srí Lanka	13	17,3 %
Středoafriická republika	4	5,3 %
Sýrie	2	2,7 %
Uzbekistán	2	2,7 %
Vietnam	5	6,7 %
Celkem	75	100,0 %

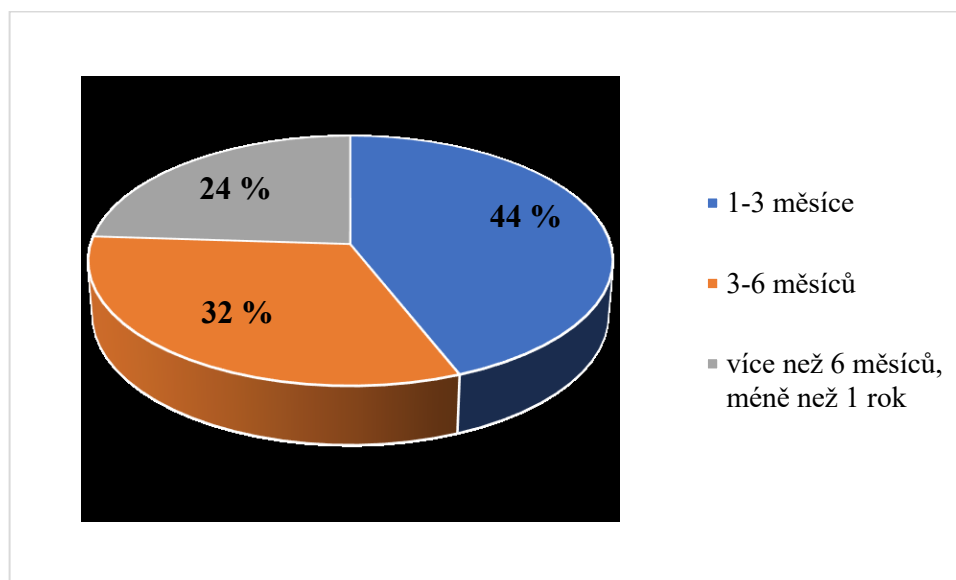
Zdroj: vlastní výzkum

Jak je z tabulky 2 patrné, respondenti působili v rozvojových zemích různých kontinentů. Nejvíce odpovědí se týkalo Srí Lanky (13 ,17,3 % respondentů), dále Haiti

(8, tj. 10,6 % respondentů) a stejnou měrou byla uváděna Indonésie a Kolumbie (vždy 6, tj. 8 % respondentů).

Vždy jen 1 respondent uvedl dobrovolnictví v Bolívii a Burkina Faso (jedná se o stát v Západní Africe). Dále měli respondenti uvést, jak dlouho v dané zemi působili. Výsledky jsou uvedeny v grafu 3.

Graf 3. Délka působení v rozvojové zemi

Zdroj: vlastní výzkum

V grafu 3 si lze povšimnout, že respondenti působili v rozvojové zemi nejdéle do jednoho roku, kdy možnost od 6 měsíců do 1 roku uvedlo 18 (24 %) respondentů. Nejčastěji byla délka pobytu respondentů v roli dobrovolníka v rozvojové zemi 1-3 měsíce, což uvedlo 33 (44 %) respondentů.

Další identifikační otázkou bylo zjišťováno, co bylo náplní práce respondentů. Výsledky jsou uvedeny v tabulce 4. V tabulce jsou uvedeny vytvořené trsy na základě metody vytváření trsů.

Tabulka 3. Náplň práce v roli dobrovolníka

Náplň práce	Absolutní četnost	Relativní četnost
Administrativní pracovník	9	12,0 %
Učitel	21	28,0 %
Koordinátor/manažer	17	22,6 %
Promotér	5	6,7 %
Propojování kultur	3	4,0 %
Co bylo potřeba	20	26,7 %
Celkem	75	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Nejpočetněji byl zastoupen trs vyjadřující, že respondenti působili na pozici učitele. Těchto odpovědí bylo 21 (28 %). Do trsu byly zařazeny i odpovědi vyjadřující, že se jednalo o roli pomocného učitele, speciálního pedagoga apod. Jeden respondent uváděl, že byl *pedagog v sirotčinci*, další uvedl následující: *„Vzdělávání dětí z dětského domova, kteří neměli to štěstí vyrůstat v úplně rodině. Snažila jsem se jim co nejvíce pomoci, aby se mohly uplatnit na pracovním trhu.“* Odpověď jednoho z respondentů byla tato:

Dalších 20 (26,7 %) respondentů uvedlo, že dělali vše, co bylo potřeba. Jedna z respondentek odpověděla, že byla *holka pro všechno*. Do trsu byly zařazeny i velmi neurčité odpovědi, kdy respondenti odpovídali např. následující: *„Vlastně nevím, každou chvíli jsem dělal něco jiného a snažil se být co nejvíce užitečný.“* Jeden z respondentů odpověděl: *„To bych taky rád věděl.“* Konkrétnější odpověď byla následující: *„Všechno, co bylo potřeba, od technických věcí až po vzdělávání či nákupy.“*

Celkem 17 (22,6 %) respondentů odpovídalo, že působili na pozici koordinátora nebo manažera určitého projektu (dotační projektový manažer, koordinátor sportovních aktivit na internátu a střední škole, technický koordinátor). Jeden z respondentů odpověděl: *„Koordinátor projektu oficiálně, neoficiálně cokoliv jsem uznal za vhodné, že komunitě pomůže.“* Více respondentů uvádělo, že i v roli koordinátora prováděli vše, co bylo potřeba: *„Primární práce byla project manager and sales pro IT firmu, ale co se týče dobrovolnictví tak to bylo natírání školy na východu ostrova, pomáhání rozvážení „darů“ lidem, kteří byli postižení povodní v rizikových oblastech, kam se normálně nedostala pomoc, pomáhání při předávání stipendií dětem, který by si jinak nemohly dovolit studovat. Účast na friends day pro děti ze sirotčince.“*

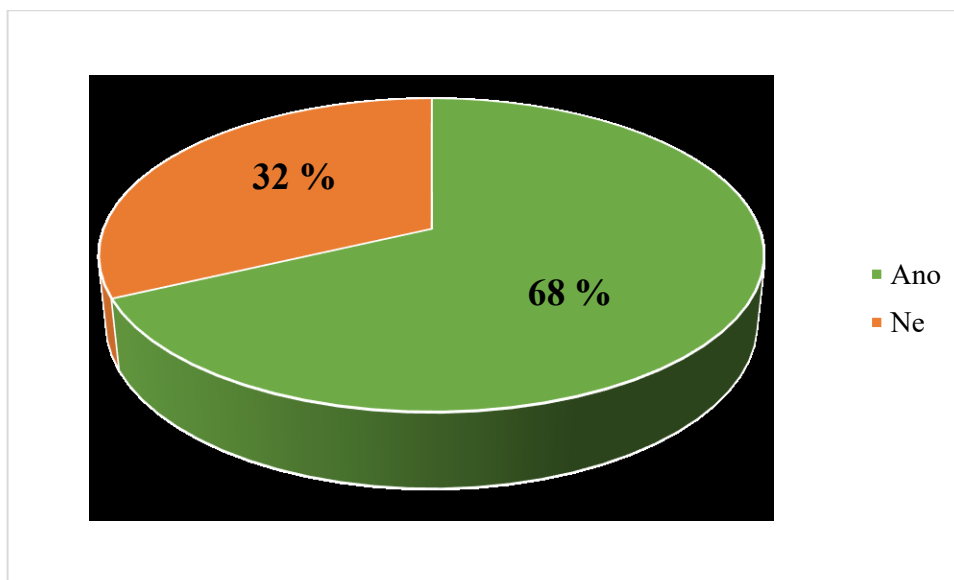
Role administrativní, kterou uvedlo 9 (12 %) respondentů, zahrnovala také více aktivit či dokonce následný postup v této roli: *„Původně jako pomocná síla do administrativy, nakonec jako ředitel místní školy. Chvilku trvalo, než jsem si získal důvěru, ale nakonec se mi ani nechtělo odjíždět.“*

Role promotéra, zmíněnou 5 (6,7 %) respondenty, obnášela propagaci daného projektu. Odpovědi byly např. následující: *„Náplní bylo vytvoření webových stránek pro turisty, kde budou rady na co si dát pozor, kam se podívat a jaká místa a kulturní prvky je dobré vidět. Navíc tam byla videa a fotky, které jsme po cestě vytvářeli a tím, jsme chtěli lidi nalákat na ta místa.“*, *0132Promo projektu My dream school. Písanie článkov. Účast na trhoch, konferenciách, kde sa dali vyzbierať peniaze. A potom aj samotná prerábka školy.“*

Respondenti, kteří uvedli propojování kultur (jednalo se o 3, tj. 4 % respondentů), zmiňovali, že měli za úkol propojovat evropskou kulturu s asijskou a věnovali se také osvětě.

Dále měli respondenti uvést, zda uvažují, že budou ještě v budoucnu působit jako dobrovolník. Výsledky podává graf 4.

Graf 4. Úvahy o dobrovolnictví v budoucnu

Zdroj: vlastní výzkum

Většina respondentů, konkrétně 51 (68 %) respondentů uváděla, že v budoucnu by ještě rádi jako dobrovolník působili. Dalších 24 (32 %) již nikoliv. Respondenti měli dále svoji odpověď doplnit.

Respondenti, kteří uváděli, že uvažují o dalším působení v roli dobrovolníka, odpovídali, že *ano*, protože je to „*super zážitek a dobrý pocit*“. Někteří tito respondenti odpovídali, že by vyjeli pouze do stejné země (např. Haiti). Jiní zmiňovali, že sice odpověděli *ano*, ale nejsou si jistí.

Respondenti, kteří podali zápornou odpověď, uváděli, že nelitují, ovšem již by nejeli. Jeden z respondentů uvedl, že *to pro něj není*. Nejčastěji tito respondenti odpovídali, že již o dobrovolnictví neuvažují, neboť se zaměřují na další jevy ve svém životě – dobrovolnictví záměrně realizovali v době, kdy byli mladí a neměli závazky, resp. nezačali např. plánovat a budovat kariéru, zakládat rodinu. Odpovědi těchto respondentů byly následující: „*Pořád ve mě je nějaký hlas, abych někam vyjel na dobrovolničení, ale zatím nemám konkrétní plán a v současnosti se zaměřuji spíše na svůj život a stabilizaci toho, co budu v budoucnu dělat a na vydělání nějakých peněz do budoucna, protože to je pro mě také důležité.*“, „*Rada by*

som. Momentálne však ide o kombináciu práca, vzťah. Presne to, prečo som to chcela stihnúť hneď po výške. “

Druhou časť výskumného souboru tvořili komunikační partneři, s nimiž byli vedeny polostrukturované rozhovory. Jednalo se o 2 respondenty. Jejich charakteristika je podána v tabulce 3.

Tabulka 4. Charakteristika komunikačních partnerů

Komunikační partner	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Profese	Země	Délka
KP1	Muž	29 let	Vysokoškolské	Technická	Srí Lanka	6 měsíců
KP2	Žena	27 let	Vysokoškolské	Sociální práce	Indonésie	4 měsíce

Zdroj: vlastní výzkum

Oba komunikační partneři mají vysokoškolské vzdělání a jejich dobrovolnictví v rozvojové zemi trvalo do 6 měsíců. Oba tyto komunikační partneři také spadají věkově do mladé dospělosti. Liší se svým profesním zaměřením. V případě komunikačního partnera KP1 se jedná o pomáhající profesi, u komunikačního partnera KP2 o technické zaměření. Tento komunikační partner působí jako projektant.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Dále v textu jsou prezentovány zjištěné výsledky. V první podkapitole jsou uvedeny výsledky dotazníkového šetření, v druhé výsledky získané analýzou dvou rozhovorů. Pokud respondenti volili pouze mezi možnostmi *ano* a *ne*, nejsou výsledky podány graficky, ale pouze slovně.

5.1 Výsledky dotazníkového šetření

Otázka č. 1. Jaká byla Vaše původní motivace vycestovat do rozvojové země jako dobrovolník?

Tabulka 5. Motivy k dobrovolnictví v rozvojové zemi

Původní motivy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vliv blízkých	15	20,0 %
Vliv zaměstnání	7	9,3 %
Navštívit danou zemi	5	6,7 %
Vyzkoušet něco jiného	7	9,3 %
Vystoupit z komfortní zóny	2	2,7 %
Potřeba pomáhat	18	24,0 %
Pomáhat v rozvojové zemi	12	16,0 %
Dělat něco smysluplného	5	6,7 %
Získat profesní zkušenosti	4	5,3 %
Celkem	75	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka byla otevřená. Odpovědi byly analyzovány pomocí metody vytváření trsů. Trs, který obsahoval nejvíce odpovědí, se týkal vyjádření respondentů, že mají velkou potřebu pomáhat. Nebylo však blíže specifikováno, k jaké pomoci tito respondenti inklinují. Tuto odpověď uvedlo celkem 18 (24 %) respondentů. Jeden z respondentů např. uvedl: *„Vždy, když mohu, tak se snažím pomáhat ostatním a těm, kteří mou pomoc mohou potřebovat. Rád "konám dobro" ať to může znít jakkoli jako klišé.“*

Trs, který obsahoval jako druhý v pořadí nejvíce odpovědí, byl nazván jako *Vliv blízkých*. Jednalo se o 15 (20 %) respondentů, kteří uváděli, že se rozhodli pro tuto zkušenost vlivem svých *blízkých*. Odpovědi těchto respondentů byly např. následující: *„Celá naše rodina pracovala a stále pracuje v neziskovkách, pro mě to bylo automatické.“* *„Ja aj kamarátka sme spolu riešili čo robiť po maturite, kedy sú nadrozmerné prazdniny a napad s dobrovoľníckou stáž od jedne studentstke organizácie nam prišiel ako skvelý napad.“* *„Moje starší sestra byla v Indonésii dobrovolničit v roce 2015 a vždycky jsem to obdivoval.“*

Dále respondenti uváděli, že chtěli získat profesní zkušenosti. Jednalo se o 4 (5,3 %) respondenty. Odpovědi byly např. následující: „Získat zajímavý "zářez" do svého CV.“ „Jako absolvent studia cestovního ruchu jsem dobrovolničení viděl jako nejsnazší část, jak procestovat zajímavé kouty naší planety.“

Další trs byl nazván *Vliv zaměstnání*. Bylo do něj zařazeno 7 (9,3 %) odpovědí. Jednalo se např. o tyto výroky: „Zaměřením naší organizace je pomáhat v Africe, dlouho jsem se starala pouze o administrativu zde v Praze a chtěla vyzkoušet, jak to tam vypadá doopravdy.“ „Nevycestoval jsem přímo za dobrovolničením. Moje hlavní motivace cesty do rozvojové země byla plnohodnotná práce v IT společnosti. Dobrovolničení jsem dělal v rámci svého volného času o víkendu, nebo po práci.“

Přání navštívit danou konkrétní zemi uvedlo 5 (6,7 %) respondentů. Jedna z těchto respondentů odpověděla: „Od kedy si pamätám, chcela som ísť ako dobrovoľníčka do Afriky - mám rada deti, milujem učenie a chcela som pomôcť. Dojímajú ma fotky a videá, ktoré zobrazujú chudobu a hlavne deti z rozvojových krajín.“

Celkem 2 (2,7 %) respondenti odpověděli, že si přáli či potřebovali vystoupit z komfortní zóny: „Žít chvíli mimo pohodový život v Praze, vidět kus světa.“ „Mým přáním bylo vystoupit ze své komfortní zóny a vyzkoušet život v jiné zemi, za jiných podmínek, v jiné řeči.“

Otázka č. 2. Jaké formy motivace u Vás byly přítomny, když jste zvažoval/a, že se stanete dobrovolníkem v rozvojové zemi? Uved'te prosím všechny relevantní možnosti:

Respondenti mohli uvést více možností. Celkem bylo získáno 288 odpovědí. Přehled výsledků podává tabulka 6.

Nejčastěji respondenti uváděli, že chtěli pomáhat konkrétním lidem a dále že se chtěli naučit cizí jazyk. Každou z těchto možností uvedlo 30 respondentů.

Dalším často uváděným motivem byla potřeba či přání udělat správnou věc, ve smyslu křesťanských hodnot, též přání cestovat a touha najít smysl ve svém životě. Každou z těchto možných odpovědí podalo 24 respondentů. Celkem 27 respondentů odpovídalo, že chtěli poznat něco nového, nové lidi. Dále 20 respondentů uvedlo jako svůj motiv k dobrovolnictví v rozvojové zemi přání nebo potřebu udělat správnou věc, ovšem ve smyslu občanské odpovědnosti.

Další možnosti již byly uváděny méně často, kdy se jednalo o méně než 20 odpovědí. Za pozornost stojí, že plán zvýšit své šance na dobré pracovní uplatnění uvedlo jen 9 respondentů. Naopak potřebu změnit ve svém životě zmínilo 14 respondentů a dalších

18 respondentů se rozhodlo pro dobrovolnictví z důvodu potřeby uniknout od problémů ve svém životě.

Tabulka 6. Motivy respondentů k dobrovolnictví v rozvojové zemi

Konkrétní motivy k dobrovolnictví v rozvojové zemi	Absolutní četnost	Relativní četnost
Udělat správnou věc (křesťanské hodnoty)	24	8,3 %
Udělat správnou věc (občanská odpovědnost)	20	6,9 %
Pomoci konkrétním lidem	30	10,4 %
Necítit se vinný/vinna, že se mám dobře, když druzí ne	8	2,8 %
Poznat něco nového, nové lidi	27	9,4 %
Cestovat	24	8,3 %
Naučit se jazyk, získat nové zkušenosti	30	10,4 %
Zvýšit šance na úspěšné uplatnění v profesním životě	9	3,1 %
Změnit něco ve svém životě	14	4,9 %
Uniknout od problémů v mém životě	18	6,3 %
Získat uznání druhých	15	5,2 %
Mám toho hodně co nabídnout druhým, ale nemám komu	6	2,1 %
Cítit se dobře, být na sebe hrdý/á	2	0,7 %
Dozvědět se něco o sobě	18	6,3 %
Najít smysl ve svém životě	24	8,3 %
Více se zorientovat v tom, kdo jsem	9	3,1 %
Udělat si vlastní názor na rozvojové země	9	3,1 %
Jiné	1	0,3 %
Celkem	288	100,0 %

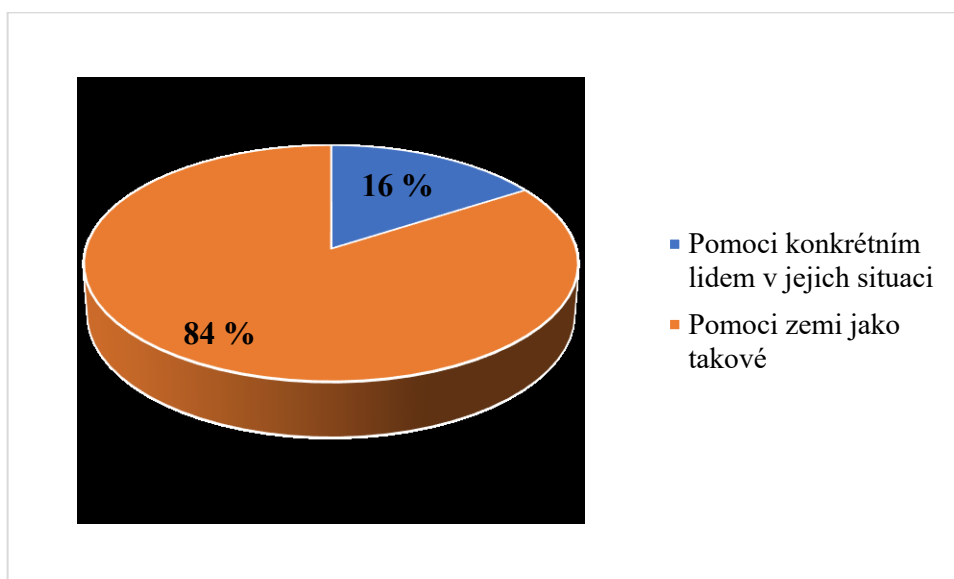
Zdroj: vlastní výzkum

Pouze 9 respondentů uvedlo, že si chtělo udělat vlastní názor na problematiku rozvojových zemí a s tím související jevy. Jen 1 respondent zvolil vlastní odpověď, která zněla: „poznat zmíněnou zemi a střední Asii, kde jsem předtím neměl možnost být a nevěděl jsem o ní moc.“

Otázka č. 3. Jaký cíl jste nejvíce sledoval/a?

Výsledky jsou uvedeny v grafu 5. Respondenti měli uvést, zda se v rámci své dobrovolnické pomoci zaměřovali spíše na pomoc konkrétním lidem, nebo na pomoc rozvojové zemi. Tato druhá možnost mezi odpověďmi respondentů převažovala – uvedlo ji 63 (84 %) respondentů. Jen 12 (16 %) respondentů odpovědělo, že se soustředilo na pomoc konkrétním lidem.

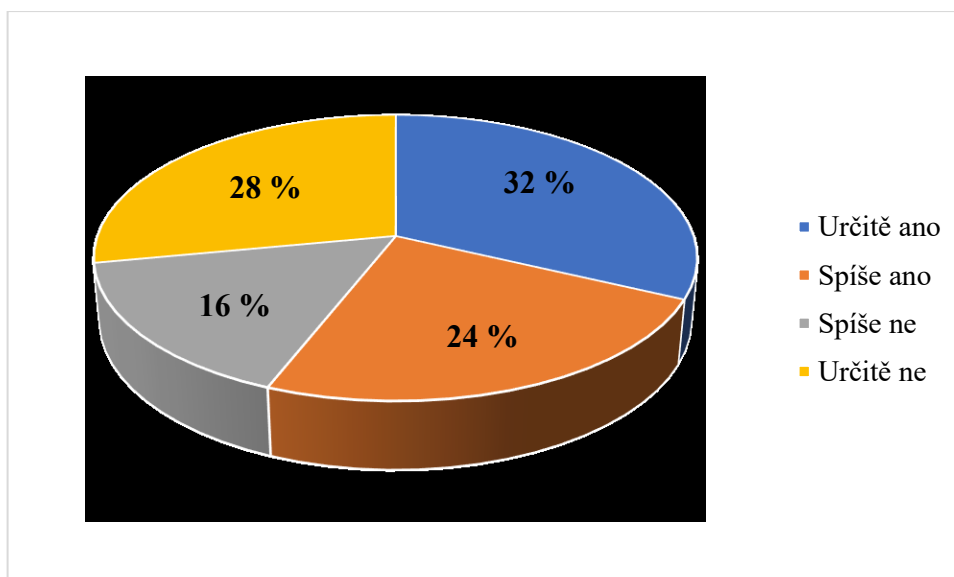
Graf 5. Zaměření pomoci v rámci dobrovolnictví

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 4. Získával/a jste si předtím, než jste se rozhodl/a pro dobrovolnictví v rozvojové zemi, informace o tom, jak by měla být koncipována pomoc rozvojovým zemím?

Graf 6. Informování o pomoci rozvojové zemi před odjezdem

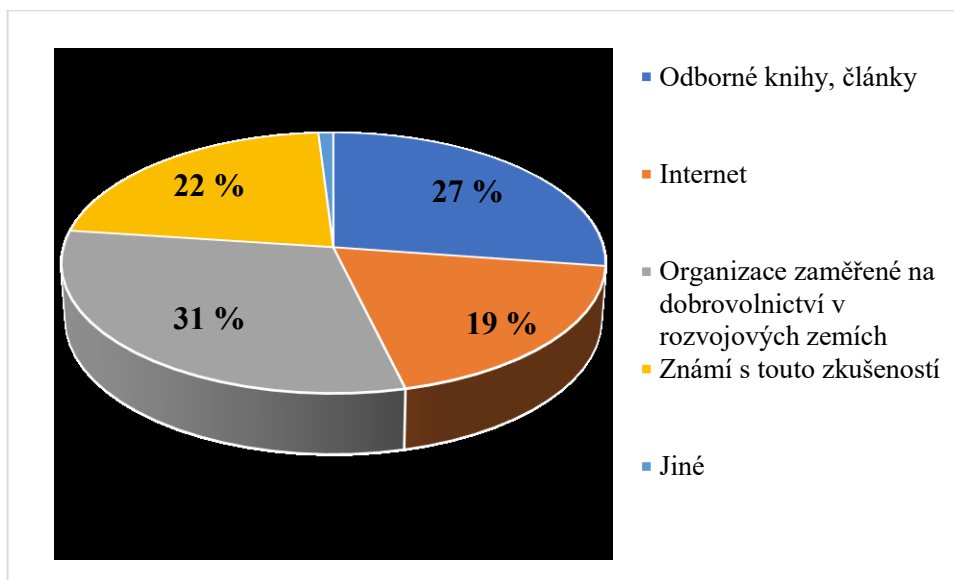

Zdroj: vlastní výzkum

Jak je z grafu 6 patrné, kladné odpovědi mírně převažovaly, kdy možnost *určitě ano* zvolilo 24 (32 %) respondentů, možnost *spíše ano* 18 (24 %) respondentů. Poměrně velká část respondentů tedy odjížděla do rozvojové země bez toho, že by si zjišťovala, jakou pomoc rozvojová země potřebuje. Odpověď *určitě ne* podalo 21 (28 %) respondentů.

Respondenti, kteří podali kladnou odpověď, měli dále odpověď, z jakých zdrojů informace čerpali. Respondenti volili z nabízených odpovědí a mohli uvést více relevantních responzí. Získáno bylo celkem 95 odpovědí, tedy respondenti čerpali většinou z více zdrojů. Výsledky jsou podány v grafu 7.

Graf 7. Zdroje informací o pomoci rozvojové zemi

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastěji respondenti uváděli, že získávali informace přímo od organizací, které se zaměřují na dobrovolnictví v rozvojových zemích. Tuto odpověď podalo 29 respondentů (jednalo se o 31 % ze všech odpovědí). Jako druhá v pořadí byla uváděna odpověď, že se jednalo o známé s touto zkušeností. Podalo ji 21 respondentů. Jeden respondent uvedl vlastní odpověď, která zněla: „*Od kolegů a naší ředitelky.*“

Dále měli všichni respondenti uvést, co bylo hlavním impulzem k tomu, že začali podnikat kroky k tomu, aby byli dobrovolníky v rozvojové zemi. Otázka byla otevřená. Získáno bylo 95 odpovědí, tj. někteří respondenti uváděli více možností. Přehled vytvořených trsů je uveden v tabulce 7.

Nejvíce odpovědí (konkrétně 23 odpovědí) se týkalo provedení rozhodnutí po skončení studia. Respondenti uváděli např. následující: „*Dlouhé prázdniny mezi maturitou a výškou.*“ „*Pravděpodobně při rozhodování, jestli po státnicích na plný úvazek nebo ještě odklad.*“

Tabulka 7. Co rozhodlo pro dobrovolnictví

Rozhodující faktor	Absolutní četnost	Relativní četnost
Změny v osobním životě	12	12,4 %
Domluva s kamarádem/kou	7	7,2 %
Skončení školy	23	23,7 %
Frustrace ze zaměstnání	6	6,2 %
Informace v médiích	7	7,2 %
Z ničeho nic	12	12,4 %
Zrálo to dlouho	14	14,4 %
Působení v neziskové organizaci	16	16,5 %
Celkem	97	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

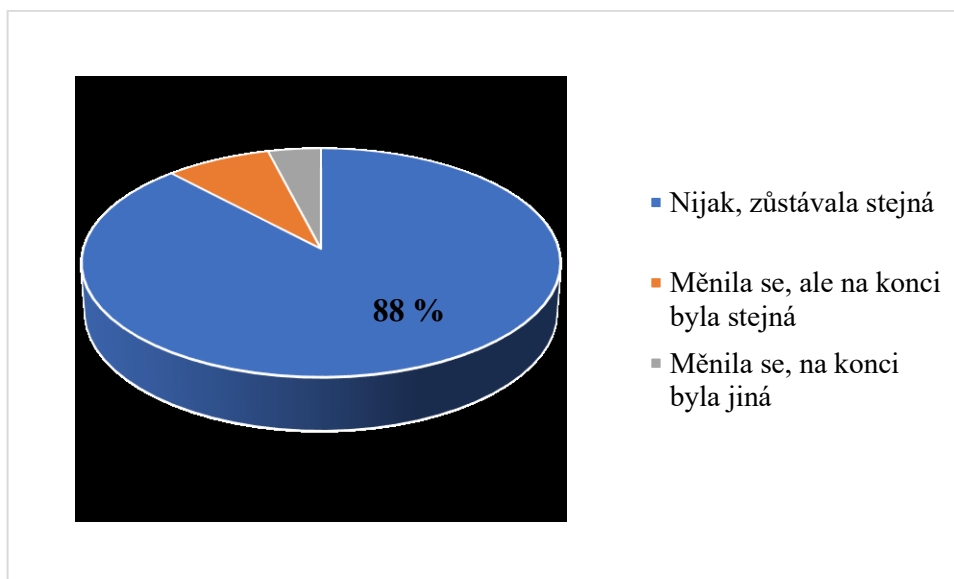
Druhou nejčastější odpovědí bylo působení v neziskové organizaci, kterou uvedlo 16 respondentů. Tito respondenti odpovídali, že po delší dobu pomáhali v neziskových organizacích (resp. nejčastěji v organizaci AIESEC), což vedlo k tomu, že se nakonec rozhodli pomáhat přímo na místě. Jednalo se např. o tyto odpovědi: *„Pravděpodobně při rozhodování, jestli po státnicích na plný úvazek nebo ještě odklad.“* *„Každé léto jsem pomáhal v neziskovce, chodili jsme na výlety atd., po třetím roce jsem se rozhodl, že to zkusím i v zahraničí.“*

Celkem 14 respondentů odpovídalo, že jejich rozhodnutí *zrálo dlouho*, nejednalo se tak o jeden jediný rozhodující okamžik. Frustraci ze zaměstnání zmínilo 6 respondentů. Jeden z respondentů uvedl: *„Každé léto jsem pomáhal v neziskovce, chodili jsme na výlety atd., po třetím roce jsem se rozhodl, že to zkusím i v zahraničí.“*

Dále 12 respondentů zmínilo změny v osobním životě (např. rozchod s přítelkyní). Informace v médiích, kam bylo zahrnuto 7 odpovědí, obsahovaly výroky týkající se informací o organizacích, které pomáhají v rozvojových zemích (např. Člověk v tísni, Lékaři bez hranic), které byly pro tyto respondenty natolik inspirující, že se rozhodli sami pomáhat v rozvojových zemích. Dle 12 respondentů se jednalo o nijak výrazný impulz – např. levné letenky, *„Když vidím příležitosti, skáču po ní.“* *„Jednoho krásného dne jsem se prostě rozhodl. Byl to čtvrtek.“* Tyto výroky byly zahrnuty do trsu *Z ničeho nic*.

Otázka č. 5. Jak se měnil/a Vaše motivace k dobrovolnictví během Vašeho působení v rozvojové zemi?

Graf 8. Proměna motivace během výkonu dobrovolnické služby

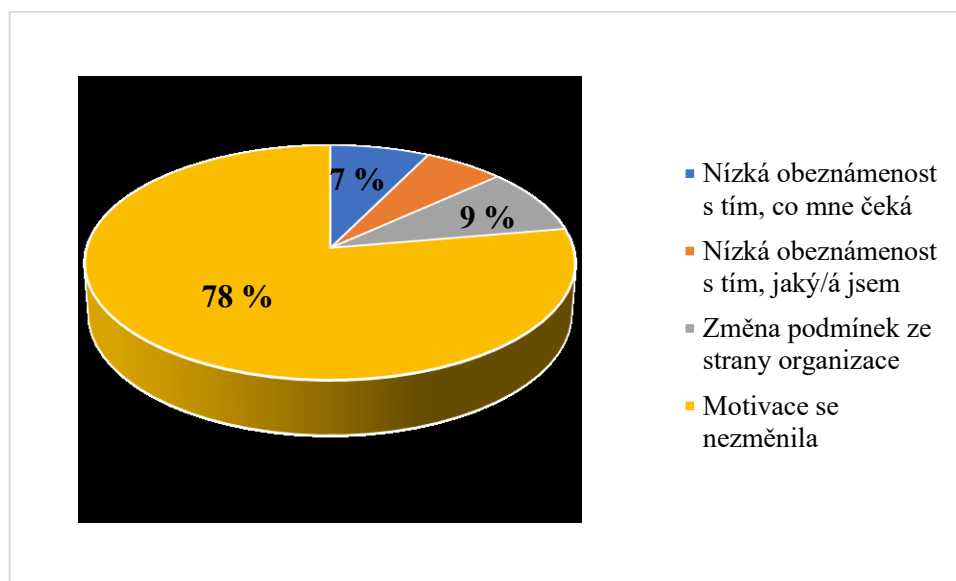
Zdroj: vlastní výzkum

Jak je z grafu 8 patrné, u většiny respondentů se jejich motivace k výkonu dobrovolnické služby nijak neměnila, což uvedlo 66 (88 %) respondentů. Celkem 9 (12 %) respondentů uvedlo, že se tato motivace měnila, pouze u 3 (4 %) respondentů však na konci jejich působení v rozvojové zemi byla odlišná. Tito respondenti měli v doplňující otázce blíže specifikovat průběh dané změny. Jejich odpovědi byly následující: „*Info od AIESECu se lišilo tak moc od výsledné práce a prostředí, že mým cílem vlastně bylo si z toho co nejvíce odnést a užít si nejlepší roky života než pomáhat, kde o mou pomoc nestáli.*“ „*Na začátku to byla motivace pomoci, být venku a přímo "při tom", když se pomáhá, ale na konci jsem došla k závěru, že jedinec vlastně nic nezmění.*“ „*Na začiatku to bolo veľmi o mojich predstavách (aké to asi bude, čo tam budem robiť), potom to bolo reálnych zážitkoch, poznávaní krajiny a kultúry, poznávaní ľudí, oboznámovaní sa s prácou, všetko nové, vzrušujúce. Potom ale som si uvedomila, že je to celé pomalé. Moja práca spočívala v práci v kancelárii – písala som články, tvorila eventy, hľadala cesty k sponzorom. Tam moja motivácia určite klesala, lebo ja som sa videla niekde na škole, denne s deckami... Ťažšie sa mi dovidelo na cieľ. projekt My Dream School bol totiž o tom, že sme prerábali základnú školu v jednej dedine. No a na to sme najskôr potrebovali sponzorov, plán,... V procese ma bavilo a motivovalo každodenné spolužitie so Srilančanmi - jedli me spolu, učili ma zvyky, ... Ale potom na konci, keď sme prišli na celý víkend na tú školu, maľovali sme lavice, steny,*

balili deťom školské tašky s novými pomôckami,... tak tam mi motivácia zas stúpila na maximum. Najkrajší zážitok bol záverečný ceremoniál, kde sme deťom odovzdávali nové školské pomôcky. Ja som mala na sebe sari (ich „kroj“) a mala som reč na pódiu za dobrovoľníkov.“

Otázka č. 6. Co mělo vliv na případnou změnu Vaší motivace k dobrovolnictví? Můžete uvést více možností:

Graf 9. Důvody změny motivace

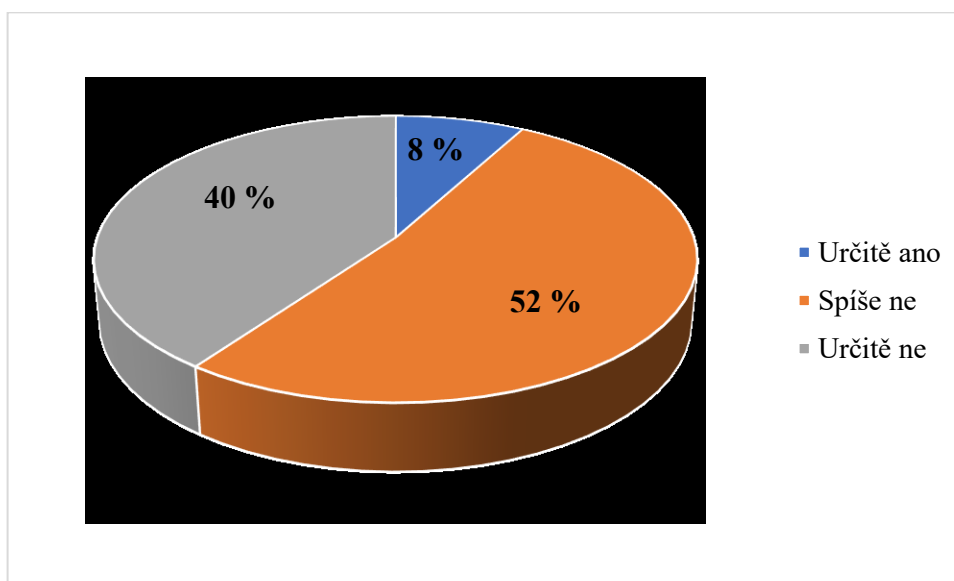
Zdroj: vlastní výzkum

V kontextu předchozí otázky uvedla většina respondentů (tj. 63, tedy 78 % respondentů), že se jejich motivace k dobrovolnictví nezměnila. U vybraných respondentů souvisela změna motivace nejčastěji se změnou podmínek dobrovolnictví ze strany organizace, která respondentům dobrovolnickou službu zajišťovala (7, tj. 9 % respondentů). U dalších 6 (7 %) respondentů se jednalo o neznalost toho, co dobrovolníka čeká, u 5 (6 %) respondentů byla změna motivace způsobena tím, že se o sobě respondenti dozvěděli to, co dříve neznali.

Otázka č. 7. Stalo se, že jste během Vašeho pobytu v rozvojové zemi jako dobrovolník ztratil/a motivaci k této formě pomoci?

Výsledky jsou uvedeny v grafu 10. Většina respondentů během svého působení v roli dobrovolníka motivaci k této činnosti neztratila. Odpověď *určitě ano* podalo 6 (8 %) respondentů, možnost *spíše ano* ne zvolil žádný z respondentů. Nejčastěji byla podávána odpověď *spíše ne*, kterou uvedlo 39 (52 %) respondentů.

Graf 10. Ztráta motivace během dobrovolnické služby

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti, kteří zvolili kladnou odpověď, měli svoji odpověď doplnit. Všichni respondenti uváděli, že se v takové situaci snažili žít přítomným okamžikem, užívat si a zažívat to, co bylo možné („cestovala, učila se jazyk, vařila a fotila“), nemyslet na danou situaci, dělat to, co bylo potřeba.

Tito respondenti dále měli uvést, co jim pomohlo, což tedy bylo zkoumáno předchozí otázkou, a dále měli odpovědět, co tehdy potřebovali, aby znovu získali motivaci k dobrovolnické službě. Uváděny byly dvě hlavní formy odpovědí, které reflektují dva vybrané výroky: „Abych odjela někam jinam, kdyby mě potřebovali, abych se cítila žádaná.“ „Zavolání s paní ředitelkou a vyjasnění si priorit, možná že ani ona sama nevěděla, jak to tam doopravdy chodí.“

Otázka č. 8. Kdybyste se mohl/a znovu rozhodnout, jel/a byste opět pracovat jako dobrovolník v rozvojové zemi?

Na tuto otázku podalo kladnou odpověď *ano* celkem 66 (88 %) respondentů. Pouze 9 (12 %) respondentů uvedlo, že by v případě, kdy by se mohli znovu rozhodnout, by již do rozvojové země jako dobrovolník nevycestovali.

Otázka č. 9. Jaká by podle Vás měla být motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi?

Opět můžete uvést více možností:

Respondenti volili ze stejných možností, jako tomu bylo u otázky č. 2. U této otázky však neměli uvádět svoji motivaci, ale představu o tom, s jakou motivací by měl jedinec volit dobrovolnictví v rozvojové zemi (tj. respondenti již v rámci této odpovědi zohledňovali svoji zkušenost s dobrovolnictvím). Výsledky jsou uvedeny v tabulce 8.

Tabulka 8. Vhodná motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi

Konkrétní motivy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Udělat správnou věc (křesťanské hodnoty)	21	7,1 %
Udělat správnou věc (občanská odpovědnost)	24	8,2 %
Pomoci konkrétním lidem	33	11,2 %
Necítit se vinný/vinna, že se mám dobře, když druzí ne	5	1,7 %
Poznat něco nového, nové lidi	18	6,1 %
Cestovat	27	9,2 %
Naučit se jazyk, získat nové zkušenosti	33	11,2 %
Zvýšit šance na úspěšné uplatnění v profesním životě	24	8,2 %
Změnit něco ve svém životě	17	5,8 %
Uniknout od problémů v mém životě	12	4,1 %
Získat uznání druhých	5	1,7 %
Mám toho hodně co nabídnout druhým, ale nemám komu	9	3,1 %
Cítit se dobře, být na sebe hrdý/á	15	5,1 %
Dozvědět se něco o sobě	18	6,1 %
Najít smysl ve svém životě	7	2,4 %
Více se zorientovat v tom, kdo jsem	7	2,4 %
Udělat si vlastní názor na rozvojové země	9	3,1 %
Jiné	10	3,4 %
Celkem	294	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Celkem bylo získáno 294 odpovědí. Jak bude reflektováno v kapitole 5.3, s výjimkou některých odpovědí se výsledky oproti otázce č. 2 příliš nelišily.

Respondenti nejčastěji uváděli, a to stejnou měrou (33 odpovědí), že by mělo být motivací k dobrovolnictví v rozvojové zemi přání pomoci konkrétním lidem a dále přání naučit se cizí jazyk, získat nové zkušenosti.

Další v pořadí bylo cestování (27 odpovědí), dále byly stejnou měrou (24 odpovědí) uváděny možnosti *udělat správnou věc (občanská odpovědnost)* a *zvýšit šance na úspěšné uplatnění v profesním životě*. Následovala odpověď *udělat správnou věc (křesťanské hodnoty)* – jednalo se o 21 odpovědí. Vždy 18 respondentů odpovědělo, že by mělo být motivací *dozvědět se něco o sobě* a *poznat něco nového, nové lidi*.

Nejméně často (5 odpovědí) byla volena možnost *necítit se vinný/vinna, že se mám dobře, zatímco druzí ne* a též stejnou měrou byla uváděna odpověď *získat uznání druhých*.

Celkem 10 respondentů uvedlo vlastní odpověď. Respondenti většinou zmiňovali, že je to individuální, případně že patrně neexistuje vhodný či nevhodný motiv. Tyto vlastní odpovědi nejlépe vystihuje následující výrok jedné z respondentů: „*Ja uvažujem o motívoch takto: je dôležité ich poznať, tak ozajsky si odpovedať na otázku, prečo to idem robiť. A príde mi, že všetky odpovede a-q môžu byť odpoveďou na tú otázku. Či ich považujem za SPRÁVNE - hm, ťažko povedať. Keby som vtedy v 2016 hľadala hlbšie a pravé motívy, možno prídem na to, že mi netreba ísť na to na Sri Lanku. Čo sa snažím povedať - neviem posúdiť, čo je správny a dosť dobrý motív na dobrovoľníctvo. Pri niektorých možnostiach si hovorím, že by možno pomohlo niečo iné lepšie (terapia, kniha.).*

Otázka č. 10. Shoduje se Vaše představa o tom, jaká byla Vaše motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi s tím, co si o motivaci k dobrovolnictví v rozvojové zemi myslíte dnes?

Respondenti volili pouze mezi možnostmi *ano* a *ne*. Kladnou odpověď podalo 57 (76 %) respondentů, zápornou 18 (24 %) respondentů.

Otázka č. 11. Proč si myslíte, že je dobré být dobrovolníkem v rozvojové zemi?

Otázka byla otevřená. Přehled vytvořených trsů je podán v tabulce 9.

Tabulka 9. Význam dobrovolnictví v rozvojové zemi

Význam dobrovolnictví v rozvojové zemi	Absolutní četnost	Relativní četnost
Udělat si vlastní názor	12	11,3 %
Sdílet zkušenost s druhými	8	7,5 %
Uvědomit si, jak žijí jiní (jinde)	5	4,7 %
Pomáhat je dobré/správné/povinností	38	35,9 %
Pomoci potřebným	16	15,1 %
Jiná forma pomoci	7	6,6 %
Zprostředkovat vlastní svět tamějším lidem	9	8,5 %
Dobrá zkušenost pro dobrovolníka	11	10,4 %
Celkem	106	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Celkem bylo získáno 106 odpovědí. V zásadě bylo možné tyto odpovědi rozdělit do dvou hlavních skupin: respondenti uváděli, že je působnost dobrovolníka v rozvojové zemi dobrá (vhodná) pro danou zemi (její obyvatele), tak i pro dobrovolníka. Tento dvojí

pohled respondentů na dané téma nejmóvístižněji vyjadřuje následující výrok: „*Pro lidi v zemi je to pomoc navíc z venku, pro dobrovolníka je to zkušenost.*“

Celkem však bylo vytvořeno 8 trsů, které postihují specifika odpovědí respondentů. Nejvíce odpovědí bylo zařazeno do trsu *Pomáhat je dobré/správné/povinností*. Danou odpověď uvedlo 38 respondentů. Zmiňováno bylo kromě těchto vyjádření také např. to, že pomáhání je lidské, pomáhat se stává povinností, pokud člověk může pomáhat.

Celkem 16 respondentů se zabývalo přímo tím, že je důležité pomáhat potřebným, resp. lidem z rozvojových zemí. Jednalo se např. o tyto výroky: „*Protože bez nás by mnohé země a části světa nepřežily dalšího dne, ať to zní klišovitě.*“ „*Protože dobrovolník může přinést nové úhly pohledu, směry uvažování, hard skills i soft skills.*“ Nutno ovšem podotknout, že zároveň 4 respondenti, jejichž odpovědi byly zařazeny do daného trsu, částečně pochybovali o tom, zda skutečně dobrovolník pomáhá rozvojové zemi či místním občanům, nicméně většinou také dodávali, že snad ano.

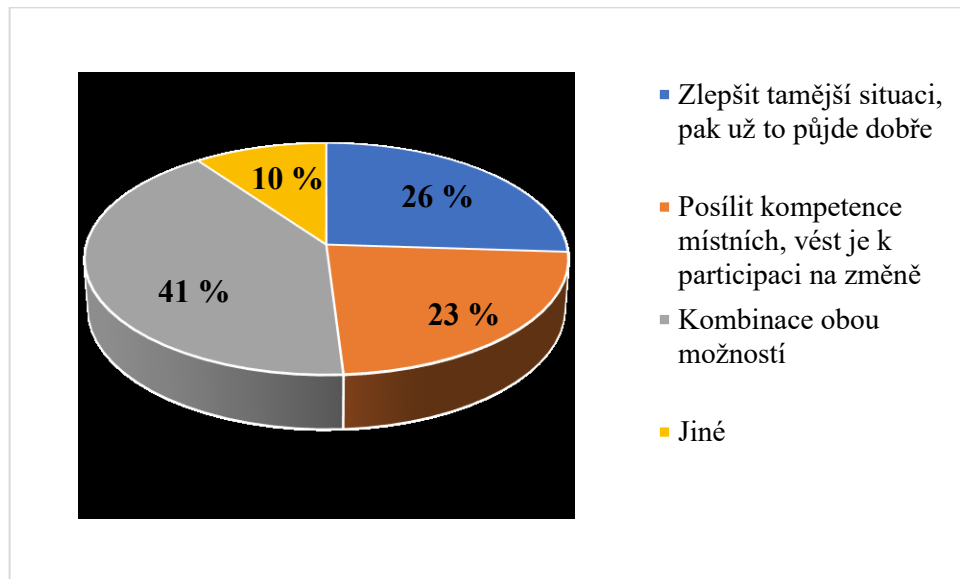
Dále 7 respondentů odpovídalo, že se jedná o jinou formu pomoci – např. o pomoc, kdy selhal stát, pomoc zvenčí. Sdílení zkušeností zmínilo 8 respondentů. Trs reflektuje sdílení zkušeností na obou stranách (Světový Jih a Světový Sever), přibližování kultur, smýšlení lidí. Tyto odpovědi byly odlišeny od těch, které byly zařazeny do trsu *Zprostředkovat vlastní svět tamějším lidem*. Do tohoto trsu byly zařazeny výlučně odpovědi, v nichž se respondenti zabývali tím, že se místním dostává většího povědomí o tom, jak lze žít, co je potřeba, žádoucí, co může pomoci apod.

Celkem 11 respondentů uvádělo, že dobrovolnictví je přínosné pro samotného dobrovolníka. Nejkomplexnější výrok byl následující: „*Rozširovanie obzorov. Viac skúseností, viac kultúr, zážitkov, iní ľudia, iné zvyky atd' = otvorenejší pohľad na svet, vyššia akceptácia inakosti. Ďalšia vec – dostanete sa do nových situácií a musíte v nich nejako reagovať = učíte sa o sebe (učenie zážitkem).*“

Otázka č. 12. Jaká by podle Vás měla být pomoc rozvojovým zemím?

I když k tomu nebyli respondenti vyzváni, z nabízených odpovědí volili více možností. Celkem tak bylo získáno 92 odpovědí. Jejich přehled je podán v grafu 11.

Graf 11. Jak koncipovat pomoc rozvojovým zemím

Zdroj: vlastní výzkum

V grafu 11 si lze povšimnout, že poměrně stejnou měrou byly zastoupeny odpovědi, že je zapotřebí rozvojovým zemím (místním) nejprve pomoci, pak *už to půjde samo* (v grafu není zaznamenána plná odpověď, kdy bylo přiblíženo, že je pomoci míněno např. zvýšení HDP, kvality zdraví, přírodního prostředí) – odpověď podalo 24 respondentů, podíl odpovědí z celkového počtu 92 odpovědí činil 26 %; a dále se jednalo o odpověď, že je nutné zaměřit se na schopnosti a dovednostmi místních, konkrétně posílit jejich kompetence ke změně, vést je k participaci na změně. Tuto odpověď uvedlo 31 respondentů. Celkem 38 (41 %) respondentů odpovědělo, že platí obě tyto možnosti.

Dále 9 respondentů podalo vlastní odpověď, ovšem v těchto odpovědích zaznívalo, byť vlastními slovy či příklady, že je zapotřebí zvyšovat kompetence místních (jejich vzdělání apod.).

Otázka č. 13. V čem spatřujete Váš přínos rozvojové zemi (tamějším lidem), ve které jste působil/a?

Otázka byla otevřená. Přehled vytvořených trsů podává tabulka 9. Celkem bylo získáno 111 dílčích odpovědí. Nejvíce respondenti zmiňovali pomoc konkrétním lidem (25 odpovědí), ve smyslu zvyšování jejich kompetencí, předávání znalostí apod. Jednalo se např. o následující: „*Naučil jsem děti i puberťáky správně se protahovat, sportovat, vůli k úspěchům a dodržování fair-play. V tom si myslím, že byl můj největší přínos.*“ „*Největší přínos byl asi v naučení jazyků -> angličtině a španělštině.*“ „*Výuka a edukace všech, kdo o to měli zájem, od algebry až po cizí jazyky. Moje malá skupinka udělala velké pokroky.*“

Tabulka 10. Přínos samotných dobrovolníků v dané zemi

Vlastní přínos	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zprostředkování evropského života, jiných možností	17	15,3 %
Administrativa	5	4,5 %
Změny do budoucna	3	2,7 %
Zvýšení informovanosti o dané zemi	6	5,4 %
Budování komunity	10	9,0 %
Pomoc konkrétním lidem	25	22,5 %
Psychická pohoda	11	10,0 %
Technická pomoc, budování objektů	22	19,8 %
Zvýšení turismu	4	3,6 %
Malý (nebo velký?)	8	7,2 %
Celkem	111	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Dále byla zmiňována pomoc nazvaná jako *technická pomoc, budování objektů*. Jednalo se např. o „opravený vodovod, vyčištěné studny, návrh kanalizace, filtr vody“, „sešroubování židlí, vymalování“, „spravuji džípy, vodovody, rozbitá světla, hlavně když jsem s MFS (Lékaři bez hranic – pozn. autora práce) na misi, tak pomáhám od projekce až po dotažení každého šroubku.“

Často také zaznívalo, že se jednalo o zprostředkování evropského života, jiných možností (17 odpovědí). Výroky byly např. následující: „Věřím, že hlavně v tom novém úhlu pohledu. Pomohl jsem jim "otevřít oči", myšleno v nadsázce, a trochu jim vysvětlit, že existuje větší svět než hranice jejich vesnice, státu, kontinentu.“ „Byl jsem pro ně něco nového a neokoukaného, mým největším přínosem asi bylo, že jsem jim otevřel obzory, jak se žije v Evropě.“ „Snažil jsem se nastínit, že když se budou hodně snažit, mít píli a půjdou si za svým snem, tak se budou moci dostat daleko (pryč z districtu, třeba do hlavního města nebo do Evropy).“

Další respondenti zmiňovali administrativní práci (5 odpovědí – „odbavené stohy papírů“, „příprava podkladů do výuky“), zvyšování informovanosti o dané zemi (6 odpovědí – např. prostřednictvím webu, přednášek atd. Jednalo se však také o širší informovanost, ve smyslu koncepce pomoci rozvojové zemi: „Největším přínosem dle mého je fakt, že jsem na vlastní oči viděla v praxi některé věci, které rozhodujeme z Prahy od stolu a v realitě pak v Africe vypadají úplně jinak. Až mě kolikrát překvapilo, že možná přiděláváme víc práce než užitku, zároveň jsem obdivovala zručnost afrických kolegů vytěžit z každé nesnáze a komplikace maximum. Abych to shrnula tak věřím, že největším přínosem pro SAR je fakt, že jsem si otestovala, co děláme správně a co špatně.“). Uváděny byly také

výroky, které se týkaly toho, že respondenti trávili s místními čas, zprostředkovávali jim příjemné zážitky (např. večerní zpívání u ohně) – vytvořen byl trs *psychická pohoda*, který obsahoval 11 odpovědí, zvlášť byl vyčleněn trs *budování komunity* (10 odpovědí), ve smyslu rozvíjení kompetencí komunity, sjednocování místních, vytváření vzájemných spojení apod.

Poslední trs byl označen jako *Malý (nebo velký?)*. Do trsu bylo zařazeno 8 odpovědí, v nichž respondenti uváděli, že nepomohli vůbec či takřka vůbec, velmi málo – ovšem při bližším rozepsání se o této pomoci lze uvažovat o tom, že tato pomoc byla ve skutečnosti velká: „*Fúúú, prínos odo mňa krajine ako takej je malilinký. Ako som písala vyššie, pre mňa to bolo o pomoci danej škole a jednotlivým deckám, učiteľom a neziskovke, pre ktorú som tam robila. A konkrétnym ľuďom, ktorých som tam spoznala (napr. jeden taxikár, ktorému som tam potom dohodila pár turistov a on si zarobil vozením ich po krajine:)). Ešte možno osveta = cez tatusy, články som v svojej sociálnej „bubline“ rozšírila povedomie o situácii na Sri Lanke. A na moje odporúčanie šlo nejakých pár kamarátov, známych na Sri Lanku na dovolenku.*“

Otázka č. Otázka č. 14. V čem spatřujete přínos dobrovolnictví v rozvojové zemi pro Vás osobně?

Tabulka 11. Přínos dobrovolnictví pro dobrovolníka

Přínos pro dobrovolníka	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dobry pocit	5	4,5 %
Dobry pocit z pomoci	16	14,5 %
Odpojeni se z uspěchaného životního stylu	10	9,1 %
Nalezení, poznání sama sebe	17	15,5 %
Posílení sama sebe	12	10,9 %
Nové zážitky	11	10,0 %
Nové znalosti, dovednosti	14	12,7 %
Noví přátelé	15	13,6 %
Jiný pohled na svět a lidi	3	2,8 %
Pocit, že někam patřím	7	6,4 %
Celkem	110	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka byla opět otevřená. Tabulka 11 podává přehled vytvořených trsů. Nejvíce odpovědí (celkem 17) vyjadřovalo mínění respondentů, že jim dobrovolnictví přineslo poznání sebe sama či dokonce *nalezení* sebe sama. Jednalo se např. o tyto výroky: „*Bude to znít hrozně sladce, ale já se prostě našel. Vyplnil jsem část svého já, které předtím bylo prázdné a hledalo se.*“ „*Našel jsem sám sebe. Když se za sebou ohlédnu vidím nemalé*

množství hotové práce, které předtím v kanceláři nebylo a kde po mně jen dupali. Tady jsem jak ryba ve vodě.“ „potvrdilo se mi, že jsem kosmopolitní člověk a dokáži fungovat a pracovat kdekoliv na světě v jakémkoliv prostředí.“

Odlišeny byly odpovědi, v nichž respondenti vyjadřovali, že se zvýšilo jejich sebevědomí, vnitřní síla, sejetí s vlastním Já. Tyto odpovědi byly zařazeny do trsu *Posílení sebe sama*. Bylo jich celkem 12. Příkladem jsou následující výroky: *„Potvrdil jsem si, že přežiju sám na jiném kontinentě a v zemi, jejíž jazyk úplně neovládám, ale když chci tak všechno dokážu!“ „To že jsem se dokázal vyrovnat sestře a taky zanechal impact někde ve světě. Není to, že bych s ní soupeřil, ale byla mi v tomto vzorem a chtěl jsem to dokázat také.“*

Respondenti uváděli také dobrý pocit, nijak blíže nespecifikovaný (5 odpovědí), dobrý pocit z pomoci (16 odpovědí), celkem 10 odpovědí se týkalo změny životního stylu, zejména tedy kontrastu mezi životem, kteří respondenti žili (uspěchaný, moderní) a životem, který zažívali v rozvojové zemi. Výroky byly např. následující: *„Asi odpojení od moderního uspěchaného světa a stylu života. Čím déle vyplňuji dotazník a přemýšlím nad tím, tak si říkám, že jsem do toho zase sklouzla a chtěla bych se tam vrátit. Čas tam plynul prostě jinak.“ „Změna stylu života, po návratu se mohu večer podívat do zrcadla a mít ze sebe ten dobrý pocit.“ „Zcela sobecky si myslím, že stáž přinesla více mě než já rozvojové zemi. U mě byla hodně potřeba změny a tu jsem dostal.“*

Z nových zážitků, které respondenti zmiňovali (11 odpovědí) se jednalo např. o cestování, poznávání jiné gastronomie, kulturních zvyků apod. (příkladem je následující výrok: *„Strašně moc! Viděl jsem divoká zvířata, pouliční přestřelku, jedl snad všechno jídlo, které mi dali, naučil se smlouvat úplně o všem, udělal si kontakty a na chvíli si našel i holku.“*). U nových znalostí a dovedností (14 odpovědí) bylo zmiňováno rozšiřování profesních dovedností (*„Umím žádat a řídit dotační proces v cizím legislativním systému a mám v životopise zahraniční zkušenost.“* „*Otestování mých pedagogických schopností: bylo to poprvé co jsem vlastně sám učil někoho.“*), naučení se cizímu jazyku nebo zlepšení se v cizím jazyce.

Otázka č. 15. Jak případný přínos dobrovolnictví v rozvojové zemi souvisí s Vaší motivací k dobrovolnictví v rozvojové zemi?

U této otázky volili respondenti ze dvou možných odpovědí. Většina respondentů, konkrétně 66 (88 %) respondentů, odpovědělo, že je případný přínos dobrovolnictví

v rozvojové zemi v souladu s jejich motivací k dobrovolnictví v rozvojové zemi. Zápornou odpověď podalo jen 9 (12 %) respondentů.

Respondenti mohli svoji odpověď doplnit, čehož však využili pouze tři respondenti. Jejich odpovědi byly následující: „*Ja som na Sri Lanku išla aj kvôli pomoci deťom, ale aj kvôli sebe – dať si čas na sebaoznávanie, spoznať ľudí, rozšíriť si obzory... No, a to som aj dostala.*“ „*Je dôležité, aby motivace pro dobrovolničení byla externí – tedy pomoci ostatním “a né sobě” v opačném prípade je dôležité komunikovat, že tohle dobrovolničení je především pro ty lidi, co to dělají. V tý komunikaci by mělo být jasný, komu pomůže a co z toho získá a aby z toho bylo jasný, že ano, tohle je kvůli němu a co z toho bude mít.*“ „*Pokud jede člověk jen tak bez žádné motivace, tak vlastně nepodnikne žádné kroky k tomu, aby si naplnil případné cíle. Nemůže s těmito cíli a dílčími kroky k nim pracovat, a tudíž se neposune tak, jako s vyjasněnou motivací.*“

Otázka č. 16. Je podle Vás zapotřebí zabývat se motivací jedince, který uvažuje o dobrovolnictví v rozvojové zemi?

Na tuto otázku byly uváděny pouze kladné odpovědi. Celkem 21 (28 %) respondentů zvolilo možnost *určitě ano*, dalších 54 (72 %) respondentů podalo odpověď *spíše ano*.

Respondenti mohli svoji odpověď doplnit. Respondenti zmiňovali, a to i v návaznosti na předchozí otázku, že je vhodné, aby si budoucí dobrovolník ujasnil, proč chce působit v této roli – předejde se zklamání, případným obtížím, konfliktům. Jeden z respondentů odpověděl: „*Uvědomit si, proč chci vycestovat do rozvojové země, je potřeba, protože být pak v té zemi je hodně emočně náročné. Není chybou si přiznat, že tím chci prospět sám sobě. Je ale důležité, aspoň teda podle mě, si ještě před odjezdem ujasnit, co mě k této cestě vede. Mohu si to zavčas rozmyslet, nebo aspoň vím, k čemu se vrátit – co jsem chtěl, jak mi teď je, proč to tak je. Je to hlavně o odpovědnosti k těm lidem, se kterými tam přijdu do kontaktu a taky vůči organizaci, která mě do země vyšle.*“

Další respondenti odpovídali, že motivace k dobrovolnictví, pokud je neujasněná či nevhodná, má negativní dopad na vysílající organizaci, obyvatele rozvojových zemí, s nimiž přijde dobrovolník do kontaktu, ostatní dobrovolníky na místě. Jeden z výroků byl následující: „*Dobrovolnictví v rozvojové zemi není o cestování nebo o tom, vyřešit si svoje osobní problémy. To se může přidružit, ale primárně musím chtít pomáhat. Dobrovolník reprezentuje organizace a další osoby, které v rozvojových zemích pomáhají. Nevhodné chování pak může vést k tomu, že země nemá zájem o takovou pomoc, nebo místní se uzavrou vůči lidem zvenčí. A ztěžuje to i práci ostatním dobrovolníkům. Tam se musí táhnout za jeden*

provaz. Je dobré, když místní vidí, že i v týmu dobrovolníků funguje pospolitost – přenáší se to pak do komunity. Myslím, že každý, kdo takto chce vyjet, musí cítit nějakou potřebu pomáhat, mít i určitý vztah k té zemi.“

Otázka č. 17. Jak se Vaše zkušenost s dobrovolnictvím v rozvojové zemi promítla do Vaší motivace zabývat se problematikou rozvojových zemí?

Tabulka 12. Vliv dobrovolnictví na věnování se problematice rozvojových zemí

Přístup k rozvojovým zemím	Absolutní četnost	Relativní četnost
Získání nových informací	6	7,9 %
Přehled o tématu	20	26,3 %
Větší zájem o téma	7	9,2 %
Šíření osvěty	9	11,8 %
Přenesení pomoci do vlastní země	8	10,5 %
Víc si vážím stavu v ČR/Evropě	6	7,9 %
Finanční pomoc	5	6,6 %
Získávání dalších dobrovolníků	4	5,3 %
Profesní působení v této oblasti	4	5,3 %
Nevím	7	9,2 %
Celkem	76	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka byla otevřená. Získáno bylo 76 dílčích odpovědí. Nejčastěji respondenti uváděli (20 respondentů, že získali větší přehled o tématu. Jsou tak např. kritičtí vůči zprávám, které se objevují v médiích na toto téma a které se dle mnoha těchto respondentů „*vůbec neshodují s realitou*“. Jeden z respondentů uvedl: „*Pořádně jsem pochopil, co znamená rozvojová země a jak vlastně vypadá.*“

Dále respondenti uváděli, že si začali získávat více informací o problematice rozvojových zemí (6 respondentů). Celkem 4 respondenti odpověděli, že se snaží nebo budou snažit získávat ve svém okolí další případné dobrovolníky, 4 respondenti by rádi působili v této oblasti, nebo již začali („*Téma rozvojových zemí mě vždycky zajímalo a rád bych se vydal cestou zaměstnání např. v České Rozvojové Agentuře.*“), 5 respondentů zmiňovalo finanční pomoc (dary různým organizacím, jeden z výroků byl následující: „*Tři roky zpátky jsme adoptovali holčičku v Sierra Leone, pravidelně přispívám na Člověka v tísni.*“).

Dále 9 respondentů odpovědělo, že se snažili, snaží nebo budou snažit o šíření osvěty: „*Měla jsem několik přednášek a snažila se šířit osvětu.*“ „*Zajímá mě to mnohem více, přemýšlím, že si na to dám i diplomku.*“). Celkem 8 respondentů zmiňovalo, že se snaží přenést své zkušenosti a zájem o pomoc potřebným do vlastní země: „*Rád bych teď zase*

více pomáhal tady v Čechách, protože tu je taky hodně práce ještě.“ „No a na Slovensku som fanúšik a podporovateľ projektu Teach for Slovakia, ktorý sa venuje najmä vzdelávaniu rómskych detí (nie je to úplne to isté, ale podobný princíp).“ „Trochu jsem se o to zajímal i předtím a do té doby, kdy s tím nebudu moct co dělat (pomáhat jim, aby mohli pomoci sobě), tak se zaměřuju na to, abych pomáhal alespoň tady.“

Celkem 3 respondenti odpovídali, že přesně neví, jak na otázku odpovědět či jakým způsobem se jejich osobní zkušenost promítla do jejich motivace k pomoci v rozvojovém zemím. Dosud nenašli způsob, jak pomáhat ze své země.

Otázka č. 18. Jaké budou Vaše případné další kroky v souvislosti s pomáháním rozvojovým zemím?

Další pomoc rozvojovým zemím	Absolutní četnost	Relativní četnost
Osvěta	24	32,0 %
Další výjezd	5	6,7 %
Získání blízkých k dobrovolnictví	6	8,0 %
Finanční pomoc	5	6,7 %
Neplánuji	23	30,6 %
Nevím	12	16,0 %
Celkem	75	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce respondentů (24 respondentů) uvádělo osvětu, např. formou různých přednášek, napsání diplomové práce apod. („Asi zkusím zorganizovat nějakou besedu či diskuzní oběd a vyprávět všem o tom.“ „U nás v rodině opravím všem názor na země třetího světa.“ „Snažit se ostatním také otevřít oči, aby se rozvojových zemí nebáli.“). Další výjezd do rozvojové země jako dobrovolník plánuje 5 respondentů, dalších 6 respondentů bude usilovat zejména ve svém okolí o to, aby zkusili dobrovolnictví v rozvojových zemích i jejich blízcí (kamarádi apod.).

Celkem 5 respondentů uvedlo finanční pomoc, odpověď *nevím* zvolilo 12 respondentů a 23 respondentů přímo uvedlo, že v současné době nic neplánuje.

5.2 Výsledky analýzy rozhovorů

Jak již bylo uváděno, rozhovory byly vedeny se dvěma dobrovolníky. Výsledky jsou prezentovány s využitím vytvořených trsů, které tvoří dílčí názvy textu. Popis výsledků je doplněn o přímé výroky těchto dvou komunikačních partnerů (viz tabulka 4 v podkapitole *Popis výzkumného souboru*).

Volba země pro dobrovolnickou službu

V případě komunikační partnerky KP2 vycházela volba země pro dobrovolnictví ze zájmu o danou zemi (Indonésii), který přetrvával po mnoho let. Po skončení dobrovolnictví v Indonésii ještě využila KP2 možnosti cestovat i do dalších, blízkých zemí (Bali, Thajsko, Filipíny, Hongkong a Taiwan), kde již nevykonávala dobrovolnickou službu. Do těchto zemí se vypravila s dalšími dobrovolníky, s nimiž pracovala v Indonésii.

Jak tato komunikační partnerka uváděla, ne vždy je pravidlem, že dobrovolníci danou zemi dobře znají, mají o ní více načteno – některé dobrovolnice z jiných zemí si tak např. pletly Indonésii s Indií.

Komunikační partner KP1 neměl přímo *vysněnou* zemi, jako tomu bylo u KP2, rozhodl se tedy dle momentální nabídky, i když měl představu, do jaké země by rád vyjel (Indie): „*Původně jsem měl jet dokonce do Indie, ale to nakonec nedopadlo, protože v tu dobu AIESEC nepodporoval cesty do Indie z důvodu bezpečnosti. V době, kdy jsme ukončili toto jednání, tak jsem zjistil, že existuje nějaká Srí Lanka a našel si dvě potencionální stáže. A na jednu z nich odpověděl a asi po týdnu jsme se domluvili. Šlo to velice rychle a hladký proces.*“

Průběh dobrovolnictví

Dobrovolnická služba, realizovaná respondenty, neměla zcela očekávaný průběh, což bylo velkou měrou dáno tím, jak byli respondenti připraveni na tuto službu ze strany vysílající organizace AIESEC.

Komunikační partnerka KP2 uvedla: „*Nikdo tam na mě na letišti nečekal! Byli jsme s organizací domluvení, že tam bude čekat odvoz a budu mít zařízené ubytování, a ono nic. Bohudík jsem se dovolala do školy, kde jsem měla pracovat a přijel pro mě sám pan ředitel a prvních pár dní jsem bydlela u jeho rodiny, a pak mi domluvili ubytovnu s dalšími dobrovolníky z jiných programů, a to bylo v pohodě.*“

Kromě organizačních obtíží zmiňovali respondenti určité rozčarování nad tím, že ne každý, kdo na místě působil jako dobrovolník, měl motivaci pomáhat místním či obecně rozvojové zemi. Oba komunikační partneři se setkali s tím, že na místě byli někteří dobrovolníci, jejichž hlavní motivací bylo pořídít si zajímavé fotografie, přivést domů suvenýry apod. Chyběla vzájemná spolupráce v případě některých jednotlivců, což ztěžovalo práci na místě. Komunikační partnerka KP2 zmiňovala problematickou spolupráci s jedním kolumbijským dobrovolníkem, který se stranil kolektivu: „*Myslím si, že čekal, že tam vyřeší nějaké svoje charakterové problémy, že se okolí o něj bude starat a zajímat,*

a přitom to dobrovolnictví je přesně obráceně. Že ty se staráš a zajímáš o někoho, kdo potřebuje pomoc.“ V závěru dobrovolnictví „nedělalo dobrotu být s ním ve skupině nebo na ubytování. A ke konci jsme musely narychlo za něj přebírat výuku, takže vlastně nám práci přiděloval a bylo mu to jedno. Po pár dnech odněkud přijel, spousta suvenýrů a dárků a s nikým se nebavil.“

Postupně se také utvářely představy komunikačních partnerů o tom, jak by mělo být dobrovolnictví v rozvojových zemích realizováno. Komunikační partneři usilovali o to, aby co nejvíce místním pomohli, nicméně začali si uvědomovat, že jejich pomoc je poměrně malá, byť je významná pro jednotlivce: „*Čím déle jsem tam byl, tak tím víc jsem pozoroval a uvědomoval si, že si ta země musí pomoci sama. Že když někomu pomáháš na individuální úrovni, tak je to pěkné na Instagram, je to pěkné na Facebook, že pomáháš někde na druhé straně polokoule a asi i ano, ty pomůžeš tomu jednomu konkrétnímu člověku v té cílové zemi, ale nic vlastně neřešíš. Cílem by nemělo být pomoci jedinci individuálně, ale celkově změnit tu mentalitu uvažování celé komunity.“ (KP1).*

Komunikační partneři si postupně přivykali na místní kulturu, byť zprvu zažívali kulturní šok, který ovšem nebyl nutně negativní: „*Bylo to poprvé, co se mi stalo, že jsem šel ulicemi města narvaných lidmi, kteří byli všude kolem mě, a přesto jsem se cítil absolutně bezpečně. Nezažil jsem nikde jinde tolik lidí na jednom místě, kteří byli tak uvolnění, tak otevření a ochotní Ti pomoci, že Ty, když kudykoliv chodíš, tak nikdy nemáš pocit, že jsi sám, anebo, že jsi někde opuštěný. Kudykoliv se kohokoliv můžeš zeptat, vlastně na cokoliv a oni Ti ještě moc rádi pomohou. S čímkoliv. To byl pro mě takový šok, že já jsem se tam občas i v dobrém rozbřečel, když jsem si mohl užít tento fakt. Pro mě opravdu uvolňující záležitost. A ten negativní je takovej, že na Srí Lance pořád hodně hrají na segregaci na muže a ženy, sice to není tak silné jako v Indii, ale je to stále obrovský rozdíl vůči Evropě. Poprvé se vlastně cizí muž a cizí žena vidí až na vysoké škole. Já jsem tam viděl ty kluky, jak vlastně vůbec nevědí, jak se k dívkám chovat a nevědí co mají dělat. Jsou tam nějaké zažití tradice a zásady, které mají, ale opět, co se týče toho přístupu k informacím.“ (KP1).*

O genderových stereotypech a diskriminaci žen hovořila i komunikační partnerka KP2: „*co bylo největším přínosem mě pro tu školu, tak řeknu narovnávání vztahů mezi klukama a holkama. Holky se přestaly vrstevníkům bát a kluci je začali brát jako sobě rovné a takové parťáky na všechny aktivity. Je mi jasné, že až se dostanou do puberty, tak se to všechno zase změní, ale když ten vztah mezi pohlavími bude špatně nastaven už od mala, od začátku se těžko zpraví, zatímco takto je šance, že až vyrostou, tak to bude lepší.“*

Komunikační partneři byli spokojeni s tím, jak se dobrovolnictví zhostili a jak jejich práce v rozvojové zemi probíhala. I když do země vyjeli s jinými očekáváními, to, jakým způsobem nakonec místním pomáhali, hodnotili velmi kladně, v kontextu toho, jaké možnosti pomoci dobrovolník má.

Původní motivace

Původní motivace k dobrovolnictví byla u komunikačních partnerů poměrně obecná či spíše romantická: „*Chtěl jsem poznat svět a chtěl jsem vědět, jaké to je žít v jiné zemi, kde je úplně jiná mentalita než tady v Čechách. To byla pro mě asi ta nejzásadnější motivace.*“ (KP1), „*Musíš cítit takovou tu vnitřní potřebu pomoci někomu, kdo podle Tebe nemá tolik štěstí. Já to brala tak, že toho vlastně moc neumím, ale to málo co ano, v tomto případě angličtinu, můžu jet předávat někomu, kdo o to bude mít zájem. Jasně, mohla jsem si najít brigádu za kasou někde a asi i vydělat víc, ale já chtěla něco netradičního, a ještě s dobrým pocitem. A proč rozvojová země? Protože těm ekonomicky silným zemím bych asi neměla moc co předávat.*“ (KP2).

V zásadě se tedy jednalo o potřebu pomáhat potřebným, ale též se jednalo o možnost určité seberealizace, uplatnění vlastních schopností a dovedností: „*Hlavní motivací pro mě bylo vzdělávání a otevírání možností někomu, kdo je má třeba uzavřené. Poté, co jsem si vyslechl přednášky předchozích dobrovolníků, tak to pro mě to byla úplně nejvíce ta výchova těch dětí, o kterých mi říkali. A ono to bylo i dost spojené s tím, že tyto země nemají dostatek mnoha věcí, a to pak ovlivňuje jejich mentalitu. Ta je poté dost omezená tím, jaké informace se k nim dostávají a odkud. Nemyslím to v negativním slova smyslu, ale spíše jako že nedostupnost informací ve velké míře ovlivňuje jejich občanskou společnost. A mým cílem nebo přáním bylo jim ukázat vícero směrů a možností, tak aby i oni sami ve své hlavě si uvědomili, kolik mají možností chování, přemýšlení a uvažování. Každý jsme definováni svým prostředím a když se to naše prostředí nerozšíří nebo alespoň se nerozšíří informace o možnostech mimo to naše prostředí, tak se nikam neposouváme. A nejlepším nástrojem boje proti tomuto je vzdělávání.*“ (KP1).

Proměna motivace

Původní motivace se však proměňovala, a to v návaznosti na popsaném průběhu dobrovolnictví: „*Když jsem tam odlétala, tak se nebojím říct, že jsem byla hodně naivní v představě, jak to celé bude probíhat. Myslela jsem si, že tam budu zachraňovat a pomáhat dětem od chudoby a hladomoru, ale ony tam byly docela v pohodě. Jo, byla to škola na srovnatelné úrovni jako u nás na starších vesnicích, většina dětí měla vlastní mobil,*

značkový oblečení a tak. Moc se jim nechtělo učit, ale to jsme s ostatními holkami stážistkami do nich postupně vtloukly a něco z té angličtiny je naučily... Hodně se ta moje motivace vyvíjela během té doby, nejprve od pomáhání od chudoby a hladomoru přes genderové stereotypy a globální problémy až po konverzace v angličtině, kdy jsem si uvědomovala, jak ze začátku ty mé motivace byly strašně obecné a možná až moc filmové, ale rychle jsem se přeorientovala na to důležité a pragmatické a soustředila se na to. Takže takto se moje motivace vyvíjela.“ (KP2).

Podobně KP1 zmiňoval, že se postupně u něj motivace proměňovala. Za hlavní význam dobrovolnictví považoval tento komunikační partner rozvoj místní komunity, ve smyslu rozvoje schopností a dovedností místních tak, aby si byli schopni sami pomáhat. Dobrovolník by měl na daném místě konat to, pro co byl do rozvojové země vyslán, a teprve pokud zjistí, že jeho přínos může být větší, lze působit i jiným způsobem: „*Musí to být ale správně nastavené v tom smyslu, že oni musejí chtít poznat, jak to chodí i jinde ve světě. Nesmí to být tak, že my, Evropani, jim to tam exportujeme a oni musejí hrát podle našich pravidel. V ten moment si dovedu představit, že se naopak proti nám, dobrovolníkům z Evropy, obrní... Pokud si Tě cílová organizace vybrala na čištění kanálu nebo parku, tak by Tvá motivace měla s tím být spojená, a nikoliv potřeba jim tam jet šířit osvětu. Protože v ten moment se to může obrátit nejen proti Tobě, ale i proti všem budoucím dobrovolníkům. Můžeš tímto ovlivnit komunitu na dlouho dobu dopředu. Pokud je Tvá motivace měnit stereotypy a společnost, tak dle toho je třeba i vybírat stáže na to zaměřené – AIESEC nabízí běžně na výuku globálních problémů nebo diverzitu, tam si myslím, že to patří. Pokud jedeš jako dobrovolník pomáhat učit základy IT na základní školu, měla by být Tvá motivace zase trochu jiná.“*

Dle tohoto komunikačního partnera KP1 by se tedy dobrovolník měl ve své motivaci k dobrovolnické službě v rozvojové zemi ztotožnit s tím, co je od něj očekáváno vysílajícím dobrovolnickým centrem a též co je od něj očekáváno na daném místě. Motivace tohoto dobrovolníka se proměňovala na základě jeho zkušenosti i znalostí, které v problematice dobrovolnictví v rozvojové zemi získával.

Potřeba zabývat se motivací dobrovolníků

Oba komunikační partneři se shodovali v tom, že je zapotřebí, aby se dobrovolnická centra, resp. organizace, které vysílají dobrovolníky do rozvojových zemí, zabývaly motivací osob, které chtějí v těchto zemích působit jako dobrovolníci. To se v praxi ne vždy děje, což může vést následně k tomu, že pomoc v rozvojové zemi není vítána.

Při zohlednění tohoto faktoru lze také předejít možným zklamáním dobrovolníků. Primárně však má pozornost věnovaná motivaci k dobrovolnictví význam pro samotnou vysílající organizaci, která může rozpoznat, zda je vhodné danou osobu do rozvojové země vyslat, případně jaký program je pro ni nejvhodnější. Dobrovolník reprezentuje vysílající organizaci, ale též obecně danou zemi či Světový sever. Pokud získají lidé v rozvojových zemích negativní pohled na tuto pomoc, mohou ji odmítat – tato pomoc je však pro ně důležitá, ovšem musí být uplatňována dle toho, co tyto země skutečně potřebují.

Přínos dobrovolnictví pro rozvojovou zemi

Dle komunikačních partnerů potřebují rozvojové země poznat, že je možné žít odlišným způsobem a že změna spočívá nikoliv ve vnější pomoci, ale ve změně uvažování a chování místních, komunit.

Setkání s lidmi z Evropy či jiných zemí umožňuje místním rozvinout určité schopnosti, získat nové dovednosti, znalosti, nicméně je nutné pracovat s celou komunitou, pomáhat celé komunitě, nikoliv jednotlivcům: *„Jelikož jsme si k dětem, byly to tři třídy, věkově by to odpovídalo naší druhé, třetí a čtvrté, utvořily fakt pevný vztah, tak jsme s nimi trávily i čas mimo pracovní dobu. Chodily s nimi hrát basketbal, kriket, na výlety, malovaly, probíraly světové problémy a tak dále. Hodně se tam bojuje proti stereotypům, hlavně těm genderovým, takže tam jsme snad zasadily trochu správného vývoje... my se tu mohly čtyři měsíce snažit, ale když jejich okolí a rodina je do toho původního špatného nerovnocenného vztahu rychle vrátí, tak to bylo vše k ničemu. Proto jsme pořádaly i takzvané rodinné dny, kdy jsme sezvaly všechny rodiny dětí a hráli společně hry tak, aby si všichni byli rovni a snažily se to naučit i jejich okolí. Protože to jejich okolí je nejvíce formuje... Největší problém byl s pubertáky, což byly většinou jejich starší sourozenci, a pak s těmi takovými středně postavenými rodinami, kde bylo hodně vidět, že ty role jsou rozdané a hrají si na něco, co nejsou. Když dorazili členové rodiny, která byla úplně chudá a stěží měli na jídlo, tak byli otevření, úsměv od ucha k uchu, vše chápali, do všeho se zapojovali a byla radost se s nimi potkávat. To samé zase rodiny ultra bohatých, tam to bylo podobně vidět. Největší potíž byla s tou střední vrstvou, která zrovna teď v Indonésii je na vzestupu.“* (KP2).

Obdobně uvažoval i KP1: *„když se podívám na tu Srí Lanku jako celek, tak je vidět, že je tady spousta zdravých vzorců uvažování, které tam jdou implikovat a měly by se tam přenést, aby se ta země měla konečně lépe.“*

Přínos dobrovolnictví pro dobrovolníka

Přínosů pro dobrovolníka je více, ne vždy jsou v souladu s tím, co by potřebovala rozvojová země. Velmi často jezdí dle komunikačních partnerů do rozvojových zemí lidé, kteří se snaží vyřešit své vnitřní problémy, což se ovšem většinou dle těchto komunikačních partnerů neděje.

Samotní dobrovolníci často také touží cestovat, získat zajímavé cestovatelské zážitky, rozšířit své jazykové znalosti, poznat nové přátele apod. To se většinou daří a sama KP2 uváděla, že přibližně z 20 % u ní tato motivace byla a též se jí podařilo daný cíl naplnit, a to jak v rámci dobrovolnické stáže, tak i později, když po skončení stáže cestovala po jiných zemích.

Tím, jak se motivace průběžně v rámci dobrovolnictví mění a v zásadě není jedna jediná, není problematické, pokud chce dobrovolník získat v rámci stáže i přínos pro sebe – existovat může vedle sebe více forem motivace, nicméně jak zdůrazňoval KP1, vždy by měla převažovat motivace pomoci rozvojové zemi, místním, což také obnáší práci dle potřeby, konkrétní pomoc, která je od dobrovolníka očekávána.

Potřeba změny v koncepci dobrovolnictví

„Cílem by nemělo být pomoci jedincovi individuálně, ale celkově změnit tu mentalitu uvažování celé komunity. Jaké procesy, které se tam dělají možná nejsou užitečné, třeba dáme příklad kanalizace. Na většině Srí Lanky stále nefunguje kanalizace a odpadní systém, Ty tam prostě můžeš jednoduše kamkoliv přijít a začít kydat skládku. A pak jedinci se to snaží uklízet. Jenže to řeší důsledek a nikoliv příčinu. Ideální by bylo, kdyby jako dobrovolníci vyjížděli inženýři, kteří jim pomohou postavit kanalizaci, která bude ve finále pomáhat tisícům a tisícům lidem a vykonají tak mnohem víc.“ (KP1).

I když nebylo cílem rozhovorů zjišťovat, do jaké míry byli komunikační partneři spokojeni s tím, jak bylo dobrovolnictví koncipováno, značný prostor věnovali oba komunikační partneři právě možnostem změny, a to jak v koncepci dobrovolnictví v rozvojových zemích, tak i tom, jak fungují dobrovolnická centra či obecně organizace, které vysílají dobrovolníky do rozvojových zemí.

Dobrovolnictví by dle komunikačních partnerů mělo být dobře nastaveno hned v úvodu, tedy organizace by měly vědět, jaká pomoc je v zemi potřebná, a tu také zprostředkovat. Zapotřebí je také dobře vybírat dobrovolníky, a to ve smyslu určité adaptace na změny, otevřenosti vůči změnám, značné odolnosti vůči zátěži. Dobrovolníci by měli

dobře znát zemi, do které vyjíždí, vědět, jaká tato země je, co očekávat. Důležitá je tedy připravenost dobrovolníků na tuto práci – jako příklad dobré praxe lze považovat práci KP2, která nezůstala pouze u toho, aby učila děti angličtinu, k čemuž také do země vyjela, ale rozhodla se vytvářet různé aktivity pro děti, jejich rodiny, celou komunitu, tedy zprostředkovat komunitě, jak lze jinak přistupovat k dětství a rozvoji dětí, jako budoucnosti země.

Potřeba změny v organizaci dobrovolnictví

Především je však dle komunikačních partnerů zapotřebí, aby vysílající organizace pracovaly jinak. Negativně se oba komunikační partneři vyjadřovali k přípravě na dobrovolnictví ze strany organizace AIESEC: dle KP2 je zapotřebí, aby se dobrovolníkům dostávalo jak pravdivých a přesných informací o tom, jakou práci budou v rozvojové zemi vykonávat, jaká pomoc jim bude zajištěna, následně musí být vše splněno, což se tedy v případě KP2 nestalo.

Komunikační partnerka také uváděla, že nebyla vhodně vybrána na danou pozici: *„Na takové stáži měl letět někdo s více pedagogickými zkušenostmi nebo dovednostmi. My se to učily za pochodu, a hlavně ze začátku jsme v tom plavaly a ty děti to i určitě poznaly. Jen s námi vycházely fakt dobře, proto se to otočilo a ke konci si myslím, že nás fakt milovaly a nechtěly nechat odjet. Jestli bych tady mohla něco doporučit, tak by to bylo lepší organizace a podávání informací ze strany vysílané organizace. Informace, co jsem dostala, se diametrálně lišily od reality. Na druhou stranu mě to naučilo improvizovat a plavat mezi žraloky, jak se říká.“*

Komunikační partnerka KP2 také uváděla, že jí chyběl předodjezdový seminář, v němž by mohla získat potřebné informace jak o náplni práce, tak i o způsobu organizace pomoci a jednání s koordinátory z AIESEC a též s koordinátory v dané zemi. Tímto způsobem by také bylo možné dle KP2 předejít případným problémům, tedy tomu, že následně nebude zvolen vhodný dobrovolník: *„To jsme pořád v tom začarovaném kruhu, kdyby předvýjezdové semináře byly k něčemu, tak už koordinátoři v té dané zemi by si všimli, že dotyčný asi nebude úplně nejlepším dobrovolníkem a může vlastně i skupině ublížit. Pomohlo by to vlastně všem stranám, komunitě v cílové zemi, ostatním dobrovolníkům, vysílací organizaci i jemu samotnému... co navrhuji zlepšit, je informovanost o dobrovolných stážích a taky předávání informací o cílové zemi před odjezdem. Já toho hodně o Indonésii věděla dopředu, ale ostatní holky si občas pletly Indii s Indonésií.“*

Komunikační partner KP1 se též zaměřoval na vhodný výběr dobrovolníků, s organizací dobrovolnictví neměl problém. Nicméně jak již bylo uváděno, tento komunikační partner by uvítal, aby bylo dobře analyzováno, jaký dobrovolník je na dané stáži potřebný, a to s ohledem na rozvoj komunity „zezdola“, tedy vlastními silami, místními (viz získání inženýra pro vytvoření kanalizace a edukaci místních v tomto ohledu, namísto osob, které budou řešit jen následky), a dle toho by pak byly na místo vysíláni již vhodní dobrovolníci.

Dle tohoto komunikačního partnera by také bylo žádoucí celkově koncipovat odlišně způsob dobrovolnictví v rozvojových zemích: *„Zjednodušil bych cestu pro ty, kteří se rozhodnou, že chtějí vyjet na stáž do rozvojové země. Protože to není úplně jednoduchý proces. Internet se hemží podvodníky, kteří si účtují nemalé poplatky za zprostředkování dobrovolnických stáží. My studenti to máme o dost jednodušší díky organizacím jako AIESEC, ESN Buddy System atd. Pokud nejsi student, tak si myslím, že lidé znají Člověka V Tísni, Lékaře Bez Hranic a tím to končí. A s nimi to není jednoduchý proces také, dovedu si představit, že to v někom dokáže tu motivaci úplně zabít.“*

Tento komunikační partner navrhoval, aby byla zřízena *„jednoduchá webová stránka, kde by byly stáže vypsané a cílová země. Takový jobs.cz nebo prostě jako jsou inzeráty v Kauflandu. A bylo by to od nějaké ověřené entity, Ministerstva sociálních věcí nebo Člověka v Tísni a lidé by si tam přečetli na jako dlouho, o čem by to bylo, kam by to bylo a pokud jsou správně motivováni, tak se přihlásit tady a tady. Pak by byl nějaký přihlašovací proces, kde by si tě proklepli, jestli jsou Tvé motivace správné.“*

Přínos pomoci dobrovolníků v rozvojové zemi je tak značně závislý na tom, jak je tato pomoc koncipována ze strany vysílajících organizací. Tyto organizace také mohou značně ovlivnit to, s jakou motivací do rozvojových zemí dobrovolníci jezdí.

5.3 Shrnutí výsledků výzkumu

V popsaném výzkumu byla analyzována motivaci dobrovolníků, působících v rozvojových zemích. První výzkumnou otázkou bylo zjišťováno, jaká je motivace dobrovolníků k působení v rozvojových zemích.

Z výzkumu vyplynulo, že oslovení respondenti pocítovali silnou potřebu pomáhat, často přímo potřebu pomáhat v rozvojových zemích. Nicméně jejich motivace byla směsicí více motivů či někteří respondenti se v tomto zaměření motivace lišili. Motivací tak byl nezřídka i prospěch samotného dobrovolníka (naucit se cizí jazyk, poznat sám sebe, získat nové dovednosti, mít zajímavé zážitky).

Při analýze dílčích motivů bylo zřejmé, že respondenti považovali za důležité pomáhat, ve smyslu křesťanské pomoci (24 respondentů) či občanské odpovědnosti (20 respondentů), stejně tak ale vnímali, že jim tato zkušenost dává možnost zorientovat se více ve svém životě, případně i nalézt smysl svého života či dalšího směřování (24 respondentů). Stejnou měrou (30 respondentů) bylo zmiňováno přání pomoci konkrétním lidem, dané zemi, ale též přání více se naučit cizí jazyk. Pokud se měli respondenti rozhodnout, co pro ně bylo více důležité, zda pomoci dané zemi, nebo lidem v této zemi, převažovala tendence pomoci rozvojové zemi (84 %).

Za významné lze považovat zjištění, že se motivace respondentů k této aktivitě odvíjela z jejich vnitřního puzení než z toho, že by rozuměli tomu, jakou pomoc rozvojové země potřebují – jen 56 % respondentů získávalo v tomto ohledu informace. Z těchto výsledků tak vyplývá, že motivace oslovených respondentů odrážela primárně osobnost daných mladých lidí, vedla k chování, které přinášelo především prospěch jim samotným, ve smyslu uspokojení své vnitřní potřeby, byť tato potřeba mohla být potřebou pomáhat druhým, tedy těm, kdo takovou pomoc potřebují. Motivace oslovených respondentů příliš nevycházela z myšlenky, že ve světě existuje určitá nespravedlnost, že stav zemí Světového Jihu je důsledkem prosperity zemí Světového Severu, resp. především dřívějšího uvažování předních představitelů zemí Světového Severu, že je Světový Sever určitým způsobem nadřazený Světovému Jihu. Problematika rozvojových zemí byla v motivaci dobrovolníků značně opomíjena, stávala se pouze nástrojem, jak realizovat své představy o tom, jak dále žít, jak vyplnit určitý čas (po skončení studia) či jak vyřešit nepříznivý stav (přežívání v neuspokojivém zaměstnání, pocit nedostatečnosti vůči druhým apod.) nebo zvýšit své šance na lepší život (získat v souvislosti s dobrovolnictvím nové zkušenosti, dovednosti, zajímavou položku do životopisu).

Druhou výzkumnou otázkou bylo zjišťováno, jak se proměňovala motivace respondentů během jejich působení v rozvojové zemi.

I když respondenti většinou uváděli (88 %), že se jejich motivace nijak výrazně neproměnila, z výsledků vztahujících se k této otázce vyplývalo, že tomu tak zcela nebylo, což také potvrzovali komunikační partneři, s nimiž byly vedeny polostrukturované rozhovory. Tím, jak respondenti v dané zemi působili, si většinou začínali více uvědomovat, jak lidé v těchto zemích žijí, proč tak žijí a co potřebují. Jejich motivace k dobrovolnictví tak byla více ovlivněna prostředím, v němž se nacházeli, tím, jakou pomoc rozvojové země potřebují. Pokud tedy byla původní motivace dobrovolníků označena jako vycházející

z jejich vnitřního puzení, v souvislosti s výkonem dobrovolnické služby byla mnohem více v souladu s tím, jaká pomoc je v rozvojových zemích zapotřebí.

Tato proměna byla patrná i z chování respondentů v dané zemi. Do dané země přijeli respondenti s určitým „úkolem“, vyplývajícím z toho, jak byla jejich dobrovolnická služba koncipována (administrativa, vzdělávání dětí, technická pomoc, osvěta apod.). Oslovení respondenti však začali stále více provádět to, co místní nejvíce potřebovali – budovali komunitu, rozvíjeli u místních smysl pro vzdělávání atd.

Mnohdy respondenti uváděli, že pocítovali určitou bezmoc v tom, jak dané zemi nebo lidem v ní pomoci („*Na konci jsem došla k závěru, že jedinec vlastně nic nezmění.*“). Motivace pomáhat se proměňovala, vykazovala určitou křivku s propady a nárůsty („*Ale potom na konci, keď sme prišli na celý víkend na tú školu, maľovali sme lavice, steny, balili deťom školské tašky s novými pomôckami,... tak tam mi motivácia zas stúpila na maximum.*“).

Pokud respondenti uváděli, že se jejich motivace proměnila, příčinou byla neznalost: vlastního Já (6 %) či problematiky rozvojových zemí (7 %). Negativní vliv ovšem měla též skutečnost, že ne vždy se respondentům v rozvojové zemi dostalo toho, co jim bylo vysílající organizací přislíbeno.

Přestože většina respondentů (76 %) uváděla, že se obsah jejich motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi, ve smyslu toho, jaká by tato motivace měla být, nijak nezměnil, při bližším zkoumání a z porovnání předchozích odpovědí vyplynulo, že se respondenti mnohem více klonili k tomu, že by do rozvojové země měl jet jedinec v roli dobrovolníka především s potřebou pomáhat, neboť je to správné a jedná se o určitou morální povinnost (38 respondentů).

Třetí výzkumnou otázkou bylo zkoumáno, jaký přínos spatřují dobrovolníci v rámci svého působení v rozvojové zemi. Lze kladně hodnotit, že i přesto, že do rozvojových zemí vyjížděli dobrovolníci většinou bez obeznámenosti toho, jaké tyto země jsou, co potřebují (často se jednalo o romantické představy pomoci chudým dětem, trpícím hladem apod., což bylo v rozporu s tím, v jaké životní situaci se skutečně místní nacházeli), při zodpovězení toho, co by mělo být přínosem v rámci dobrovolnické služby v rozvojových zemích, uváděli respondenti, že by mělo být usilováno o zlepšování situace místních, dané země, posléze už dokáže země či místní situaci zvládnout (26 %), případně že je zapotřebí posílit kompetence místních a vést je k participaci na změně (23 %). Nejvíce respondentů (41 %) uvádělo, že se jedná o kombinaci obou těchto přístupů.

Osobní přínos spatřovali respondenti zejména v konkrétní pomoci (budování různých objektů, technické pomoci, konkrétní pomoci místních, zprostředkování náhledu na jiný životní styl, možnosti občanů Evropy atd.). Jak bude dále diskutováno v následující kapitole, takto koncipovaná pomoc může být vnímána jako nedostatečná či malá, sami respondenti zmiňovali, že patrně příliš dané zemi nebo místním nepomohli, pociťovali již zmiňovanou bezmoc, ovšem tato pomoc, daná blízkým setkání dvou lidí z různých kultur, může být tou nejlepší pomocí místním či rozvojovým zemím.

Je možné, že toto podceňování vlastního přínosu či jeho hodnocení jako malého bylo dáno i tím, že si respondenti uvědomovali, jaký benefit měli oni sami z dobrovolnictví v rozvojové zemi: zmiňováno bylo nalezení či poznání sebe sama (17 respondentů), dobrý pocit z pomoci (16 respondentů), získání nových přátel (15 respondentů) či získání nových znalostí s dovedností (14 respondentů). Jeden z respondentů uvedl: *„Zcela sobecky si myslím, že stáž přinesla více mě než já rozvojové zemi. U mě byla hodně potřeba změny a tu jsem dostal.“*

Všichni respondenti se shodovali v tom, že je důležité zabývat se motivací k dobrovolnictví předtím, než jedinec zvolí tuto roli, zkušenost: *„Uvědomit si, proč chci vycestovat do rozvojové země, je potřeba, protože být pak v té zemi je hodně emočně náročné. Není chybou si přiznat, že tím chci prospět sám sobě. Je ale důležité, aspoň teda podle mě, si ještě před odjezdem ujasnit, co mě k této cestě vede. Mohu si to závčas rozmyslet, nebo aspoň vím, k čemu se vrátit – co jsem chtěl, jak mi teď je, proč to tak je. Je to hlavně o odpovědnosti k těm lidem, se kterými tam přijdu do kontaktu a taky vůči organizaci, která mě do země vyšle.“*

Respondenti uváděli, že jim tato zkušenost přinesla zejména porozumění problematice rozvojových zemí, posílila jejich potřebu pomáhat, ať již mimo vlastní zemi, či v rámci České republiky. Více respondentů uvádělo, že již pravděpodobně tuto roli opětovně nezvolí, ovšem budou usilovat o osvětu, pomoc jiným způsobem.

Lze tedy shrnout, že dobrovolnická služba v rozvojové zemi značně ovlivňuje osobnost dobrovolníka, jeho přístup k problematice rozvojových zemí, pomáhání druhým, vnímání sebe sama. Výzkum byl zaměřen primárně na motivaci dobrovolníků, její změnu, spojitost s možností pomoci rozvojovým zemím. Nicméně při analýze získaných odpovědí vyplynulo, že na téma motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi je patrně zapotřebí nahlížet globálněji, resp. zejména ve vztahu k pomoci rozvojovým zemím. V centru pozornosti by nejspíše neměl stát dobrovolník, ale rozvojová země a její obyvatelé. Toto zjištění je reflektováno v následující kapitole.

6 DISKUSE

Jak bylo uvedeno v rámci shrnutí výsledků výzkumu, respondenti vykazovali směsici různých motivů, které je přivedly k roli dobrovolníka v rozvojové zemi. Původní, spíše intrinsická motivace, se stávala více extrinsickou, což bylo dáno získanou zkušeností, poznáním problematiky rozvojových zemí, která byla mnohými respondenty před výjezdem do dané země takřka nepoznána. Nutno ovšem podotknout, že výzkum byl proveden retrospektivně – vhodnější by bylo zkoumat proměnu motivace před vyjetím do rozvojové země a po návratu z ní. Případná proměna motivace je tak značně ovlivněna vzpomínkami respondentů a komunikačních partnerů, současnou situací, je subjektivní a nelze ji považovat za prokázanou. Nicméně i Kárová (2016: 68) dospěla k obdobnému výsledku: i s ohledem na dosavadní vědecké poznatky dle této autorky platí, že motivace dobrovolníka je i v úvodu, před samotnou cestou, směsicí motivace altruistické a egoistické. V průběhu působení v rozvojové zemi se často více polarizuje, přičemž záleží na osobnosti dobrovolníka (jeho hodnotách apod.), a též např. na délce dobrovolnické služby.

Dle studie společností Comhlámh, finep, INEX-SDA, dobrovolnické záležitosti (2018: 13-15) se motivace k dobrovolnictví proměňuje také s časem: tradičně bylo dobrovolnictví v rozvojových zemích spojeno s rozvojem míru a místních komunit. Nově, a to v návaznosti na komerční dobrovolnictví (voluntarismus, krátkodobé formy dobrovolnictví), se častěji objevuje i motivace egoistická, která ovšem může být přínosná i pro samotnou rozvojovou zemi a její obyvatele. To, co se jeví jako nejvíce užitečné, je vzdělávání místních či obecně multikulturní a globální vzdělávání. Z tohoto hlediska pak profitují z dobrovolnictví obě strany – rozvojové země i dobrovolníci. Ovšem tato studie zároveň upozorňuje na existující problém – pokud absentuje dostatečné vzdělávání dobrovolníků v problematice rozvojových zemí, a to před odjezdem, během pobytu i po něm, může dobrovolnictví, zejména tedy dobrovolnictví krátkodobé (tj. do 8 týdnů), podporovat „zažité koloniální a imperialistické stereotypy... a vyprodukovat tak pohled na rozložení světa, který následuje ty nejzjednodušenější ideje o rozvoji“ (Simpson, 2004, in Comhlámh, finep, INEX-SDA, dobrovolnické záležitosti, 2018: 14).

K tomuto zjištění, resp. k významu vzdělávání dobrovolníků ještě před výjezdem do rozvojové země, dospěli oba komunikační partneři, s nimiž byly vedeny rozhovory. Tito bývalí dobrovolníci zdůrazňovali, že motivace dobrovolníka zcela jistě může být „sobecká“, ve smyslu přání získat nové zážitky, dovednosti, zlepšit znalost cizího jazyka, nesmí však převažovat. To se však často v praxi děje, a to právě proto, že nejsou dostatečně zkoumány

motivace dobrovolníků před jejich odjezdem do rozvojové země, resp. jsou to dobrovolnická centra, která příliš nezkoumají motivaci dobrovolníků. Někteří dobrovolníci by mohli být dovedeni k poznání, že pro ně tato zkušenost není vhodná, zejména pak není vhodná pro danou rozvojovou zemi. Možností by bylo zvolit dobrovolnický program odpovídající charakteristikám a potřebám dobrovolníků. To se však v praxi neděje a dle komunikačních partnerů tak běžně odjíždějí do rozvojových zemí lidé (nejen z České republiky), kteří netuší takřka nic o zemi, do které jedou, stejně jako nerozumí problematice rozvojových zemí (propojení dvou světů – Světového Jihu a Světového Severu).

Stává se tak, že dobrovolníci nerozumí situaci, v níž se rozvojová země ocitá – dělí svět na země chudé (rozvojové země) a bohaté, vyspělé (státy, jako je Česká republika), aniž by si uvědomovali, že se jedná o dvě strany téže mince – to, že lidé ze Světového Severu mohou mít morální pohnutky a možnosti realizovat dobrovolnickou službu v rozvojové zemi je dáno stejnými mechanismy, které totéž znemožňují příslušníkům Světového Jihu (Simpson, 2004, in Comhlámh, finep, INEX-SDA, dobrovolnické záležitosti, 2018: 15). I v námi realizovaném výzkumu zmiňovali někteří respondenti, jak si uvědomují, že se mají v České republice dobře – přijíždějí z rozvojové země s tímto poznáním, zároveň však většinou uváděli, že o to více pociťují potřebu pomáhat tam, kde je to potřeba: především ve prospěch rozvojových zemí, ale též potřebných v České republice. Kárová (2016: 115) ve svém výzkumu dospěla k obdobným zjištěním. Přítomen může být i *ponávratový šok*, kdy může být pro dobrovolníka obtížné začlenit se mezi blízké a znovu být součástí své kultury, která se může jevit ve srovnání s rozvojovými zeměmi v mnohém až *nenormální*.

Naše zkoumání motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi bylo vedeno snahou porozumět, jaká tato motivace je, jak se případně proměňuje, jaká jsou případná specifika dobrovolníků ve vztahu k zaměření motivace k pomáhání v rozvojových zemích či vyjetí do rozvojové země jako dobrovolník. V rámci realizace vlastního výzkumu, zejména při vedení rozhovorů s vybranými dobrovolníky a analýze těchto dat, však vyvstávala do popředí otázka, jaká by tato motivace měla být. Nutno zdůraznit, že výzkumný soubor nebyl reprezentativní a rozhovory byly vedeny pouze s dvěma dobrovolníky, tedy data nelze generalizovat, nelze z nich činit platné závěry. Přesto v komparaci s odbornou literaturou a výzkumy na toto téma, kterých ovšem dosud není příliš mnoho, lze konstatovat, že se jako klíčová jeví koncepce dobrovolnictví v rozvojové zemi, ve smyslu vhodného koncipování této formy pomoci rozvojovým zemím. Primární by nemělo být to, jakou motivaci má jedinec k dobrovolnictví v rozvojové zemi. Mnohem důležitější je to, zda je tento fenomén skutečně pojímán tak, aby lidé, kteří vyjíždí pomáhat jako dobrovolníci do rozvojových

zemí, pomáhali místním a dané zemi. Naše pozornost se tak postupně obracela spíše k tomu, jak dobrovolnická centra či vysílající organizace přistupují k dobrovolnictví v rozvojové zemi, jaké dobrovolníky do těchto zemí vysílají, jak s nimi pracují před odjezdem, po odjezdu.

Tiraieyari a Kraus (2018: 638-640) konstatují, že se liší v motivaci k dobrovolnictví v rozvojových zemích lidé z Evropy či z USA a lidé z Asie. U mladých lidí z Evropy nebo USA, což jsou také země, v nichž byla nejvíce motivace k dobrovolnictví v rozvojových zemích dosud zkoumána, převažuje dle dosud zjištěných poznatků motivace získat nové znalosti, dovednosti, a to zejména pro budoucí profesní dráhu. Zjištěna byla též motivace vytvořit si novou vztahovou síť, opět často z důvodu přínosu pro pracovní oblast. Jako třetí hlavní forma motivace bývá uváděn vliv blízkých (rodiny, přátel). Druhou velkou oblast pak tvoří motivace jako morální povinnost, potřeba pomáhat druhým, dobrý pocit z pomáhání. Autoři provedli vlastní studii na vzorku 1 000 vysokoškolských studentů z Malajsie, absolvujících vzdělávání v různých oborech (od technických až po humanitně zaměřené), z nichž více než polovina měla zkušenost s dobrovolnictvím. Zjišťována byla jejich motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi, konkrétně formou práce v zemědělství v rozvojových zemích. Z výzkumu vyplynulo, že motivace k této formě dobrovolnictví souvisela s pozitivním postojem vůči této formě pomoci a dále s kladným přijetím a podporou ze strany blízkých. Autoři studie poukazují na rozdíl mezi zeměmi Evropy a USA (individualistická společnost) a asijskými zeměmi (kolektivní společnost), které mohou zapříčiňovat odlišnost v motivaci k dobrovolnictví v rozvojových zemích: v evropských zemích či v Severní Americe je kladen větší důraz na osobní úspěch, profesní rovinu, což se může promítat i do toho, že dobrovolníci z těchto zemí často mají motivaci k dobrovolnické službě v rozvojové zemi spojenou s individuálním prospěchem.

Podobně také Grönlund a kol. (2011: 95-100) prokázali na vzorku více než 600 vysokoškolských studentů ze 13 různých zemí (Evropa, USA, Kanada, Japonsko, Indie, Korea či Izrael), že je motivace k dobrovolnictví v rozvojových zemích ovlivněna značně kulturou, v níž jedinec vyrůstá. V tomto výzkumu bylo prokázáno, že dobrovolníci z individualistických kultur (např. USA, Kanada) častěji uváděli jako motiv k dobrovolnictví potřebu (přání) zlepšit si tímto způsobem svůj životopis pro budoucí zaměstnavatele a dále bylo prokázáno, že dobrovolníci z rovnostářských zemí (Finsko, Nizozemí – důraz na rovnost, odpovědnost) častěji uváděli motivy altruistické. Další

hypotézy³ nebyly potvrzeny. Autoři dále uvádějí, že existují další specifika: např. u postkomunistických zemí Východní Evropy, kam patří i Česká republika, bývá dobrovolnictví chápáno jako možnost realizace občanské odpovědnosti, která byla lidem po dobu socialistického zřízení odepřena.

V námi realizovaném výzkumu převažovali respondenti, kteří komunismus nezažili. Objevovale se u nich motivace spojená s rozvojem vlastních schopností, dovedností, přání cestovat, získávat nové zážitky apod., tedy to, co je blízké novým generacím (Y, Z). Yeung Li a Hoi Si (2019: 47) zmiňují, že u příslušníků nejmladších generací je v oblibě voluntarismus (viz kapitola 2.2), ovšem tito autoři jej zcela neodmítají a spatřují v tomto přístupu určitý přínos: jedná se o vhodnou alternativu k hedonistickému turismu, která posiluje otevřenost vůči jiným kulturám, zvyšuje kulturní vnímavost, sounáležitost s druhými, empatii vůči příslušníkům jiných kultur, zvyšuje kulturní povědomí.

Takto také o dobrovolnictví v rozvojových zemích referovali oba komunikační partneři. Uváděli, že jim daná zkušenost přinesla větší vnímavost vůči rozvojovým zemím, jiným kulturám. U místních usilovali o rozvinutí smyslu pro vzdělávání, a to v rámci celé komunity. Snažili se jim předat poznatky o tom, co je funkční – tedy aktivní participace na změně, k čemuž je zapotřebí povědomí o tom, že existují i jiné přístupy k životu, které mohou vést k tomu, že je život snazší, kvalitnější, umožňuje seberealizaci. K tomu je pak nutné posílení vlastních schopností a dovedností, které dávají možnost vystoupit ze zdánlivě neměnného stavu. Dospělí v rozvojových zemích většinou žijí ve špatných životních podmínkách, s odevzdaností, bez perspektivy změny. Takový život však nemusí mít jejich děti. Možnosti změny komunikační partneři lidem v rozvojových zemích nevnucovali. Pouze jim ukazovali, že život může být jiný a předávali jim poznatky a rozvíjeli v nich dovednosti, jak zajistit dětem příznivější budoucnost.

K tomuto poznání však dospěli komunikační partneři sami, vlivem své citlivosti vůči tomu, jak místní žijí, co by mohlo být lepší. Do rozvojové země přijeli pomáhat. Z učení angličtiny se stalo budování komunity. Komunikační partnerka KP2 se rozhodla přenést svoji aktivitu i na rodiče dětí, kterým se snažila předat poznání, že má význam zajistit dětem vzdělávání. Podporovala vzájemnou pomoc místních, nabídla možnosti jiných aktivit s dětmi, než na jaké byli místní zvyklí. Komunikační partner KP1 hovořil o tom, že bylo

³ 1) akcent na vzdělávání ve společnosti mající vliv na motiv učení – tj. získání nových znalostí, dovedností, 2) zdůrazňování dosahování příjemných zážitků – radost, vzrušující život – a spojitost s motivem vyhnout se pocitům viny za to, že se má jedinec dobře, únik od vlastních problémů, 3) spojení mezi konzervativní společností (zdůrazňování sociálního pořádku) a sociálními motivy.

užitečné pomoci odstraňovat následky špatné kanalizace, ovšem efektivnější by bylo, kdyby na místo vyjeli inženýři, kteří by postavili potřebnou kanalizaci a naučili by místní fungovat v tomto ohledu.

U respondentů, ať již těch, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, nebo těch, s nimiž byly vedeny rozhovory, nebylo patrné, že by jejich motivace byla primárně vedena občanskou odpovědností. Spíše lze uvažovat o zvýšeném altruismu a optimismu u mladých dospělých, vyjádřené např. již citátem Churchilla, že *„kdo nebyl ve dvaceti komunistou, nemá srdce. Kdo jím zůstal ve třiceti, nemá rozum“* (Ptáček, Kantorek, 2009: 127). Jeden z nejvýznamnějších českých psychiatrů, R. Honzák, se ve svém článku zamýšlí nad tím, jaký je zdroj altruismu či co je to altruismus, koho lze považovat za skutečně altruistického. Své pojednání shrnuje následovně: *„Ve svém řemesle jsem se potkal se spoustou altruistických lidí. Můj dojem z těch nejkvalitnějších, kteří se nechtěli stát spasiteli, ani tyto aktivity nedělali „na úkor“ svých základních potřeb, ale jaksi navíc, je, že je to prostě bavilo. Asi jako kluky baví hrát fotbal.“* (Honzák, 2011: 138).

O dobrovolnictví v rozvojových zemích referovali nejvíce kladně, a též s uvědoměním si toho, jak by toto dobrovolnictví mělo být koncipováno, právě respondenti, které tato aktivita „bavila“. Rádi by si znovu zažili něco podobného či se rozhodli více se v této oblasti angažovat.

Při zodpovězení otázky, která sice nebyla explicitně stanovena, nicméně nabízí se v kontextu zaměření práce a zjištěných výsledků, a která zní: *Jaká by měla být motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi?* Je možné uvažovat o dvou aspektech: tato činnost by měla dobrovolníky „bavit“, tedy dobrovolníci by měli mít rozvinutou empatii, mělo by jim být blízké pomáhání druhým, zároveň by měli být otevření vůči poznávání jiných kultur, vnímaví vůči jinakosti. Měli by mít silně rozvinutý smysl pro rovné příležitosti všem, měli by být aktivní v oblasti pomoci, schopni vystoupit z komfortní zóny. Důležitá je také flexibilita, kreativita, odolnost vůči zátěži. Všechny tyto charakteristiky následně formují vnitřní, intrinsickou motivaci pomáhat lidem odlišných kultur moci dosáhnout na to, co je samozřejmé pro příslušníky Světového Severu. To zároveň nevylučuje, že by dobrovolníka nemělo těšit poznávat jinou zemi, cestovat, rozvíjet své dovednosti či si přát získat zkušenosti, které pomohou získat zaměstnání, které si přejí a které ovšem patrně u takto zaměřených osob bude silně akcentováno potřebou pomáhat. Druhým aspektem je velmi dobrá obeznámenost s problematikou rozvojových zemí – tedy znát, co patrně může těmto zemím pomoci, jak se chovat v dané zemi, čeho se vyvarovat. Jak uvádí Kašparová (2019: 53), jednou z nejvhodnějších motivací je *„nezachraňovat, ale sdílet a respektovat“*.

Motivaci k dobrovolnictví v rozvojové zemi je zapotřebí dosadit do rámce vysílajících organizací, které jsou značně odpovědné za to, jaká pomoc je rozvojovým zemím nabízena. Mají tedy i odpovědnost za dobrovolníka, byť v mnoha rovinách spíše etickou, nijak právně vymahatelnou. Pokud respondenti vyjadřovali svoji nespokojenost s absolvovanou zkušeností, jednalo se výlučně o to, jak je dobrovolnictví koncipováno. Kritizován byl nevhodný výběr dobrovolníků (tj. nedostatečné zaměření na motivaci k dobrovolnictví v rozvojové zemi) a též podpora a příprava dobrovolníků. Na tyto poznatky je navázáno v závěrečné kapitole, věnované doporučení pro praxi.

7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Doporučení je primárně směřováno k dobrovolnickým centrům či organizacím, které vysílají jedince k dobrovolnické službě v rozvojové zemi. Formulováno je také základní doporučení pro budoucí dobrovolníky i dobrovolníky, kteří již mají zkušenost s dobrovolnictvím v rozvojové zemi. Doporučení vycházejí zejména ze sdělení komunikačních partnerů a detailnějších výpovědí respondentů z výzkumu. Záměrem je poukázat na nedostatky současné koncepce dobrovolnické služby v rozvojových zemích, která může vést k tomu, že je následná dobrovolnická služba v konkrétní zemi v rozporu s tím, co země a její obyvatelé potřebují a jakým způsobem by mělo být přistupováno k pomoci zemím Světového Jihu ze strany zemí Světového Severu.

Doporučení pro dobrovolnická centra (vysílající organizace):

Jak bylo zmiňováno, bylo by žádoucí změnit přístup k výběru dobrovolníků. Důležité je zajistit budoucím dobrovolníkům vhodnou přípravu na tuto činnost a lze také uvažovat o změně koncepce dobrovolnictví.

Vzhledem k tomu, že existuje mnoho nástrojů, jak měřit motivaci, lze považovat za cenné využít některý z nich (např. Schwartzův dotazník PVQ (Portrait Values Questionnaire), který vychází ze zjištěných univerzálních hodnot, existujících mezi lidmi různých národností) k tomu, aby organizace zjistila hodnotový systém uchazeče o dobrovolnickou stáž. Pro oblast motivace existuje dotazník VIF (viz kapitola 4.2). Zmapování hodnot jedince může být podkladem pro podrobnější rozhovor s daným uchazečem na téma motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi, očekávání, které uchazeč v tomto ohledu má. Je zapotřebí tuto oblast (motivaci, hodnoty) dobře zmapovat, neboť dobrovolník, byť nikoliv záměrně a vědomě, může následně rozvojové zemi a jejím místním, obecně též pomoci rozvojové zemi, značně škodit. Dle identifikace motivace jedince k dobrovolnictví v rozvojové zemi lze např. zvolit vhodný program, v němž může přinášet jedinec dané komunitě mnoho užitečného, přičemž benefitem bude takové působení pro obě strany.

Také podcenění přípravy se jeví jako velmi nevhodné. Příprava by měla zahrnovat minimálně jedno setkání s dobrovolníkem, ideálně alespoň dvě či jedno individuální, druhé skupinové, s přizváním osob, které již na dobrovolnickou stáž vyjeli. Obsahem by mělo být obeznámení uchazečů s problematikou rozvojových zemí, včetně předání informačních materiálů, odkazů na vhodnou literaturu. V osobním setkání by mělo být samozřejmostí

zkoumání motivace uchazeče k dobrovolnictví v rozvojové zemi: toto zkoumání by pochopitelně nemělo být koncipováno tak, aby se cítil uchazeč jako nevhodný pro danou zkušenost. Mělo by nastávat poukázání na význam motivace k této činnosti pro potřebnou pomoc rozvojové zemi, místním. V návaznosti na poznání motivace uchazeče lze pak nabídnout vhodnou stáž (tj. v případě motivace cestovat, získat zajímavé zážitky, je možné uvažovat o krátkodobějším pobytu, volit činnosti, které jsou uchazeči blízké. Pokud má uchazeč jako hlavní motivaci získat profesní dovednosti, lze opět volit takovou stáž, v níž tyto dovednosti dotyčný získá, zároveň přispěje rozvojové zemi, místním, a to např. i bez toho, že by byl v intenzivnějším kontaktu s místními, pokud o toto primárně nejvíce zájem) či nabídnout jinou formu pomoci rozvojovým zemím, pokud toto přání stále uchazeč vyjadřuje. Další možností je nasměrování uchazeče k aktivitám, kterými lze uspokojit jeho potřeby (např. poznat sám sebe, otestovat své schopnosti, získat atraktivní fotografie na sociální síť). Je zapotřebí edukovat uchazeče v tom, jak mohou lidé uškodit při nevhodné motivaci místním a příjmu pomoci ze strany rozvojových zemí.

Podporu by měli získávat dobrovolníci již přímo v rozvojové zemi. Pokud nastanou situace, kdy se dobrovolníkovi nedostane přislíbené pomoci a podpory, je zapotřebí tuto zkušenost reflektovat a příště jí předejít. Dobrovolníkům by měla být zajištěna možnost soustavné podpory, a to případně i za zvláštní úplatu.

Důležité je pracovat s dobrovolníky i po jejich návratu ze stáže. Respondenti vyjadřovali potřebu dále pomáhat, byť ne již přímo na místě. Tito dobrovolníci mohou provádět osvětu, a to se zaštitěním vysílající organizace. Lze společně nalézt způsob, jak předat dalším lidem získané zkušenosti. Je možné nabídnout kontakt na ostatní dobrovolníky, kteří kontakt poskytnou, vytvořit např. moderované skupiny na sociálních sítích či skupiny, v nichž se budou s určitou pravidelností scházet dobrovolníci s danou zkušeností, kteří tuto zkušenost mohou sdílet, společně vytvářet strategie, jak nabyté zkušenosti a znalosti, dovednosti dále využít ve prospěch rozvojových zemí.

Je také zapotřebí uvědomit si, že ne každý dobrovolník má dobrou zkušenost s absolvovanou stáží. Bylo by tedy opět vhodné nabídnout některou z výše uvedených možností pro případ potřeby reflexe vlastní zkušenosti, zpracování vlastní zkušenosti. Zároveň by bylo vhodné vytvořit nabídku možných forem navazující spolupráce, které by mohli využít dobrovolníci, kteří chtějí dále v této oblasti pomáhat. Lze dobrovolníkům poskytnout vlastní know-how, jak provádět osvětu, s kým navázat spolupráci, informovat dobrovolníky o tom, jak se následně proměňuje motivace k pomoci rozvojovým zemím po absolvování dobrovolnické stáže.

Z dlouhodobého hlediska by bylo žádoucí uvažovat o systematictější pomoci rozvojovým zemím, a to ve smyslu pomoci navržené komunikačním partnerem KP1: tj. vysílat do konkrétních oblastí také odborníky, kteří mohou pomoci vybudovat základ pro aktivní participaci místních na změně života v dané zemi – jednat se může o zmíněné inženýry, zkušené pedagogy, sociální pracovníky, kteří budou pracovat s místní komunitou.

Doporučení pro budoucí dobrovolníky v rozvojových zemích:

- Dobrovolnictví v rozvojové zemi by nemělo být koncipováno jako výlet do atraktivní lokality. Nutná je určitá zodpovědnost vůči těm, kterým má být pomáháno.
- Je tedy žádoucí získat o dané zemi co nejvíce informací, a to z odborných zdrojů. Od vysílající organizace lze žádat potřebné informace, lze také požádat o kontakt na osoby, které již dobrovolnickou službu v dané zemi realizovaly.
- Stáž by neměla být vybírána ve spěchu. Příprava a rozvaha o této zkušenosti by měla trvat alespoň půl roku. Za tuto dobu může budoucí dobrovolník shromáždit případné dotazy, které mu budou zodpovězeny, měl by se též věnovat svým motivům k dobrovolnictví.
- Důležité je vybírat si organizace, které mají s dobrovolnictvím v rozvojové zemi dlouhodobější zkušenost, jsou schopny zajistit reference a též potřebnou, intenzivnější přípravu.

Doporučení pro absolventy dobrovolnické stáže v rozvojové zemi:

- Bylo by vhodné, aby absolventi dobrovolnických stáží nezůstávali se svými zkušenostmi a prožitky sami. Je možné provést určitou sebereflexi, např. i s využitím sepsání vlastních prožitků, zážitků, a to krátce po absolvování stáže. K těmto zápisům se lze vracet, především by měly sloužit jako forma zpracování prožitých zkušeností, které mohou být i traumatické, narušující psychickou pohodu jedince.
- Důležitá je upřímnost k sobě samému. Z výpovědí respondentů bylo zřejmé, že pro některé z nich je obtížné vyrovnat se s pocity, které mají (nedostatečná pomoc, nespokojenost s průběhem dobrovolnictví apod.). Zcela jistě navíc existují dobrovolníci, pro které byla dobrovolnická stáž velmi zátěžovou

zkušeností. Není chybou přiznat si, že dotyčný zažíval obtíže v cizí zemi, odlišné kultuře, bylo pro něj náročné stáž přežít, vadily mu některé jevy. Není ani chybou přiznat si, že z různých důvodů nebyla naplněna očekávání, která dobrovolník měl, včetně očekávání vůči sobě samému. Je zapotřebí pracovat na tom, aby tato zkušenost byla dobrovolníkem přijata pozitivně, a to i v tom smyslu, že se jednalo o chybnou volbu, kterou ovšem jedinec zvládl a získal tak další informace o sobě samém.

- Dobrovolnictví v tomto pojetí s sebou nutně přináší nové, silné zážitky, silné emoce. S těmi je vhodné svěřit se druhé osobě, ventilovat je, bez ohledu na to, zda se jedná o zážitky pozitivní či negativní.
- Co se týče potřeby dále pomáhat, lze se obrátit na vysílající organizaci, případně oslovit organizace jiné. Lze se také spojit s dalšími dobrovolníky a vytvořit vlastní iniciativu, jak pomáhat rozvojovým zemím. Pomáhat může dobrovolník i tím, že v sobě prožitou zkušenost rychle neuzavře, ale zůstane otevřený tomu, aby ji dále průběžně zpracovával a reflektoval, a to i s odstupem času - např. v budoucnosti, při výchově svých dětí.

ZÁVĚR

V diplomové práci byla věnována pozornost problematice motivace k dobrovolnictví v rozvojových zemích. Cílem diplomové práce bylo analyzovat koncepci dobrovolnictví v rozvojových zemích, se zřetelem k motivaci osob, které se rozhodnou pro dobrovolnictví v rozvojové zemi.

V teoretické části byly vymezeny hlavní pojmy, jakými jsou dobrovolnická služba, dobrovolnická centra (vysílající organizace), motivace, rozvojová země. Přiblížena byla legislativa týkající se výkonu dobrovolnické služby, včetně dobrovolnické služby v zahraničí. Popsána byla činnost dobrovolnických center. Pojednáno bylo o přístupu k dobrovolnictví v České republice, zejména v souvislosti s vnímáním dobrovolnictví jako občanské odpovědnosti. Zmíněny byly také vybrané organizace v České republice, které se věnují dobrovolnictví v rozvojových zemích, kdy pozornost byla věnována mimo jiné organizaci AIESEC, s níž byla navázána spolupráce při vlastním výzkumu, popsaném ve čtvrté kapitole práce. Detailněji bylo popsáno, jak byla v minulosti koncipována pomoc rozvojovým zemím a jaký přístup je volen k této pomoci v současnosti.

V praktické části práce byly podány výsledky výzkumu, jehož cílem bylo analyzovat motivaci dobrovolníků, působících v rozvojových zemích. Dílčím cílem bylo formulovat soubor doporučení pro dobrovolníky i organizaci vysílající dobrovolníky do rozvojových zemí, zaměřené na zefektivnění realizovaného dobrovolnictví.

Z výzkumu vyplynulo, že oslovení respondenti vykazovali různou formu motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi. K nejčastějším motivům patřila potřeba pomáhat, přání pomáhat potřebným, ale též seberozvoj, poznání vlastní osobnosti, získání nových zkušeností, dovedností, také zajímavých zážitků. Někteří respondenti byli motivováni změnou ve vlastním životě, který pro ně byl neuspokojivý.

Motivace oslovených dobrovolníků se dle jejich vlastního mínění příliš nezměnila v návaznosti na absolvování dobrovolnické stáže, ovšem při analýze odpovědí respondentů bylo zřejmé, že určitá změna nastala. Většina respondentů vycestovala do rozvojové země bez větší obeznámenosti s tím, co daná země a její obyvatelé potřebují. Každodenní kontakt s místními a daným místem však vedly k tomu, že tito dobrovolníci začali více rozumět tomu, co Světový Jih potřebuje, jak koncipovat pomoc rozvojovým zemím. Nezřídka se tak odchýlili od toho, co bylo od nich původně očekáváno (např. výuka angličtiny místních dětí) a své působení začali pojímat jako setkávání lidí z různých kultur, s různými schopnostmi, zážitky, kteří se mohou vzájemně obohacovat tím, jací jsou a co umí.

Více se zaměřovali na to, jak edukovat místní v možnostech zlepšení jejich života, pakliže o to stojí, a to s využitím poznatků, které mají ze své země. Jejich nabídka pomoci byla nenásilná, s respektem vůči specifikům místních a dané země. Reflektovali to, co je společné, ale též co je odlišné v zemích Světového Jihu a Světového Severu. Usilovali o zlepšení životních podmínek pro děti místních. Stali se partnery místních, nikoliv těmi, kdo přijeli realizovat změny. Vykazovali citlivost vůči potřebám místních.

Všichni respondenti se shodovali v tom, že je důležité zabývat se motivací k dobrovolnictví u zájemců o tuto aktivitu. Často také zaznívalo, že v praxi bývá tato oblast ze strany vysílajících organizací podceňována. To však může vést k tomu, že dobrovolníci i přes své úsilí nebudou moci vhodně pomoci obyvatelům rozvojových zemí, které navíc mohou odmítat tuto formu pomoci. Příprava na dobrovolnickou stáž se též nejeví jako optimální. V návaznosti na tato zjištění tak byla formulována doporučení pro praxi, a to jak pro budoucí dobrovolníky či ty, kteří již tuto zkušenost mají, tak především pro vysílající organizace.

Lze se ptát, jaká by měla být „správná“ motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi. Často se lze setkat s názorem, že je zcela nevhodný voluntarismus, tedy spojení vycestování do rozvojové země s krátkou pomocí místním. Nicméně je skutečně upřímný, lidský kontakt dvou lidí, byť na krátký čas, nežádoucí? Zcela jistě lze odmítnout využívání obyvatel rozvojových zemí k vlastnímu prospěchu či to, jak je v některých místech přístupováno ze strany místních k dobrovolníkům, ve smyslu spíše zneplnomocňování místních. Pokud však má nastat změna v životních podmínkách obyvatel rozvojových zemích, je zapotřebí realizovat tuto změnu ze zdola, tedy kontaktem s místními, s důvěrou, že obě strany jsou schopny rozpoznat, co je vhodné a přínosné.

Mnozí respondenti, kteří se zúčastnili výzkumu, nebyli původně motivováni k tomu pracovat s místní komunitou. Jeli za novými zážitky, oproštěním se od stresu v každodenním životě. Jejich práce v rozvojové zemi je však zcela pohltila, což bylo dáno tím, že byli otevření tomu, co jim tato zkušenost přinese. Opravdovost a schopnost být v danou chvíli s místními „tady a teď“ vedla k tomu, že jejich působení v rozvojové zemi bylo přínosné, a to pro obě strany.

Diplomová práce poukazuje na nutnost dostatečně reflektovat nejen motivaci, ale i charakter uchazečů o dobrovolnictví v rozvojové zemi. Nezbytná je také efektivní a systematická příprava budoucích dobrovolníků ze strany vysílajících organizací. Nelze opomenout ani osvětu, která může být zesílena, pokud budou do rozvojových zemí jezdit

jako dobrovolníci lidé dobře obeznámeni s danou problematikou, schopni empatického, lidského kontaktu s druhým, byť z jiné kultury.

SEZNAM LITERATURY

Literatura:

ADOREA. 2020. *Časté otázky*. [online] ADOREA, 2020 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <<http://www.adorea.cz/caste-otazky>>

AIESEC. 2019. *Global Volunteer*. [online] AIESEC, 2019 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<https://aiesec.cz/global-volunteer/>>

Ackers, Helene Louise, James Ackers-Johnson. 2017. *Mobile Professional Voluntarism and International Development. Killing Me Softly?* New York: Springer.

BRNO CONNECTED. 2020. *ESC – co je ESC?* [online] Brno: Brno Connected [cit. 2020-07-03] Dostupné z: <<https://brnoconnected.cz/evropske-sbory-solidarity/>>

Butcher, Jacqueline, Christopher J. Einolf. 2017. *Perspective on Volunteering: Voices from the South*. Cham: Springer.

Campbell, Robin, Alan Warner. 2016. Connecting the Characteristics of International Volunteer Experiences with Their Impacts: A Canadian Case Study. *Voluntas* 27 (2): 549-573.

Centrum narovinu. 2020. *Tvoje velká malá pomoc* [online] Praha: Centrum narovinu [cit. 2020-3-07]. Dostupné z: <<https://www.centrumnarovinu.cz/>>

Comhlámh, finep, INEX-SDA, dobrovolnické záležitosti. 2018. *Doplňkový materiál pro práci s dobrovolníky a rozvojové pracovníky po návratu ze zahraničí*. [online] 2018 [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <<https://www.inexsda.cz/docs/training-companion-final-czech.pdf>>

Česká rozvojová agentura. 2019. *Zapojte se do programu Dobrovolníci OSN*. [online]. Praha: Česká rozvojová agentura [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<http://www.czechaid.cz/zapojte-se-do-programu-dobrovolnici-osn/>>

Člověk v tísni. 2020. *Dobrovolníkem v zahraničí – EU AID VOLUNTEERS*. [online] Praha: Člověk v tísni [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <<https://www.clovekvtisni.cz/eu-aid-volunteers-4137gp>>

Darnell, Simon. 2012. *Sport for Development and Peace: A Critical Sociology*. New York: Bloomsbury Academic.

- Disman, Miroslav. 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum.
- Dušková, Lenka et al. 2011. *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Eyre, Anne, 2018. *Virtuous Volunteer or Clueless Colonialist?* [online] 2018 [cit. 2020-07-24]. Dostupné z: <<https://www.gapyear.com/articles/features/virtuous-volunteering-or-clueless-colonialism>>
- Exnerová, Věra. 2005. *Globální problémy a rozvojová spolupráce: témata, o která se lidé zajímají*. Praha: Člověk v tísni.
- Fair Trade. 2020. *Co je fair trade?* [online] Praha: Fair Trade Česko a Slovensko [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <<https://fairtrade-cesko.cz/fairtrade/co-je-fairtrade/>>
- Frič, Pavol, Tereza Pospíšilová a kol. 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, Hestia.
- Frič, Pavol. 2011. Současné trendy dobrovolnictví a sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca* 11 (4): 8-9.
- Georgeou, Nichole. 2012. *Neoliberalism, Development, and Aid Volunteering*. New York: Routledge.
- Grönlund, Henrietta et al. 2011. Cultural Values and Volunteering: A Cross-Cultural Comparison of Students' Motivation to Volunteer in 13 Countries. *Journal of Academic Ethics* 9 (2): 87-106.
- Gulová, Lenka. 2011. *Sociální práce*. Praha: Grada.
- Hechenberger, Estefanie. 2019. The impact of international volunteers on education quality in developing countries – An assessment of organisations' volunteer recruitment and management practices. *Revista iberoamericana de estudios de desarrollo = Iberoamerican journal of development studies* 8(2): 143-170.
- Hendl, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál.
- Herman, Robert D. et al. 2005. *The Jossey-Bass Handbook of Nonprofit Leadership and Management*. 2nd ed. San Francisco: Wiley Imprint.

- Hladká, Barbora et al. 2010. *Průvodce dobrovolnictvím v zemích globálního Jihu*. [online] Praha: INEX [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://fors.cz/user_files/pruvodce_dobrovolnictvim_inex.pdf>
- Brontosauři v Himalájích. 2018. *Stručné shrnutí možností dobrovolnictví*. [online] Olomouc: Brontosauři v Himalájích [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <<http://www.brontosaurivhimalajich.cz/strucne-shrnuti-moznosti-dobrovolnictvi>>
- Hodač, Tomáš a kol. 2009. *Dobrovolnictví*. Praha: NICM.
- Holzerová, Drahomíra, Dagmar Dvořáčková. 2013. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada.
- Honzák, Radkin. 2011. Co vás vede k altruismu... *Vesmír* 90 (3): 138.
- Hruška, Lubor et al. 2018a. *Rozvoj dobrovolnictví v ČR: Analýza o stavu dobrovolnictví v zahraničí a ČR*. [online] Ostrava: ACCENDO [cit. 2020-01-25]. Dostupné z: <<https://cse.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizzrwwg3bmqm&q=dobrovolnictv%C3%AD&ok.x=10&ok.y=3>>
- Hruška, Lubor et al. 2018b. *Rozvoj dobrovolnictví v ČR: Návrh Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice 2019-2025*. [online] Ostrava: ACCENDO [cit. 2020-01-25]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/soubor/04-rozvoj-dobrovolnictvi-v-cr-navrh-koncepce-pdf.aspx>>
- Hruška, Lubor et al. 2018c. *Rozvoj dobrovolnictví v ČR: Popis dobrovolnických organizací a příkladů dobré praxe v zahraničí*. [online] Ostrava: ACCENDO [cit. 2020-01-25]. Dostupné z: <<https://www.mvcr.cz/clanek/rozvoj-dobrovolnictvi.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>>
- ICOS, CPDM. 2011. *Průvodce dobrovolnictvím v Jihočeském kraji a v regionu Českokrumlovská*. [online] Český Krumlov: CPDM, ICOS. [cit. 2020-01-25]. Dostupné z: <http://www.cpdm.cz/rs42_doc.php?did=480>
- INEX. 2012. *Průvodce pro dobrovolníky*. [online] Praha: INEX [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<https://www.inexsda.cz/docs/pruvodcedobrovolnikainex.pdf>>
- INEX. 2017. *Výroční zpráva 2017*. [online] Praha: INEX [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<https://www.inexsda.cz/wp-content/uploads/2019/05/Vy%CC%81roc%CC%8Cni%CC%81-zpra%CC%81va-2017.pdf/>>

INEX. 2018. *Doplňkový materiál pro práci s dobrovolníky a rozvojové pracovníky po návratu ze zahraničí*. [online] Praha: INEX [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<https://www.inexsda.cz/docs/training-companion-final-czech.pdf>>

INEX. 2019a. *Dlouhodobé projekty*. [online] Praha: INEX [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<https://www.inexsda.cz/aktivity/workcampy/dlouhodobé-projekty/>>

INEX. 2019b. *Glen*. [online] Praha: INEX [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<https://www.inexsda.cz/aktivity/glen/>>

Jakubíková, Dagmar. 2012. *Marketing v cestovním ruchu: jak uspět v domácí i světové konkurenci*. 2. vyd. Praha: Grada.

Janíčková, Renata, Vladimíra Zmeškalová. 2011. *Metodika práce s dobrovolníky*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.

Jurečka, Václav et al. 2010. *Mikroekonomie*. Praha: Grada.

Kalvach, Zdeněk et al. 2011. *Křehký pacient a primární péče*. Praha: Grada.

Kárová, Marie. 2016. *Působení českých dobrovolníků v rámci mezinárodní rozvojové pomoci*. Diplomová práce. Vedoucí práce Ivan Andrůško.

Kašparová, Veronika. 2019. *Reflexe nové formy krátkodobých dobrovolnických pobytů „voluntrourism“ ze strany zúčastněných českých dobrovolníků a odborné kritiky*. Diplomová práce. Vedoucí práce Tereza Pospíšilová.

Loužek, Marek. 2012. *Občanská společnost z pohledu pluralisty*. In JAKL, Ladislav a kol. *Koncept občanské společnosti – nepřítel svobodného občana? Sborník textů*. Praha: CEP, s. 85-94.

Majerová, Ingrid. 2011. *Ekonomické a politické aspekty vývoje zemí LDC a jejich perspektivy v rámci světové ekonomiky*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě.

McCurley, Steve, Rick Lynch, Rob Jackson. 2012. *The Complete Volunteer Management Handbook*. 3rd ed. London: Directory of Social Change.

Miovský, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

Mlčák, Zdeněk, Jana Šamajová. 2013. *Motivace, intenzita a trvání dobrovolnické aktivity*. *Psychologie a její kontexty*, 4(1): 29-36.

- Mlčoch, Zdeněk, Helena Zášková. 2013. *Prosociální charakteristiky dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.
- MMI-LAC. 2015. *Svět, který chceme. Budoucnost pro všechny*. Praha: Informační centrum OSN.
- Navrátilová, Alice. 2013. *Nerovný vývoj světa a rozvojová teorie*. Brno: Masarykova univerzita.
- NICM. 2017. *Dobrovolnictví*. Praha: NÚV.
- Nováková, Jana. 2020. *Jak neškodit „pomáháním“ aneb Jak si vybrat dobrý dobrovolnický projekt*. [online] Praha: Lidové noviny [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <https://www.lidovky.cz/cestovani/aktuality/jak-neskodit-pomahanim-aneb-jak-si-vybrat-dobry-dobrovolnicko-projekt.A200121_113254_aktuality_ape>
- Ošťádalová, Šárka. 2010. *Nejméně rozvinuté státy světa*. [online] Pražský model OSN – XVI. ročník (2010/2011) [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <<https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Nejm%C3%A9n%C4%9B-rozvinut%C3%A9-st%C3%A1ty-sv%C4%9Bta-HRC.pdf>>
- Piknerová, Linda. 2017. Trendy v poskytování rozvojové pomoci zemí OECD vůči LDC's. *Regionální rozvoj mezi teorií a praxí* 6 (3): 44-57.
- Plotzerová, Adriana. 2018. *Není dobrovolnictví jako dobrovolnictví: co očekávat a jaké programy se dají najít?* [online] 2018 [cit. 2020-07-24]. Dostupné z: <<https://zahorami.cz/2018/01/neni-dobrovolnictvi-jako-dobrovolnictvi-co-ocekavat-a-jake-programy-se-daji-najit/>>
- Princová, Květoslava. 2012. *Úvod do zahraniční pomoci s důrazem na etiku jejího poskytování*. Olomouc: CARITAS.
- Ptáček, Michal, Pavel Kantorek. 2009. *Citáty & Paradoxy*. Praha: Fragment.
- Reichel, Jiří. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada.
- Říčan, Pavel. 2010. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6. vyd. Praha: Grada.
- SIRIRI. 2020. *Co můžete udělat vy?* [online] Praha: SIRIRI [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <<https://siriri.org/jak-pomoci/>>

- Smith, Matt Baillie. 2016. Global Citizenship and Development: From Benevolence to Global Justice? In Grugel, J., Hammet, D. *The Palgrave Handbook of International Development*. London: Macmillan Publishers, pp. 99-118.
- Sozanská, Olga, Jiří Tošner, Pavol Frič. 2004. „Management of Volunteers in Nonprofit Organizations. In Zimmer, Annette, Eckhard, Priller (eds.). *Future of Civil Society: Making Central European Nonprofit-Organizations Work*. Wiesbaden: Springer, pp. 315-340.
- Syrovátka, Miroslav, Jaromír Hamáček. Klasifikace rozvojových zemí. In Nováček, Pavel (ed.). *Rozvojová studia – vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 45-66.
- Tiessen, Rebecca, Robert Huish. 2013. *Globetrotting or Global Citizenship? Perils and Potential of International Experiential Learning*. Toronto: Toronto Press.
- Tiraieyari, Neda, Steven Eric Krauss. 2018. Predicting youth participation in urban agriculture in Malaysia: insights from the theory of planned behavior and the functional approach to volunteer motivation. *Agriculture and human values* 35: 637-650.
- Tošner, Jiří, Olga Sozanská. 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Grada.
- Tošner, Jiří et al. 2014. *Metodika dobrovolnictví v obci – jak na to?* Praha: Hestia.
- Trutnovská, Romana. 2016. „Fungování dobrovolnictví v ČR – současné trendy a dobrovolnické programy“. *Fórum sociální práce* 1: 69-76.
- UN. 2020. *Volunteer Programme*. [online] United Nations. [cit. 2020-07-24]. Dostupné z: <<https://careers.un.org/lbw/home.aspx?viewtype=VOL>>
- UNV. 2015. *UN Youth Volunteer Description of Assignment* [online] 2015 [cit. 2020-07-24]. Dostupné z: <<https://www.aecid.es/Centro-Documentacion/Documentos/documentos%20adjuntos/Morocco%20-%20reviewed.pdf>>
- Yeung Li, Ching, Fung Hoi Si. 2019. The Rise of the Youth: Youth Travel and Contribution. In Marafa, Lawal Mohammed, Chung-Shing Chan (eds.). *Sustainable Tourism in Asia: People and Places*. New Castle upon Tyne: Cambridge Scholars, pp. 45-66.
- YMCA. 2016. *EVS – Evropská dobrovolná služba*. [online] Praha: YMCA [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <<http://www.ymca.cz/zahranicni-programy/evs/>>

Zákony:

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě)

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1. Přehled zemí LDC	23
Tabulka 2. Země působení v roli dobrovolníka.....	49
Tabulka 3. Náplň práce v roli dobrovolníka	50
Tabulka 4. Charakteristika komunikačních partnerů	53
Tabulka 5. Motivy k dobrovolnictví v rozvojové zemi	54
Tabulka 6. Motivy respondentů k dobrovolnictví v rozvojové zemi.....	56
Tabulka 7. Co rozhodlo pro dobrovolnictví.....	59
Tabulka 8. Vhodná motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi.....	63
Tabulka 9. Význam dobrovolnictví v rozvojové zemi	64
Tabulka 10. Přínos samotných dobrovolníků v dané zemi	67
Tabulka 11. Přínos dobrovolnictví pro dobrovolníka	68
Tabulka 12. Vliv dobrovolnictví na věnování se problematice rozvojových zemí	71

Seznam grafů

Graf 1. Věk respondentů	48
Graf 2. Vzdělání respondentů	49
Graf 3. Délka působení v rozvojové zemi	50
Graf 4. Úvahy o dobrovolnictví v budoucnu	52
Graf 5. Zaměření pomoci v rámci dobrovolnictví	57
Graf 6. Informování o pomoci rozvojové zemi před odjezdem.....	57
Graf 7. Zdroje informací o pomoci rozvojové zemi	58
Graf 8. Proměna motivace během výkonu dobrovolnické služby	60
Graf 9. Důvody změny motivace	61
Graf 10. Ztráta motivace během dobrovolnické služby.....	62
Graf 11. Jak koncipovat pomoc rozvojovým zemím.....	66

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Schéma rozhovoru

Příloha č. 1: Dotazník

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se a jsem studentem....

Žádám Vás touto cestou o vyplnění dotazníku zaměřeného na Vaši zkušenost s dobrovolnictvím v rozvojové zemi, se zřetelem k motivaci a přínosu tohoto dobrovolnictví.

Získané výsledky budou užity pro účely diplomové práce, Vaše anonymita bude zajištěna.

Instrukce k vyplnění dotazníku: není-li uvedeno jinak, zvolte prosím vždy jen jednu odpověď.

V případě možnosti jejího doplnění nebo otázek otevřených prosím napište, co Vás k tématu napadá.

Velmi děkuji za Vaši ochotu a pomoc a sdílení Vašich názorů a zkušeností.

1. Jaká byla Vaše původní motivace vycestovat do rozvojové země jako dobrovolník?

.....
.....
.....
.....

2. Jaké formy motivace u Vás byly přítomny, když jste zvažoval/a, že se stanete dobrovolníkem v rozvojové zemi? Uved'te prosím všechny relevantní možnosti:

- a) udělat správnou věc (křesťanské hodnoty)
- b) udělat správnou věc (občanská odpovědnost)
- c) pomoci konkrétním lidem
- d) necítit se vinný/vinna za to, že se mám dobře, zatímco druzí ne
- e) poznat něco nového, nové lidi
- f) cestovat
- g) naučit se jazyk, získat nové zkušenosti
- h) zvýšit šance na úspěšné uplatnění v profesním životě
- i) změnit něco ve svém životě

- j) uniknout od problémů v mém životě
- k) získat uznání druhých
- l) mám toho hodně co nabídnout druhým, ale nemám komu
- m) cítit se dobře, být na sebe hrdý/á, být se sebou spokojený/á
- n) dozvědět se něco o sobě
- o) najít smysl ve svém životě
- p) více se zorientovat v tom, kdo jsem
- q) udělat si vlastní názor na problematiku rozvojových zemí a s tím související jevy
- r) jiné (uveďte prosím).....

3. Jaký cíl jste nejvíce sledoval/a?

- a) pomoci konkrétním lidem v jejich konkrétní situaci
- b) pomoci zemi jako takové, aby na tom jednou byla lépe

4. Získával/a jste si předtím, než jste se rozhodl/a pro dobrovolnictví v rozvojové zemi, informace o tom, jak by měla být koncipována pomoc rozvojovým zemím?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

Pokud jste uvedl/a ano, uveďte prosím, odkud jste informace čerpal/a. Můžete uvést více možností:

- a) odborné knihy, články
- b) internet, obecně média
- c) organizace zaměřující se na dobrovolnictví v rozvojových zemích
- d) známí, lidé, kteří již tuto zkušenost měli
- e) z ničeho, od nikoho
- f) jiné (uveďte prosím).....

Co rozhodlo (co bylo hlavním impulzem), že jste začal/a podnikat konkrétní kroky k dobrovolnictví v rozvojové zemi?

.....
.....
.....

5. Jak se měnil/a Vaše motivace k dobrovolnictví během Vašeho působení v rozvojové zemi?

- a) nijak, zůstávala stejná
- b) měnila se, ale na konci byla stejná
- c) měnila se, na konci byla jiná

Pokud se Vaše motivace měnila, napište prosím průběh té změny (od původního stavu do konečného stavu):

.....
.....
.....
.....

6. Co mělo vliv na případnou změnu Vaší motivace k dobrovolnictví? Můžete uvést více možností:

- a) nízká obeznámenost s tím, co mne čeká
- b) nízká obeznámenost s tím, jaký/a vlastně jsem (odolnost, potřeby apod.)
- c) změna podmínek dobrovolnictví ze strany organizace, lidí, kteří dobrovolnictví zajišťovali
- d) změna situace v rozvojové zemi, komunitě, ve které jsem působil/a
- e) moje motivace se nezměnila
- f) jiné (uved'te prosím).....

7. Stalo se, že jste během Vašeho pobytu v rozvojové zemi jako dobrovolník ztratil/a motivaci k této formě pomoci?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

Pokud jste odpověděl/a ano, napište prosím, co jste v danou chvíli dělal/a:

.....
.....
.....
.....

A co pomohlo:

.....
.....
.....
.....

A co byste byl/a býval/a potřeboval/a, abyste znovu získal/a motivaci k dobrovolnictví v rozvojové zemi?

.....
.....
.....
.....

8. Kdybyste se mohl/a znovu rozhodnout, jel/a byste opět pracovat jako dobrovolník v rozvojové zemi?

- a) ano
- b) ne

Zde prosím svoji odpověď vysvětlete, doplňte (proč ano x ne):

.....
.....
.....
.....

9. Jaká by podle Vás měla být motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi? Opět můžete uvést více možností:

- a) udělat správnou věc (křesťanské hodnoty)
- b) udělat správnou věc (občanská odpovědnost)
- c) pomoci konkrétním lidem

- d) necítit se vinný/vinna za to, že se mám dobře, zatímco druzí ne
- e) poznat něco nového, nové lidi
- f) cestovat
- g) naučit se jazyk, získat nové zkušenosti
- h) zvýšit šance na úspěšné uplatnění v profesním životě
- i) změnit něco ve svém životě
- j) uniknout od problémů v mém životě
- k) získat uznání druhých
- l) mám toho hodně co nabídnout druhým, ale nemám komu
- m) cítit se dobře, být na sebe hrdý/á, být se sebou spokojený/á
- n) dozvědět se něco o sobě
- o) najít smysl ve svém životě
- p) více se zorientovat v tom, kdo jsem
- q) udělat si vlastní názor na problematiku rozvojových zemí a s tím související jevy
- r) jiné (uveďte prosím).....

10. Shoduje se Vaše představa o tom, jaká byla Vaše motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi s tím, co si o motivaci k dobrovolnictví v rozvojové zemi myslíte dnes?

- a) ano
- b) ne

11. Proč si myslíte, že je dobré být dobrovolníkem v rozvojové zemi?

.....

.....

.....

.....

12. Jaká by podle Vás měla být pomoc rozvojovým zemím?

- a) zlepšit tamější situaci (zvýšit HDP, kvalitu zdraví, přírodního prostředí apod.), pak už to půjde dobře
- b) posílit kompetence tamějších lidí ke změně, vést je k participaci na změně
- c) kombinace obou výše uvedených přístupů
- d) nevím
- e) jiné (uveďte prosím).....

13. V čem spatřujete Váš přínos rozvojové zemi (tamějším lidem), ve které jste působil/a?

.....
.....
.....
.....

14. V čem spatřujete přínos dobrovolnictví v rozvojové zemi pro Vás osobně?

.....
.....
.....
.....

15. Jak případný přínos dobrovolnictví v rozvojové zemi souvisí s Vaší motivací k dobrovolnictví v rozvojové zemi?

- a) je v souladu
- b) není v souladu

Zde můžete svoji odpověď doplnit, vysvětlit:

.....
.....
.....
.....

16. Je podle Vás zapotřebí zabývat se motivací jedince, který uvažuje o dobrovolnictví v rozvojové zemi?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

Zde můžete svoji odpověď doplnit, vysvětlit (proč je dobré se touto motivací zabývat x nezabývat):

.....
.....
.....
.....

17. Jak se Vaše zkušenost s dobrovolnictvím v rozvojové zemi promítla do Vaší motivace zabývat se problematikou rozvojových zemí?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

18. Jaké budou Vaše případné další kroky v souvislosti s pomáháním rozvojovým zemím?

.....
.....
.....
.....

Vaše pohlaví:

- a) žena
- b) muž

Váš věk:

- a) 18-24 let
- b) 25-34 let
- c) 35-44 let
- d) 45-54 let
- e) 55 a více let

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) základní
- b) střední bez maturity
- c) střední s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

V jaké zemi jste jako dobrovolník působil/a:

Jak dlouho trvalo vaše dobrovolnictví v rozvojové zemi?

- a) méně než měsíc (uved'te prosím přesnou délku).....
- b) od měsíce do tří měsíců
- c) od tří měsíců do půl roku
- d) od půl roku do jednoho roku
- e) rok a více (uved'te prosím přesnou délku).....

Co bylo náplní Vaší práce?

.....
.....
.....
.....
.....

Zvažujete, že ještě budete působit jako dobrovolník v rozvojové zemi?

- a) ano
- b) ne

Doplňte prosím svoji odpověď (proč zvažujete, nezvažujete).....

.....

.....
.....
.....
.....

Ještě jednou děkuji za Váš čas a zájem.

Příloha č. 2: Schéma rozhovoru

SCHÉMA ROZHOVORU

Na úvod mi prosím povězte, jaká je Vaše zkušenost s dobrovolnictvím v rozvojové zemi (kde, jak dlouho, zážitky, reakce okolí)

- 1. Když se řekne motivace k dobrovolnictví v rozvojové zemi, co Vás napadne?*
- 2. Jaká byla Vaše motivace k působení jako dobrovolník v rozvojové zemi?*
- 3. Jaké faktory podle Vás měly na tuto motivaci vliv (doptat se – výchova, sociální okolí, vzdělání, profese, náboženství, informace o rozvojových zemích apod.)*
- 4. Co si dnes o Vaší původní motivaci k dobrovolnictví v rozvojové zemi myslíte?*
- 5. Jak se Vaše motivace k dobrovolnictví měnila během Vašeho působení v rozvojové zemi jako dobrovolník? Dále se doptat:*
 - co změnu způsobilo (vliv kulturního šoku, kulturních stereotypů, typu formy dobrovolnictví – krátkodobé x dlouhodobé x voluntarismus)*
 - jak jste na změnu reagoval/a*
 - co pomohlo/nepomohlo, proč*
 - co by bývalo pomohlo*
 - co Vám tento zážitek přinesl*
- 6. Jak se Vaše motivace, případně její změny promítaly do Vašeho fungování v roli dobrovolníka?*
- 7. Jakou motivaci by podle Vás měl mít člověk, který chce fungovat jako dobrovolník v rozvojové zemi? Proč?*
- 8. Jakou motivaci by naopak mít neměl a proč?*
- 9. K čemu myslíte, že je dobré zabývat se motivací k dobrovolnictví v rozvojových zemích?*
- 10. Jak posílit motivaci k této formě pomoci ve společnosti, u jiných lidí?*
- 11. Jaká jsou podle Vás úskalí a přínosy pomáhání v rozvojových zemích? Jak se do těchto přínosů x úskalí promítá podle Vás motivace jedince k dobrovolnictví v rozvojové zemi?*
- 13. Je něco, co tu nezaznělo a rád/a byste doplnil/a?*

Děkuji za rozhovor

Zjistit: pohlaví, věk, vzdělání, případně profese, délka dobrovolnictví v rozvojové zemi, kde dobrovolník působil, vysílací organizace.